



Mir.

Razvoj.

Blaginja.

Sektorski program Socialnih demokratov
2026 - 2030

Mir.	4
Odgovorna in verodostojna Slovenija za mir in varnost v Evropi in svetu	4
Močna, pametna in solidarna Evropska unija, navznoter in navzven	5
Ugled in prepoznavnost Slovenije v svetu	6
Učinkovito in pravično delovanje pravosodnega sistema ter dosledno spoštovanje načela ločenosti vej oblasti	7
Transparentno in demokratično sprejemanje predpisov, ničelna toleranca do korupcije ter predvidljivo pravno okolje	9
Zaščita človekovih pravic in temeljnih svoboščin, krepitev vloge neodvisnih institucij in nevladnih organizacij	10
Notranje zadeve in policija v službi varnosti prebivalstva	11
Kibernetska varnost	12
Povečanje obrambne sposobnosti celotne družbe	13
Učinkovito varstvo in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah	16
Podnebna nevtrálnost do 2050	17
Ohranjanje narave	18
Socialni sporazum, kot družbeni dogovor o razvoju Slovenije do leta 2040	20
Razvoj.	21
Novo politično-ekonomsko okolje	21
Multiplikacija razvojnih virov	22
Učinkovita uporaba razvojnih virov	23
Nov razvojni model: moderna industrijska politika	24
Sprostitev investicij z aktivacijo prihrankov	27
Inovacije za višjo dodano vrednost in krepitev človeškega potenciala	28
Podpora povečanju dodane vrednosti in družbene vloge posameznih gospodarskih sektorjev	29
Logistična platforma	30
Dvig dodane vrednosti v turizmu in podpora industriji gostoljubja	31
Razvoj ekonomske demokracije in socialne ekonomije	33
Digitalna emancipacija Slovenije	34
Pospešena digitalizacija gospodarstva	35
Ustrezna regulacija umetne inteligence	35
Pravično, stabilno in odzivno davčno okolje	37

Krepitev nadzora in upravljanja državnega premoženja	40
Gospodarno, učinkovito, uspešno načrtovanje (u)porabe in krepitev nadzora nad javnim denarjem	42
Uspešno-demokratsko in operativno-učinkovito upravljanje države	43
Socialno partnerstvo in razvoj kadrovskega potenciala v javni upravi	44
Nevladne organizacije pomembno dopolnjujejo izvajanje nalog javnega sektorja	46
Zeleni energetske prehode	46
Potrebne investicije v energetiki	49
Zelena mobilnost	50
Infrastrukturni sklad	51
Krožno gospodarstvo	52
Odgovorno ravnanje z vodo	53
Odgovorno ravnanje z odpadki	54
Prilagoditev kmetijstva na podnebne spremembe	54
Višja dodana vrednost kmetijskih proizvodov	55
Izboljšanje delovanja podpornih dejavnosti kmetijstvu in generacijska prenova kmetij	56
Ohranitev kmetijstva na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo ter malih kmetij	58
Varovanje slovenskih gozdov in nadaljnje oživljanje lesarstva	59
Regije in mesta kot pospeševalniki razvoja	60
Skladnejši regionalni razvoj	61
Modernizacija lokalne samouprave	62
Participacija ter lokalna demokracija	62
Večja vloga občin pri gospodarskem razvoju	63
Vključevanje mladih v vse razvojne iniciative in projekte	63
Enakopravna spolna, generacijska in socialna zastopanost v razvojnih aktivnostih	64
V odločanje o razvoju države in posameznih sektorskih politik morajo biti vpete tudi lokalne skupnosti	64
Blaginja.	66
Izobraževanje za digitalno in zeleno prihodnost	66
Kakovostno izobraževanje in varno, dostopno ter spodbudno šolsko okolje za vse	67

Dokončanje vsebinske prenove izobraževalnih programov	69
Okoljska pismenost	70
Vsem dostopno, javno, kakovostno in v svet odprto visoko šolstvo	70
Odlična znanost in raziskovalno-inovacijski ekosistem prihodnosti	72
Vzdržnost in ustrezno financiranje zdravstvenega sistema	73
Sistemske in organizacijske spremembe zdravstva	74
Program naložb v modernizacijo in povečanje učinkovitost zdravstvenega sistema	75
Prihodnost dela in vključujoč trg dela	76
Izboljšanje zaposlitvenih možnosti in nova delovna mesta za mlade	79
Zmanjšanje brezposelnosti in boljša ozaveščenost o sposobnostih mladih	80
Učinkovito in uspešno zagotavljanje dolgotrajne oskrbe	81
Trojno zagotovilo varne starosti: pokojnina, dom, oskrba	82
Dostojno življenje in socialna varnost za vse	83
Skrb za invalide	85
Enake možnosti	86
Družinska politika	87
Program brezplačnega vrtca za vse	89
Stanovanje naj bo pravica, ne problem	90
Učinkovit in dostopen javni potniški promet za vse	91
Povečanje varnosti ter do okolja prijazne prometne rešitve	92
Pravica do varne in kakovostne hrane	93
Aktivno državljanstvo in neposredna demokracija	94
Nov kulturni model	94
Kultura in izzivi umetne inteligence – zaščita avtorskih pravic	96
Mediji in avdiovizualna kultura	96
Izboljšanje položaja samozaposlenih in NVO v kulturi	98
Ljubiteljska kultura	98
Upravljanje z (javno) kulturno infrastrukturo	99
Šport kot temelj zdrave družbe ter gonilo družbenega razvoja	99

Odgovorna in verodostojna Slovenija za mir in varnost v Evropi in svetu

Slovenija bo še naprej gradila samostojno in neodvisno zunanjo politiko v interesu države in njenih državljanov. Vodi nas prizadevanje za učinkovit multilateralizem, temelječ na mednarodnem pravu, mednarodnem humanitarnem pravu in mednarodnem pravu človekovih pravic, preseganje delitev, konstruktivnem dialogu in skupnem reševanju globalnih izzivov. Slovenija bo izpolnjevala obveznosti in dogovore, ki izhajajo iz članstva v mednarodnih organizacijah in institucijah. Dejavno bo utrjevala vrednote, kot so človekove pravice in svoboščine, demokracija, vladavina prava, mednarodni mir in varnost ter trajnostni razvoj. S tem bo Slovenija povečevala svoj mednarodni ugled, kot element mehke moči, vpliva in prepoznavnosti države.

Glede na aktualne globalne krize in konflikte z večjo geopolitično, geoekonomsko ter okoljsko in podnebno dimenzijo in negativne trende v mednarodnem okolju s pojavom protekcionističnih politik ter večjo razdrobljenost sveta, se mora Slovenija učinkovito odzivati z načelno mirovno politiko, usmerjeno v trajen in pravičen mir.

Ukrepi:

- Oblikovanje širokega družbenega in političnega soglasja o zunanjepolitičnih vprašanjih.
- Zavzemanje za preventivno diplomacijo, krepitev mehanizmov mirnega reševanja sporov in iskanja miru za konflikte in vojne, podpora delovanju mednarodnih sodišč in tribunalov ter uveljavljanju njihovih odločitev. Boj proti nekaznovanosti in mednarodno sodelovanje pri preiskavah in pregonu genocida ter drugih mednarodnih hudodelstev.
- Sistemska krepitev politike enakosti in udejanjanje feministične zunanje politike, vključevanje načela opolnomočenja žensk in deklic v vsebine zunanje politike.
- Grajenje učinkovitih partnerstev in zavezništov, utemeljenih na skupnih vrednotah in solidarnosti, zagotavljanju stabilnosti, enakopravnega sodelovanja in vzajemnega spoštovanja.
- Zagotavljanje podpore krepitvi mednarodnega miru, varnosti ter stabilnosti v soseščini, Evropi in svetu. Sodelovanje v mednarodnih mirovnih in civilnih operacijah in misijah OZN, EU, Nata, OVSE.
- Krepitev skupne zunanje in varnostne politike EU ter evropskih obrambnih zmogljivosti, podpora sinergijam sodelovanja med EU in Natom (civilna pripravljenost, varstvo pred naravnimi nesrečami, odpornost države in družbe) za večjo strateško avtonomijo EU.

- Močnejše sodelovanje na obrambnem področju z državami Zahodnega Balkana v okviru EU, Nata ter obstoječih regionalnih pobud, še posebej na področju kibernetске varnosti in hibridnih groženj.
- Podpora režimom za nadzor nad oborožitvijo, miroljubno uporabo jedrske tehnologije, neširjenje orožja za množično uničevanje.
- Zavezanost krepitevi solidarnosti v mednarodni skupnosti, tudi učinkovitem odzivanju na vse večje humanitarne potrebe.
- Zagotovitev predvidljivega financiranja in povečevanja sredstev za uradno razvojno pomoč, pri čemer se posebna pozornost namenja prilagajanju podnebnim spremembam, prehranski varnosti, vključevanju ranljivih skupin, vključno z ženskami in mladimi.
- Oblikovanje nacionalnega tima za program EU Global Gateway, da okrepimo možnosti slovenskega gospodarstva za investicije v državah v razvoju.
- Razvoj javno-zasebnih partnerstev ter dialoga z nevladnimi organizacijami za dolgoročnost in trajnost razvojnih rešitev, ki sočasno omogočajo konkretizacijo naših gospodarskih interesov.

Močna, pametna in solidarna Evropska unija, navznoter in navzven

Zagovarjamo koncept močne, vključujoče in solidarne skupnosti za krepitev evropskega razvoja, blaginje, varnosti in odzivnosti: poglobljanje skupnih evropskih politik na varnostnem in obrambnem področju, konkurenčnosti in gospodarskega upravljanja, zdravja in socialnih zadev. Strateško avtonomna in okrepljena Evropa mora postati globalni akter, odporna na globalne pretrese, ki bo vstopal v globalne verige vrednosti, branil lastne vrednote in bo zgled za človeštvo.

Ukrepi:

- Reforma unije, njen institucionalni vidik in večletni finančni okvir: več povezanosti tam, kjer je to nujno za varnost in za uveljavitev evropskih vrednot v svetu, ter manj tam, kjer odločitve zaradi odtujenosti institucij izgubljajo legitimnost.
- Prizadevanja za tesno povezano in napredno unijo z demokratičnimi, transparentnimi, odgovornimi institucijami. Ob prevladi teženj po dezintegraciji želimo ostati v jedru najbolj povezanih držav.
- Krepitev notranjega trga EU, konkurenčnosti evropskega gospodarstva in kohezije, energetske in prehranske varnosti, pravičnega (trojnega) zelenega, digitalnega in socialnega prehoda.
- Ostati dejavna podpornica in spodbujevalka širitvene politike EU. Zahodni Balkan ostaja naše prednostno območje, kjer si prizadevamo za krepitev demokracije, vladavine prava, politične in gospodarske stabilnosti ter varnosti regije.

Ugled in prepoznavnost Slovenije v svetu

Slovenija je v svetu prepoznana kot napredna, inovativna in odgovorna država. Njeno mesto v svetu želimo načrtovati strateško in povezano, da bomo komunicirali z enim glasom in učinkovito gradili njeno prepoznavnost- kot turistične destinacije, športne velesile, razvojno usmerjene in naložbam prijazne ekonomije z znanostjo in kulturo svetovnega slovesa ter kot družbo povezovanja in solidarnosti. To bomo naredili skladno z načeli sodobnega znamčenja, da dosežemo podobo države v svetu, ki bo privlačna za obisk, življenje, naložbe in sodelovanje.

Uspešne so države, ki imajo močne izvozne produkte ali konkretizirane gospodarske, znanstvene, kulturne, tudi športne interese, ki jih pospešeno integrirajo v svojo zunanjepolitično agendo.. Ključno je, da se Slovenija poveže s ključnimi razvojnimi procesi na tistih področjih in nišah, kjer lahko s slovenskim znanjem in kompetencami ustvarjamo napredek doma in v svetu. To je pomembno tudi zato, da se na vseh področjih povezujemo z globalnimi verigami, integriramo svoje ideje, znanja in inovacije, še posebej obdobju velikih geoekonomskih sprememb.

Ukrepi:

- Krepitev kulturnega, športnega, gospodarskega in jezikovnega prostora slovenskih skupnosti v zamejstvu in po svetu, ki postaja prostor dinamičnega sodelovanja.
- V skladu z interesi slovenskega gospodarstva krepitev ekosistema internacionalizacije v Sloveniji.
- Nadaljnja krepitev gospodarske diplomacije zaradi vse večjega interesa podjetij za delovanje na oddaljenih trgih, vključevanja v globalne dobavne in vrednostne verige in konkretizacije gospodarskih interesov z ambicijami posameznih panog.
- Nadaljnji razvoj znanstvene, kulturne in javne (tudi podnebne in vodne) diplomacije - orodje promocije znamke Slovenije, kot ugledne, inovativne in napredne države.
- Nadaljnja krepitev nišnosti in odličnosti slovenske diplomacije: vlaganja v razvoj kadrov, zagotavljanje njihove fleksibilnosti, tehnične, vsebinske usposobljenosti in optimizacije delovanja, podpora specifičnih znanj, povečanje odpornosti, kibernetske in hibridne varnosti, odpiranje gospodarskih/tehnoloških predstavništev po svetu.

Učinkovito in pravično delovanje pravosodnega sistema ter dosledno spoštovanje načela ločenosti vej oblasti

Uspešna demokracija je lahko le država, v kateri prebivalci zaupajo v njene institucije in enakost pred zakonom. Naloga pravosodja je vzpostaviti, izvajati in vzdrževati sistem institucij in pravil za učinkovito ter zakonito zaščito in uveljavljanje pravic ter obveznosti vseh fizičnih in pravnih oseb. Država mora imeti demokratični sistem, ki temelji na izvrševanju vrednot zapisanih v Ustavi ter doslednem upoštevanju načela delitve oblasti med zakonodajno, izvršilno in sodno vejo, kjer so vloge in moč vej omejeni z jasnimi - transparentnimi, razumljivimi in izvršljivimi – pravili ter jasni razmejitvi tega, kaj je dovoljeno in kaj prepovedano. Razvoj družbe in povečanje blaginje sta možna le v okolju, ki temelji na vladavini prava, spoštovanju človekovih pravic ter dostojanstva, enakosti in solidarnosti, etičnosti ter varovanju občečloveškega dobrega.

Po podatkih EU Justice Scoreboard 2025 slovenski pravosodni sistem deluje v okvirih funkcionalne učinkovitosti in se umešča med države z razmeroma stabilnimi kazalniki. Izzivi ostajajo pri dolžini trajanja postopkov, zlasti v civilnih in gospodarskih zadevah na prvi stopnji ter pri upravnih sporih. Tudi ob podpori evropskih instrumentov za odpornost in okrevanje gredo ukrepi v smeri dodatne optimizacije procesov in zmanjševanju zaostankov. Na področju digitalizacije se Slovenija uvršča med države, ki so v zadnjih letih okrepile dostopnost pravosodnih storitev s pomočjo elektronskih orodij. Opažene so tudi izboljšave pri spletnem dostopu sodne prakse, elektronskih komunikacij s sodišči ter informiranju strank v postopkih. Izpostavljena je tudi izboljšava dostopa do pravnega varstva za žrtve nasilja, starejše osebe in druge ranljive skupine. Izhajajoč iz poročila je ugotovljeno, da se je v zadnjem letu skrajšalo povprečno trajanje sodnih postopkov v primerih korupcije.

Pravna država in zaupanje vanjo je ključno za delovanje države, rešitev sporov, spoštovanje pravic in svoboščin ter enakih možnosti. Zato mora sodstvo biti neodvisno in strokovno.

Socialni demokrati spoštujemo odločitve sodišč in ne diskreditiramo ugleda neodvisnih institucij ter pravne države. S pravnimi predpisi (zakoni in podzakonskimi akti) nikoli ne bo mogoče vseh potencialnih primerov predvideti vnaprej in jih na ta način poskušati urejati. Vsem odločevalcem v pravosodju je treba dati jasno sporočilo, da se ne smejo bati sprejemanja odločitev – vsebinsko odločanje in razsojanje je njihova temeljna naloga. Pričakovanja, zlasti sodnikov, da morajo za vsako svojo vsebinsko odločitev imeti izrecno normo v predpisu, predstavljajo pogosto napačno pristopanje k stvari. Sodniki, zlasti tisti, ki ne delujejo na področju kazenskega prava, morajo imeti manevrski prostor za vsebinsko razsojanje in se ne smejo izogibati tovrstnim odločitvam iz razloga morebitne

pravne praznine, podnormiranega predpisa ipd. Zato so v pravosodnem sistemu izjemno pomembna strokovna izobraževanja in usposabljanja.

Ukrepi:

- Krepitev sodelovanja vseh pravosodnih podsistemov s stroko in z zainteresirano javnostjo ter tako povečati preglednost delovanja podsistemov. Pravosodni organi morajo biti vključeni v procese odločanja sprememb zakonodaje s svojega področja ter kasneje v spremljanje učinkov posameznih sprejetih zakonodajnih rešitev oziroma ukrepov.
- Spremljanje implementacije sodniških zakonov v praksi in evalvacija.
- Neodvisnost sodstva je temelj pravne in socialne države in k temu pomembno prispeva tudi način imenovanja sodnikov. Zato si bomo Socialni demokrati prizadevali za širši politični konsenz za spremembe Ustave glede načina imenovanja sodnikov.
- Urediti sistem stalnega pregleda učinkov sprejetih ukrepov, predvsem kako uspešno so bili doseženi cilji sprememb in kaj še lahko izboljšamo. Posebna pozornost mora biti pri tem namenjena sodelovanju z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na posameznem področju (npr. izvajanje sprejetih določil o žrtvah v Zakonu o kazenskem postopku).
- Krepitev sistemskih organizacijskih in procesnih rešitev glede pritožbenih postopkov za zagotavljanje večje učinkovitosti in pravočasnosti odločanja.
- Sodni postopki ne smejo trajati dlje od povprečno pričakovanega časa reševanja.
- Krepili bomo delovanje probacijske službe ter dali večji poudarek pri izvrševanju kazenskih sankcij na resocializaciji.
- Pospešili bomo reševanje pritožb ter uvedli ukrepe za preprečevanje procesnih zlorab in zavlačevanja postopkov.
- Center za izobraževanje v pravosodju prevzema koordinacijo permanentnega izobraževanja in strokovnega usposabljanja odločevalcev v vseh pravosodnih podsistemih, predvsem s ciljem seznanjanja z novostmi in poenotenja praks (sodstvo, tožilstvo, državno odvetništvo, notariat, odvetništvo, izvedenci, cenilci, tolmači, sodniki porotniki).
- Potreben je temeljit razmislek o specializaciji pridobivanja pravnega in upravnega znanja na visokošolskih zavodih ter posledično specializiranega usposabljanja prihodnjih pravnikov v posameznih pravosodnih podsistemih s ciljem uvedbe pravniškega državnega izpita (PDI) po posameznih specializiranih področjih.
- Pri uporabi umetne inteligence bomo zagotovili odgovorno rabo sodobnih tehnologij ob doslednem spoštovanju človekovih pravic, strogem izvajanju predpisanih postopkov ter nadzoru (zlasti presojo vplivov). Preprečili in sankcionirali bomo zlorabe ter aktivno sodelovali pri oblikovanju ustreznih pravil.
- Aktivno promovirati in spodbujati alternativne oblike reševanja sporov (mediacije, arbitraže, poravnave in kombinacije alternativnih oblik) ter nadgraditi vlogo mediacije tako, da se zmanjša pritisk na sodišča (spodbujati

alternativno reševanje sporov skozi nižje stroške, nadgraditi izobraževanje ter usposabljanje ter zagotoviti nadzor kakovosti).

- Zagotavljati brezplačno pravno pomoč ob vzpostavitvi varovalk za preprečevanje zlorab ter v lokalnih skupnostih krepiti brezplačno pravno svetovanje.
- Pristopili bomo k prenovi sistema porotnikov z namenom krepitve državljanske odgovornosti ter sodelovanja pri sojenju in krepitve zavedanja o pomenu prava.
- Vlada in Državni zbor morata pri sprejemanju predpisov upoštevati, da v zakonodaji ni mogoče zajeti vseh možnih situacij v praksi in tako na nek način »voditi« sodnika ali drugega odločevalca do končne odločitve. Predpisi bi morali biti krajši in razumljivejši.
- Evalvacija zakonodaje odločanja sodnika posameznika v upravnih sporih z vidika učinkovitosti, kakovosti in pravne varnosti.
- Pripravili bomo poseben zakon o kazenski odgovornosti mladoletnikov, ki bo na enem mestu celovito urejal vse posebnosti glede kazenskoopravne obravnave mladoletnikov, tako na področjih materialne in procesne kazenske zakonodaje kot na področju izvrševanja kazenskih sankcij.

Transparentno in demokratično sprejemanje predpisov, ničelna toleranca do korupcije ter predvidljivo pravno okolje

Transparentnost je vse bolj nujen pogoj za legitimnost in ključni pogoj za zaupanje državljanov v javne institucije. Socialni demokrati spodbujamo demokratične procese, socialni dialog, sodelovanje s strokovno in drugo javnostjo, nevladnimi organizacijami ter drugo civilno družbo.

Izhajajoč iz poročila EU Justice Scoreboard 2025 je ugotovljeno, da se je v zadnjem letu skrajšalo povprečno trajanje sodnih postopkov v primerih korupcije. Če je leta 2022 trajanje sodnega postopka na prvi stopnji v primerih korupcije trajal povprečno 900 dni, se je v letu 2023 ta čas skrajšal za več kot tretjino, na dobrih 500 dni. Podpirali bomo ukrepe, ki bodo tudi v prihodnje sledili nenehnemu nadgrajevanju institucionalnih zmogljivosti in analitičnega spremljanja učinkovitosti postopkov.

Ukrepi:

- Analiza sprememb Zakona o odvzemu premoženja nezakonitega izvora ter sprejem zakonodaje za upravljanje začasno zavarovanega in odvzetega premoženja z namenom vzpostavitve celovitega sistema upravljanja tega premoženja.
- V sodelovanju s pravosodnimi deležniki in pravno stroko bomo pripravili prenovljen Zakon o kazenskem postopku, ki bo zagotovil učinkovitejše in hitrejša postopke.

- Skupaj s Komisijo za preprečevanje korupcije bomo pripravili dopolnitev predpisov, (npr. poročanje o premoženjskem stanju družinskih članov funkcionarjev) ter s primernim financiranjem ter kadrovskimi krepitevami zagotavljali neodvisnost njihovega dela.
- Institucionalizirali bomo sodelovanje z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na tem področju, npr. Transparency International, ter spodbujali njihovo delovanje tudi v postopkih izvedbe investicijskih projektov kot dodaten civilni nadzor.
- Uzakonili bomo nadgrajeno vsebino resolucije o normativni dejavnosti in preprečili na eni strani prenормiranost ter tudi slabe predpise – s ciljem manj predpisov in več odgovornosti, transparentnost priprave predpisov in zagotovitev vključevanja javnosti, zagotoviti celovito zakonodajno sled, spodbujati ljudi k sodelovanju že v najzgodnejših fazah priprave predpisa oz. strateških in drugih dokumentov.
- Pri pripravi predpisov ter strateških ter drugih dokumentov posvetiti posebno skrb za nediskriminacijo v predpisih.

Zaščita človekovih pravic in temeljnih svoboščin, krepitev vloge neodvisnih institucij in nevladnih organizacij

Socialni demokrati človekovih pravic ne le ščitimo, ampak krepimo raven njihovega varovanja. Podpiramo vlogo neodvisnih institucij: Ustavnega sodišča, Varuha človekovih pravic, Zagovornika načela enakosti, Informacijskega pooblaščenca, Komisije za preprečevanje korupcije ter nevladnih organizacij in medijev, ki imajo moč ukrepati ali opozoriti na nepravilnosti, zato bomo krepili njihovo neodvisnost in izvršljivost njihovih ugotovitev.

Ukrepi:

- Krepili bomo vlogo neodvisnih institucij – Ustavno sodišče, Varuh človekovih pravic, Informacijska pooblaščenka, Zagovornik načela enakosti, Komisije za preprečevanje korupcije - tako, da morajo pristojni organi upoštevati njihove ugotovitve ter nemudoma pristopiti k reševanju ter zagotovili pogoje za njihovo neodvisno delovanje.
- Skupaj s civilno družbo ter nevladnimi organizacijami ter izobraževalnimi ustanovami si bomo prizadevali za čim več osveščanja ljudi o pravu in državljskih pravicah
- Nadgradili bomo obstoječ sistem vpeljevanja in varovanja človekovih pravic ter svoboščin – s sistematičnim preučevanjem in načrtovanjem njihovega uresničevanja - kako so zavarovane in ali je njihova kršitev ustrezno sankcionirana, ali so ratificirane in v naš pravni red prenesene konvencije brez pridržkov...
- Skupaj s spremembo prekrškovne zakonodaje, analizo kazenske zakonodaje ter medijsko zakonodajo bomo pripravili rešitve ter naslovili boj proti

sovražnemu govoru, ob upoštevanju pravice do svobode govora ter človekovega dostojanstva.

- S sprejemom zakona o zaščitnih ukrepih proti strateškim tožbam za onemogočanje udeležbe v javnosti (t. i. SLAPP tožbe) bomo zaščitili posameznike, novinarje, žvižgače, zagovornike človekovih pravic, sindikate, civilno družbo ter organizacije, ki delujejo v javnem interesu, pred sodnimi postopki, namenjenimi omejevanju njihove udeležbe v javnosti.
- Zavzemali se bomo za zagotovitev sistemske vključitve zaščite živali kot čutečih bitij v vse sektorske politike (npr. kmetijstvo, raziskave in izobraževanje,...) ter razširitev kaznivosti mučenja živali v kazenskem zakoniku tudi na malomarnost.

Notranje zadeve in policija v službi varnosti prebivalstva

Pri vodenju ministrstva za notranje zadeve ne sme prihajati do nikakršnih dvomov o zakonitosti ali ustavnosti ravnanja resorja. Odnosi med političnim delom ministrstva (in Vlade RS) in policijo morajo biti profesionalni, zakoniti in morajo zagotavljati najvišjo stopnjo integritete vseh vpletenih. Ključna naloga na področju notranjih zadev mora biti izvajanje strateško zastavljene nalog države na področju zagotavljanja varnosti državljanek in državljanov.

Namesto dnevne politike je na področju notranjih zadev potrebno aktivnejše izvajanje nalog za zagotavljanje javne varnosti v državi, usmerjanja in nadziranja dela policije ter zagotavljanja učinkovitega in strokovnega opravljanja upravnih nalog na področju migracij in naturalizacije tujcev, izdaje potovalnih dokumentov, izvedbe volilnih opravil, pošiljanja podatkov iz centralnega registra prebivalstva, vodenja osebnega statusa v matičnem registru, prijave prebivališča, pridobitve državljanstva Republike Slovenije, registracije društev in političnih strank, javnih zbiranj, orožja in eksplozivov, zasebnega varovanja, detektivske dejavnosti, varnosti na smučiščih, občinskega redarstva, varstva tajnih podatkov in varnostnega načrtovanj. Ob tem je potrebno stremeti v največji možni meri k uporabi sodobnih tehnologij, odpravi administrativnih ovir, predvsem pa na vseh področjih dela prisluhniti potrebam in predlogom civilne družbe in ponovno vzpostaviti dialog z NVO.

Spremeniti je potrebno zakon o organiziranosti in delu v policiji na način, da bo generalni direktor policije imenovan s strani predsednika države, na način, kot je določal Zakon o policiji leta 2010. Na ta način bo vodstvo policije zavarovano pred političnimi vdori, tudi glede statusa in položaja NPU in njegovega direktorja, se mora zakonska ureditev vrniti na čas njegovega nastanka, leta 2010.

Ukrepi:

- Generalno policijsko upravo je potrebno reorganizirati GPU je postala v organizacijskem smislu pravi mastodont (v organizacijskem in kadrovskem

smislu), saj se naloge v nekaterih organizacijskih enotah podvajajo. Predvsem pa je GPU v organizacijskem smislu neposredno podredila nekatere enote, ki so bile pred tem vključene v dve osnovni upravi (uprava kriminalistične policije in uprava uniformirane policije).

- Znotraj GPU je potrebno vzpostaviti enotno pravno pisarno, v kateri bi bili pravniki z vseh področij dela. Takšna organizacija bi omogočila bolj kvalitetno delo na področju priprave normativnih aktov, prihajalo bi do izmenjave mnenj z različnih področij policijskega dela. Na ta način bi poenotili pristope, hkrati pa bi takšna organizacija lahko nudila zelo dobro podporo operativi v primerih različnih pravnih vprašanj, hkrati pa bi predstavljala tudi enotno vstopno točko npr. do VDT, VS, MP itd.....
- Prednost je v enotni kriminalistični policiji z močnim operativnim delom in ožjim »upravnim« delom. V tem pogledu bi odpravili dvotirnost vodenja regijskih enot kriminalistične policije (hkratna odgovornost direktorju PU in direktorju UKP GPU). Operativna enota na državnem nivoju ostane v obliki NPU. Večji poudarek bo potrebno dati kibernetiki kriminaliteti, ekološki kriminaliteti (ena bolj rastočih oblik kriminalitete, ki zahteva kompleksen pristop).
- Potrebno je zagotoviti nemoteno delovanja policijskih postaj tudi v nočnem času in ustrezno krepitev kadrovskih kapacitet.
- Sprejem zakonodaje, ki bo omogočil proučitev in po potrebi spremembo vseh zakonskih in podzakonskih aktov, ki so v nasprotju z Ustavo RS in temeljnimi človekovimi pravicami.
- Slovenija potrebuje strategijo na področju migracij, ki bo okrepila multidisciplinarno uresničevanje njenih ciljev: ustrezen odnos do tuje delovne sile, zagotavljanje hitrih in učinkovitih postopkov za ugotavljanje upravičenosti do mednarodne zaščite, odkrivanje in preprečevanje nezakonitih migracij, učinkovito izvajanje sporazumov o vračanju oseb, zagotavljanje sinergijskih učinkov različnih akterjev na področju oblikovanja in izvajanja integracijske politike, obravnavanje vzrokov migracij ter zaščita življenj, dostojanstva in osnovnih človekovih pravic migrantov.

Kibernetika varnost

Na področju kibernetike varnosti je potrebno pripraviti konkretne projekte sodelovanja z gospodarstvom, akademsko sfero in državami v regiji na področju kibernetike varnosti. Hkrati potrebujemo investicije s področja komunikacijskega sistema ministrstva za obrambo ter kibernetike varnosti. Pripraviti je potrebno razvojno raziskovalne projekte s področja kibernetike varnosti ter digitalizacije in zagotavljati znatne investicije za potrebe povečanje kibernetike varnosti.

Uporabiti moramo dobre prakse in izkušnje Natovega centra odličnosti za kibernetiko obrambo - CCD COE pri izgradnji nacionalnih zmogljivosti in oblikovati

sistemske in konkurenčne rešitve zagotavljanja visoko kompetenčnih kadrov s področja kibernetike varnosti v javni upravi. Pri tem je potrebno redno sodelovanje na domačih (z drugimi resorji, gospodarstvom in akademsko sfero) in mednarodnih (Nato, EU) vajah s področja kibernetike varnosti ter vključevanje v različne mednarodne projekte in pobude s področja kibernetike varnosti (Pesco projekti, EDA projekti ipd.). Naš cilj je, da bi bila Slovenija prepoznana kot regionalni center na področju kibernetike varnosti in obrambe in po indeksu kibernetike varnosti med uspešnimi državami Nata.

Ukrepi:

- Okrepitev nacionalnega sistema kibernetike varnosti, ki bo ključne deležnike na strateški ravni povezoval v koordinacijsko telo z jasno strukturo upravljanja.
- Zaščita slovenske kritične infrastrukture za večjo kibernetiko varnost z izdelavo sistema nacionalne zaščite ter gradnjo neodvisnih in varnejših komunikacijskih sistemov.
- Razvoj komunikacijskih zidov in okopov za zaščito občutljivih sistemov, pomembnih za državo, ljudi in gospodarstvo, v sodelovanju z univerzitetnim prostorom.
- Zaščita ljudi in gospodarstva ter zasebnosti komunikacij na področju zaščite osebnih podatkov in informacijske varnosti v okviru zagotavljanja varnosti in ekonomske upravičenosti, varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin.
- Povečanje zavedanja javnosti o dejanskih nevarnostih kibernetičnih napadov na ključne sisteme in posledično ustrezne pripravljenosti nanje.
- Krepitev nacionalne kibernetike varnosti z mednarodnim sodelovanjem in integriranjem v celovito varnostno strategijo.
- Postati regionalno središče na področju kibernetike obrambe (npr. krepitev sodelovanja z državami v regiji, krepitev sodelovanja med javno upravo, gospodarstvom in akademsko sfero, (so)uporaba nacionalnega kibernetičnega poligona za regionalne projekte idr.).
- Iskati, spodbujati in omogočati domače razvojno-raziskovalne priložnosti na področju kibernetike varnosti.
- Oblikovanje sistemske in konkurenčne rešitve zagotavljanja visoko kompetenčnih kadrov s področja kibernetike varnosti v javni upravi.

Povečanje obrambne sposobnosti celotne družbe

Ob pregledu zakonodaje in strateških razvojnih in planskih dokumentov je potrebno poiskati razvojne sinergije področja obrambe z drugimi družbenimi področji v obliki konkretnih projektov. Pripraviti moramo dodatne predloge za zadrževanje in pridobivanje kadrov za SV ter razširiti obseg možnih oblik

sodelovanja oz. služenja v Slovenski vojski (SV). Za to je potrebno posodobiti zakonske podlage za dodatno izboljšanje statusa pripadnikov in pripadnic SV. Hkrati je potrebno nadgraditi vključenost vidika enakosti spolov v procese dela v SV ter vidik spola v vojaške MOM.

Pripraviti moramo predlog najustreznejše umestitve področja zoperstavljanja hibridnim grožnjam, kibernetске varnosti, civilne pripravljenosti, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v sistem nacionalne varnosti. Temu sledi priprava nabor razvojno raziskovalnih projektov za spodbujanje vključenosti slovenskega gospodarstva in akademske sfere v projekte EU (Pesco, EDA, EDF ipd.) in nadgraditev medresorske mehanizme za povečanje državne in družbene odpornosti, skladno s kriteriji Nata in EU.

V Sloveniji moramo predvsem okrepiti odpornost družbe proti naravnim in drugim nesrečam, kibernetским in hibridnim grožnjam, dezinformacijam in lažnim novicam. Okrepiti moramo sodelovanje z Evropskim centrom za zoperstavljanje hibridnim grožnjam (Hybrid COE) v obliki konkretnih domačih in mednarodnih/regionalnih projektov. Če želimo povečati obrambno sposobnost celotne družbe, moramo pripraviti tudi predlog sprememb zakonodaje za vključitev področja seznanjanja državljanov z varnostnimi vprašanji. Doseči moramo doseči kriterij namenjanja (najmanj) 2 % skupnih obrambnih izdatkov za različne razvojno raziskovalne projekte (Pesco kriterij). Slovenija tudi potrebuje posodobitev vojaškega zdravstva, ki bo hkrati vključen v sistem javnega zdravstva (npr. uporaba tudi v primeru prihodnjih epidemij).

Ukrepi:

- Izboljšanje socialne varnosti vojakov Slovenske vojske.
- Pridobitev potrebnih kadrov za potrebe Slovenske vojske in razvoj kariernega sistema s skupno in enotno nacionalno kadrovsko politiko pridobivanja, usposabljanja, nagrajevanja in zadrževanja kadra v uniformiranih poklicih, z možnostjo oblikovanja kariernе poti od vstopa do upokojitve skozi vojaški poklic, policijsko kariero ali v pravosodju.
- Dodatno spodbujanje prostovoljnega služenja vojaškega roka kot instrumenta za povečanje kadrovske baze predvsem rezervne sestave ter kot pomemben prispevek k povečanju števila vojaško usposobljenih državljanov. Ter hkratno nasprotovanje ponovni uvedbi obveznega služenja vojaškega roka.
- »Vojska enakih možnosti« - glede na visok delež žensk v SV (nad 16 %) spodbujati aktivne politike zagotavljanja enakih možnosti ter iskanja prednosti z vidika žensk, miru in varnosti (resolucije Varnostnega sveta OZN o vlogi žensk v mednarodnih operacijah in misijah (UNSCR 1325), o podpori prizadevanjem mednarodne skupnosti glede preprečevanja nasilja nad ženskami in otroki v oboroženih spopadih (UNSCR 1820) ter spodbujanje

vključevanja žensk, policistk, vojakinj in civilnih strokovnjakinj v MOM (UNSCR 1888) ipd.).

- Zagotovitev stabilnega financiranja, ki bo omogočil smiselno in racionalno nadaljnjo modernizacijo Slovenske vojske, sposobno za nacionalno obrambo ob upoštevanju globalnih premikov.
- Poseben poudarek na podpori projektom dvojne rabe na področjih: satelitskih tehnologij, kibernetске varnosti, energetske neodvisnosti in varnostno-kritičnih rešitev.
- Podpora in prednostna obravnava izgradnji prizidka Bolnišnice dr. Petra Držaja (Nacionalnega zdravstvenega centra za izredne razmere).
- Pregled in nenehno posodabljanje strateškega pregleda nacionalno-varnostnega sistema.
- Krepitev razumevanja pomena različnih resorjev za zagotavljanje nacionalne, mednarodne in globalne varnosti ter sodelovanje med vsemi resorji, sodelovanje z univerzami, inštituti in posamezniki, ki imajo strokovne reference, pri izdelavi strateških ocen varnosti nacionalnega prostora in mednarodnega okolja.
- Nadgraditi sistem izmenjave obveščevalnih podatkov s ciljem zgodnjega opozarjanja na nacionalno varnostne grožnje.
- Osveščanje in usposabljanje državljanov za dvig osebne in kolektivne odpornosti na sodobne grožnje skozi izobraževalni sistem, v javni upravi in v splošnih javnostih.
- Vzpostavitev programov in inovativnih rešitev osveščanja in opolnomočenja državljanov s področja medijske svobode, zaščite medijev in novinarjev, medijske pismenosti, ter prepoznavanja lažnih novic (EU projekti, uporaba obstoječih platform – npr. EUvsDisinfo, sodelovanje in sofinanciranje NGO).
- Podpora veteranskim in domoljubnim organizacijam in medgeneracijskemu sodelovanju za ohranjanje tradicij narodne osvoboditve, osamosvojitve in narodne enotnosti.
- Aktivno sodelovanje z lokalnimi skupnostmi, njihovo vključevanje v skupne projekte s Slovensko vojsko in sofinanciranje lokalne varnostne infrastrukture.
- Razvoj slovenskega znanja, kompetenc in tehnologij na varnostnem področju.
- Ustrezna umestitev zoperstavljanja hibridnim grožnjam v sistem nacionalne varnosti (osveščenost, zaznavanje, odvrčanje, odzivanje, medresorski pristop, dezinformacije in lažne novice, zaščita demokratičnih temeljev, zakonodajni vidik, zaščita kritične infrastrukture ipd.).
- Spodbujati in sofinancirati razvojno-raziskovalne projekte s področja varnosti in obrambe in vanje vključevati slovenske znanstvene ustanove ter

gospodarstvo (približati se Pesco kriteriju namenjanja (najmanj) 2 % obrambnih izdatkov za raziskave in tehnologijo, tehnološke priložnosti na področju prebojnih tehnologij, umetna inteligenca - center odličnosti IJS, omogočati slovenskim znanstvenim ustanovam in gospodarstvu lažje vključevanje v Pesco in EDA projekte).

- Nadgraditi koncept vaj na obrambnem področju, ki bo vključeval preverjanje odzivanja na kompleksne varnostne grožnje na družbeni, medresorski in mednarodni ravni.

Učinkovito varstvo in pomoč ob naravnih in drugih nesrečah

Poplave avgusta 2023 so pokazala kako zelo nas lahko prizadenejo naravne nesreče. Dopolniti moramo oceno ogroženosti in posodobitev državnih načrtov varstva ob naravnih in drugih nesrečah. Sile za zaščito, reševanje in pomoč je potrebno reorganizirati ter jih regionalno razporediti glede na ogroženost. Potrebno je racionalizirati delovanje centrov za obveščanje ter okrepiti ozaveščenosti in usposobljenosti prebivalstva za osebno in vzajemno zaščito. Pripraviti moramo nove predpisov na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki bodo omogočali organizacijske, tehnične in tehnološke ter funkcionalne rešitve za izvajanje temeljnih nalog sistema in odzivanje na vse vrste ogrožanj.

Sistem varstva ob naravnih in drugih nesrečah moramo učinkovito povezati z drugimi sistemi kriznega upravljanja. V kriznih razmerah moramo vzpostaviti krizno vodenje z vsemi mehanizmi. Sile za zaščito, reševanje in pomoč je potrebno popolniti s pogodbenimi pripadniki Civilne zaščite, ki bodo usposobljeni in opremljeni v celoti in doseči večjo odzivnost in učinkovitost ter racionalnost sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Moramo tudi izboljšati položaj reševalcev, ki prostovoljno sodelujejo pri zaščiti in reševanju. Ter izkoristiti možnost vključitve v mednarodne razvojne naloge ter projekte, ki bodo odločilno prispevali k ustrezni nadgradnji informacijskega in komunikacijskega sistema, izboljšanju učinkovitosti in odzivnosti na sodobne vire ogrožanja ter več namenskosti uporabe različnih tehničnih in drugih sredstev ter opreme na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Začeti moramo pripravljati investicijsko dokumentacijo za energetske sanacije infrastrukturnih objektov ministrstva za obrambo, Slovenske vojske in Uprave za zaščito in reševanje ter zaključiti projekt mreže energetske samozadostnih vozlišč za odpornost (projekt ReSHUB) in ga razširiti na druge vojaške objekte, kjer bo možno bomo viške proizvedene električne energije na vojaških objektih zagotovili tudi lokalnim skupnostim. Potrebujemo delujoč center odličnosti za podnebno varnost (Climate and Security).

Ukrepi:

- Okrepitev sistema spremljanja in odzivanja na dogodke glede na pogostost in intenzivnost groženj, s poudarkom na sistemu kriznega upravljanja in vodenja.
- Izboljšanje pogojev dela v nacionalnem sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami z uvajanjem sodobnih komunikacijskih orodij.
- Celovita prenova Zakona o odpravljanju posledic naravnih nesreč, v katerem bomo upoštevali izkušnje ob katastrofalnih poplavah, da bo lahko država v prihodnje odzivnejša, učinkovitejša in hitreje zagotavljala pomoč prizadetim.
- Prilagoditev izobraževalnih programov sodobnim grožnjam na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.
- Izboljšanje sistema načrtovanja in financiranja reševalnih služb.
- Posodobitev vsebin prostovoljskega dela, usmerjenega v varstvo okolja, krepitev odpornosti lokalnih skupnosti, solidarnostno delovanje ter preventivo in odzivanje ob izrednih dogodkih.
- Izdelava nacionalnega sistema vrednotenja prostovoljstva.
- Vključevanje v mednarodne projekte za povečanje usposobljenosti, pripravljenosti in odzivnosti reševalnih enot.
- Z združevanjem števila regijskih centrov in modernizacijo komunikacijskih sistemov bomo dosegli večjo učinkovitost in enakomerno obremenjenost centrov za obveščanje po državi. S kadrovskimi viri bomo okrepili operativno delovanje na posameznih regijah.
- S prerazporeditvijo enot CZ bomo dosegli boljšo opremljenost, usposobljenost in učinkovitost enot. Lokacije enot bomo določili glede na vrsto ogroženosti posameznih regij.
- Zagotoviti energetske obnove in energetske samozadostnosti vojaških objektov (npr. projekt mreže energetske samozadostnih vozlišč - ResHUB).
- Sovlaganja v zelene projekte lokalnih skupnosti, kjer obstaja obojestranski interes.
- Spodbujali bomo večjo zavarovanost prebivalstva in premoženja prebivalstva preko različnih oblik spodbujanja zavarovanosti kot so spodbujanje kolektivnih shem življenjskih zavarovanj kot komplementarnih pokojninskega zavarovanja in dolgotrajne oskrbe. Za socialno najšibkejše bomo pripravili možnost subvencioniranja zavarovalne premije za osnovne rizike za premoženjska zavarovanja in za kmetovalce

Podnebna nevtrálnost do 2050

Uresničevali bomo ambiciozno zastavljene ukrepe zniževanja emisij toplogrednih plinov s ciljem, da do leta 2050 postanemo podnebno nevtrálna družba. Ta vizija

pomeni aktivno sodelovanje s prebivalstvom in gospodarstvom za pravičen prehod. Pomembno je prilagajanje neizogibnim podnebnim spremembam v vseh sektorjih, še posebej v prometu, pri pridelavi hrane in razvoju infrastrukture. Vse resorje je potrebno vključiti v izvajanje politike podnebnih sprememb. Določiti je treba jasne cilje za vse sektorje, ki vplivajo na podnebne spremembe (promet, kmetijstvo, gospodarstvo, energetika,...) ter vzpostaviti metodologijo za njihovo spremljanje.

Ukrepi:

- Izpolnjevanje ciljev Nacionalnega energetskega podnebnega načrta z usklajenim delovanjem vseh pristojnih resorjev, spremljanjem napredka in pravočasnim odpravljanjem odstopanj.
- Dogovor o prihodnjem energetskega miksu brezogljičnih virov energije, vključno z odločitvijo o prihodnosti uporabe jedrske energije.
- Pričetek izvajanja večjih nacionalnih projektov povečane proizvodnje energije iz zelenih obnovljivih virov in projektov prilagajanja podnebnim spremembam.
- Spremljanje izvajanja Podnebnega zakona in analiza potreb po nadgradnji ukrepov.
- Pospešitev podnebnega prehoda s prilagoditvijo navad prebivalstva, javne uprave in industrije.

Ohranjanje narave

S sistemskimi ukrepi bomo izboljšali in ohranili kmetijske, vodne in gozdne habitate za potrebe ohranjanja biotske raznolikosti, še posebej redkih, ogroženih in zavarovanih vrst, da se prepreči njihovo izginotje. Vzpostavili bomo enotnejše in učinkovitejše upravljanje z zavarovanimi območji. S kadrovskimi okrepitvami in povečanjem pristojnosti inšpektorata ter njegovo centralizacijo bomo okrepili nadzor nad dogajanjem v naravi.

Dopolnili bomo celovit sistem varstva narave s sistemom preventive (zgodnje odkrivanje pritiskov na naravo in okolje), ki bo deloval tudi preventivno in omogočal zgodnje odkrivanje pritiskov na okolje ter prispeval k obvladovanju izzivov biotske krize.

Z vsemi relevantnimi deležniki bomo usklajevali politike in skrbel za učinkovito komunikacijo med deležniki (npr. naravovarstvenimi nevladnimi organizacijami). Okrepili bomo sodelovanje med sektorji s strokovno javnostjo ter okoljskimi in naravovarstvenimi nevladnimi organizacijami.

Ukrepi:

- Izboljšanje komunikacije med vsemi deležniki znotraj področja ohranjanja narave ter okrepiti njihovo delovanje in sodelovanje.

- Izboljšanje pogojev za delovanje odgovornih služb z namenom doseganja učinkovitejših ciljev politik ohranjanja narave in spoprijemanja z izzivi biotske krize.
- Poglobljeno sodelovanje z deležniki pri pripravi in izvedbi politik ohranjanja narave in njihovo vključenost v javne službe ohranjanja narave.
- Vzpostavitev učinkovitega neposrednega naravovarstvenega nadzora.
- Nadgradnja enotne baze bioloških in naravovarstvenih podatkov
- Izboljšanje stanja vrst in habitatov, ki vključuje tudi uvrstitev potrebnih in učinkovitih ukrepov v kmetijsko politiko ter reorganizacijo javnih služb na področju kmetijstva za potrebe ohranjanje narave.
- Revizija stanja na terenu po območjih Natura 2000 in sprejem smiselnih prilagoditev v prostoru.

Socialni sporazum, kot družbeni dogovor o razvoju Slovenije do leta 2040

O krepitevi socialne države, vlogi države v podporo gospodarstva, o podpori zelenega in digitalnega prehoda, o pravičnih davkih in o prenovi in nadgradnji socialnih sistemov ter drugih strateških ciljih in predstavljenih generalnih usmeritvah – želimo doseči **družbeni dogovor v potrpežljivem dialogu, ne na ulici**. Znotraj Ekonomsko-socialnega sveta, moramo okrepiti socialno partnerstvo in socialni dialog med državo, sindikati ter predstavniki gospodarstva ter dodatno opolnomočiti socialne partnerje ter zagotoviti vpis socialnega dialoga kot razvojne paradigme slovenske družbe v Ustavo RS. Hkrati potrebujemo tudi širok razvojni dialog (ločeno od ESS), kamor se vključi civilno družbo in do sedaj slabo vključene skupine: ženske, mlade in starejše. Vsebino socialnih in razvojnih programov, ciljev in ukrepov je potrebno jasno predstaviti socialnim in razvojnim partnerjem in z njimi mora nova vlada dogovoriti **socialni sporazum, kot družbeni dogovor o razvoju do leta 2040**. Navedeni cilji in ukrepi so podlaga za preboj Slovenije v krog najboljših deset držav na svetu oziroma med najboljših pet držav EU. A o teh ukrepih in razvojnih vprašanjih bo potrebno doseči **široko družbeno soglasje**. Prepričani smo, da je izhodišče za takšen dogovor lahko tudi naš predvolilni program ter skupne točke socialnih in razvojnih programov drugih političnih strank, ki temeljijo na strokovnih vsebinah in ne populizmu ter ceninem nabiranju političnih točk. Ključno je, da si naslednja vlada takoj na začetku mandata kot cilj zastavi sprejem **socialnega sporazuma, kot družbenega dogovora o razvojnih prioritetah Slovenije**, ki mora biti sprejet ob soglasju delodajalcev in delojemalcev ter v sodelovanju s civilno družbo (in po možnosti v dogovoru tudi z zmerno in dobronamerno opozicije).

Razvoj.

Novo politično-ekonomsko okolje

Svet, Evropska unija in Slovenija so v novem političnem ekonomskem okolju 21. stoletja. Realnost kompleksnih kriz kaže na nujnost močne države, da se zagotovi gospodarska preobrazba v na znanju in inovacijah temelječe gospodarstvo, s tem pa visoka odpornost gospodarstva in družbe. Politično ekonomijo vzpostavljanja pogojev za ustvarjanje visoke dodane vrednosti in dogovora o njeni pravični obdavčitvi in razporeditvi prihodkov vračamo v središče pozornosti politike in javnega diskurza. Če bo Evropska unija želela nadoknaditi inovacijski razkorak z globalno konkurenco, okrepiti konkurenčnost svojih industrij in povečati gospodarsko varnost, potrebuje moderno industrijsko politiko. To na ravni EU vključuje razpravo in zagotovitev dolgoročno odgovornega fiskalnega načrtovanja, razvoj skupnega zadolževanja z izdajo evropskih obveznic in hkrati dogovor o dolgoročnem modelu upravljanja virov, ki bo omogočal uveljavitev neokeynesijanske ekonomske politike, na nacionalni ravni pa vzpostavitev moderne industrijske politike za pospešitev transformacije slovenskega gospodarstva v na znanju in inovacijah temelječe gospodarstvo.

Evropa in Slovenija se, soočeni z novimi geopolitičnimi tveganji in tehnološko revolucijo, ne smeta vračati k zastarelim neoliberalnim receptom fiskalne strogosti, ampak morata nasprotno omogočiti in spodbuditi vlaganja, ki lahko generirajo nova, visokoproduktivna delovna mesta, prebojne inovacije in njihovo industrializacijo, povrnitev tehnološkega vodstva v svetu, posledično pa gospodarsko rast in s tem vzdržno uravnavanje javnega dolga.

Ukrepi:

- V Sloveniji in v EU zagovarjati in uveljavljati preoblikovanje politično ekonomskega okvira razvoja v 21. stoletju, ki mora biti utemeljen na spodbujanju inovacij in investicij za trajnostni, zeleni in digitalni razvoj, pravično obdavčitev in krepitev države blaginje in solidarnostne družbe.
- Oblikovati javnofinančni program kombiniranja domačih in evropskih virov za razvojni preboj in njegovo vsebino na prihodkovni in odhodkovni strani dogovoriti s socialnimi partnerji.
- Uporaba vseh razpoložljivih domačih in evropskih povratnih in nepovratnih virov za razvojni preboj, usmerjen v razvoj inovacij in spodbujanje visokoproduktivnih investicij.

Multiplikacija razvojnih virov

Naša strategija je, da za razvoj Slovenije uporabimo vse možne in razpoložljive vire. Dejstvo je, da bo Slovenija v prihodnje lahko ostala neto prejemnica evropskih sredstev le, če bo bistveno povečala in več kot podvojila dosedanje uspešnost črpanja evropskih sredstev iz centraliziranih virov EU, v prihodnje združenih v Evropski sklad za konkurenčnost (ECF).

Zato je potrebno izvesti integracijo načrtovanja in uporabo razpoložljivih sredstev ter se ustrezneje in bolje organizirati. To zahteva tudi dodatne vire, ki jih je potrebno uporabljati v interesu za večino ljudi pravičnega prehoda. Nujna je okrepitev in poenotenje načrtovanja vseh prihodkov in odhodkov, okrepitev nadzora in usklajenosti institucij nadzora nad (u)porabo odhodkov (centralno in sektorsko), predvsem pa večja usmerjenost na učinek (u)porabe javnih virov ter na rezultate (u)porabe v družbi.

V Sloveniji moramo delovati tako na strani pametne (u)porabe obstoječih in novih domačih in evropskih virov, da bi v polni meri ustrezno usmerili javnofinančne naložbe. Po ustreznem globalnem in evropskem odzivu je pred nami domača naloga priprave razvojnega preboja. Slovenija ima v primerjavi s povprečjem EU27 in evro območja na prihodkovni strani nekaj javnofinančnih rezerv tako glede višine in vrste davčne obremenjenosti. V normalnem obdobju po finančni krizi in pred pandemijo smo leta 2019 imeli relativno nizki obseg javnofinančnih virov v višini 37,7 % BDP v primerjavi s povprečjem 41,1 % BDP v EU27. O spremembi vrst in višini javnofinančnih virov se moramo dogovoriti tudi zato, ker bodo v prihodnosti pošla nepovratna sredstva EU. V tem razvojnem desetletju pa evropski in domači viri omogočajo usmerjeno povečanje obsega javnofinančnih odhodkov.

Te javnofinančne rezerve nameravamo izkoristiti tako, da povratna sredstva v povezavi z nepovratnimi viri pametno vložimo v razvojne projekte, javne storitve in javno infrastrukturo ter družbeno najbolj potrebna delovna mesta in tako pospešimo gospodarsko rast. To trajno dvigne raven javnofinančnih prihodkov, kar omogoča vzdržne javnofinančne odhodke in dolgoročno vzdržno upravljanje javnega dolga. To so ključne vsebine zakonsko predvidenega državnega programa razvojnih politik in srednjeročne fiskalne strategije.

Ukrepi:

- Oblikovati program razvojnega preboja in prilagoditev državnih proračunov in programov EU z vsemi razpoložljivimi domačimi in evropskimi povratnimi in nepovratnimi viri.
- Oblikovanje učinkovitega podpornega okolja za pospešeno črpanje sredstev iz centraliziranih virov Evropske unije, v prihodnje združenih v Evropski sklad za konkurenčnost (ECF), krepitev ekosistemske podpore in strateških inovacijskih partnerstev med gospodarstvom in znanostjo.

- Spodbujanje skladnega regionalnega razvoja z namenom krepitve gospodarskega in družbenega razvoja na celotnem ozemlju države

Učinkovita uporaba razvojnih virov

Evropska kohezijska politika je temelj evropske solidarnosti in enakomerne razvoja regij, ki je namenjena zmanjševanju razvojnih razlik in spodbujanju razvojnih potencialov. Za Slovenijo pomeni priložnost, da z evropskimi sredstvi pospeši gospodarsko in socialno konvergenco, okrepi konkurenčnost ter zagotovi enakomernejši razvoj vseh delov države.

Danes smo v ključni fazi izvajanja finančnega okvira 2021–2027, hkrati pa zaključujemo črpanje sredstev iz Mehanizma za okrepanje in odpornost (NOO). Naš izziv je dvojni: učinkovito in pravočasno izkoristiti sredstva, ki so Sloveniji na voljo, ter se hkrati strateško pripraviti na novo programsko obdobje 2028–2034. Ob tem je ključno, da sledimo toku časa in sredstva preusmerjamo na nove cilje, ki naslavlajo aktualne izzive – bodisi na področju gradnje dostopnih stanovanj, povečevanju učinkovitosti rabe energije, krepitve razvojnih potencialov in konkurenčnosti evropskega gospodarstva, zaščite čiste vode, zmanjševanja okoljskega pritiska ter odpornosti na podnebne spremembe.

Za nas je bistveno, da evropska sredstva še naprej služijo ljudem: nujno potrebni gospodarski transformaciji in ustvarjanju kakovostnih, visokoproduktivnih delovnih mest, podpori poslovni konkurenčnosti in raziskavam, pospeševanju digitalne in zelene preobrazbe, krepitvi trajnostne infrastrukture ter izboljšanju kakovosti življenja vseh. Kohezijska sredstva morajo biti usmerjena v dolgoročne razvojne cilje, vključno z zmanjševanjem regionalnih razlik in vlaganjem v znanje, inovacije ter socialno varnost.

Ukrepi:

- Polna izraba sredstev iz finančne perspektive 2021–2027 in NOO, s poudarkom na projektih z največjim učinkom za trajnostni razvoj in kakovost življenja ljudi.
- Pravočasna priprava na obdobje 2028–2034 z jasnimi slovenskimi prioritetami: podpora znanosti in razvoju, krepitvi konkurenčnosti, ustvarjanju kvalitetnih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo, zmanjševanju obremenjevanja okolja, krepitvi socialne kohezije, gradnji dostopnih stanovanj, zaščiti čiste in pitne vode.
- Poenostavitev postopkov za prijavitelje, boljša administrativna podpora in razvojno-strateška podpora, da bodo lahko sredstva hitreje prišla do občin, podjetij, raziskovalnih ustanov in nevladnih organizacij.
- Večje kombiniranje nepovratnih in povratnih sredstev, da se okrepi multiplikativni učinek evropskih virov.

- Krepitev institucij za upravljanje evropskih sredstev ter večja preglednost in boljša dostopnost do informacij o predvidenih razpisih in investicijah, da se potencialni upravičenci lahko ustrezno in pravočasno pripravijo.
- Enakost kot kriterij: vpeljava vidika spola in drugih vidikov enakosti pri razporejanju evropskih in nacionalnih virov.
- Povečanje vloge lokalnih skupnosti in regij, da razvojne politike nastajajo bližje ljudem in potrebam posameznih okolij.

Nov razvojni model: moderna industrijska politika

Pred Slovenijo je sredi velikih sprememb mednarodnega gospodarskega okolja odločilno vprašanje, na katerih svojih prednostih bomo razvijali mednarodno konkurenčnost slovenskega gospodarskega okolja, za katerega pa smo prepričani, da ne more temeljiti na stroškovni tekmi do dna. Svetovno gospodarstvo v zadnjih letih odločilno zaznamujejo velika geopolitična tveganja, rušenje na pravih temelječega mednarodnega trgovinskega reda in sprememba razvojnih težišč v svetu. Evropsko gospodarstvo se je v času pandemije, energetske krize in trgovinske vojne izkazalo kot visoko ranljivo. Vse navedene spremembe vplivajo tudi na slovenski razvojni model. Očitno je postalo, da svoje mednarodne konkurenčnosti ne bomo mogli več graditi na nižjih cenah delovne sile, ampak se moramo odločiti za to, da skozi velike gospodarske spremembe oblikujemo drugačen tip gospodarstva. Gre za ključni razvojni podvig Slovenije v 21. stoletju: iz ene od najbolj industrializiranih držav v Evropski uniji moramo postati eno od najbolj inovativnih gospodarstev Evrope.

Spremljanje in spodbujanje konkurenčnosti gospodarstva in izboljšava dejavnikov, ki vplivajo na njegovo konkurenčnost, so pomembna osnova za vodenje ekonomske politike in za sprejemanje ukrepov izvršilne in zakonodajne oblasti. Po različnih mednarodnih primerjavah v konkurenčnosti se položaj Slovenije poslabšuje. Poročila raziskav nam svetujejo izboljšave zlasti na področju obremenitve dela, učinkovitosti administracije in upravnih postopkov, nizkega vlaganja v neopredmeten kapital, posebej v kompetence, blagovne znamke, inovacije, digitalizacijo in velike podatke, pa tudi kakovosti energetske in digitalne infrastrukture. Pri odločitvah pa je potrebno upoštevati, da se pri konkurenčnosti gospodarskega okolja vedno bolj poudarja tudi sistemska učinkovitost države. Konkurenčnost države se ne more pojasniti z ravni plač ali višino davkov. Potrebno je ustrezno makroekonomsko okolje, jasne lastniške strukture, razpoložljivost kapitalskih in dolžniških virov, varstvo konkurence, družbena kohezivnost itd. Država naj mora zagotavljati okolje, da so podjetja sposobna tekmovati na mednarodnih trgih z visoko tehnologijo in kakovostjo, ob tem pa morajo biti zagotovljeni tudi učinkoviti izobraževalni sistemi in socialna varnost.

Slovenija mora radikalno izboljšati kakovost svojega inovacijskega okolja in pogoje za to, da bodo tukaj nastajala, rasla in ostajala inovativna zagonska podjetja z inovativnimi produkti in tehnologijami in inovativnimi poslovnimi modeli,

sposobna hitrega skaliranja in globalne rasti. Zato bomo uresničili pripravljeno slovensko startup strategijo z uresničitvijo zastavljenih strateških strateških pobud.

Spodbuditi moramo potencial 100.000 mikro in malih podjetij v Sloveniji. Ta podjetja so nosilec visoke rasti, če se bolje povežejo, jim pomagamo odpreti nove priložnosti in zanje sprostimo ovire, da bodo ujela razvojni tempo. Podpreti jih moramo pri prodoru na tuje trge in jim pomagati pri doseganju višje konkurenčnosti. To bomo dosegli z razvojem poslovnega ekosistema z mreženjem, podpornimi storitvami in novimi poslovnimi pristopi (debirokratizacija nekaterih postopkov, sodelovanje, množično mikro financiranje, garancije za kreditiranje naložb).

Ukrepi:

- Prenova Slovenske industrijske strategije za pospešitev gospodarske transformacije v gospodarsko z visoko dodano vrednostjo in preboj Slovenije med vodilne inovatorke s pozicioniranjem Slovenije kot novega razvojnega središča za inoviranje naprednih in trajnostnih tehnologij.
- Pospešeno vlaganje v znanje, v raziskave, razvoj in inovacije za razvoj novih tehnologij, izdelkov in storitev z visoko dodano vrednostjo kot ključne razvojne paradigme slovenske družbe.
- Podpora visokotveganim prebojnimi projektom na področju razvoja in proizvodnje strateških tehnologij, še posebej na področju biotehnologij, vesolja in odpornosti, digitalnih in deeptech tehnologij ter čistih tehnologij.
- Podpora spodbujanju inovativnosti s ciljem, da napredujemo med prvih 10 na lestvici Evropskega inovacijskega indeksa, tako z reformo institucij v inovacijskem ekosistemu kot z zagotavljanjem virov za ukrepe za dvig inovativnosti in mednarodne konkurenčnosti.
- Podpora ohranjanju sedežev slovenskih podjetij v Sloveniji in privabljanju podjetij z visoko dodano vrednostjo, da vzpostavijo delovna mesta in sedeže v Sloveniji.
- Podpora boljši integraciji znanja in tehnologij ter vlaganj v znanja in kompetence zaposlenih.
- Učinkovita podpora transformacijskim procesom v gospodarstvu v skladu s priporočili Poročila o razvoju 2025 (UMAR) za doseganje večje energetske in snovne učinkovitosti gospodarstva ter učinkovitejši integraciji novih tehnologij, posebej umetne inteligence, organizaciji in dostopu do velikih podatkovnih sistemov, razvoju kompetenc za integracijo umetne inteligence in pospešeno digitalizacijo v industriji in v storitvah.
- Razvoj digitalne infrastrukture, vključno z nastajanjem podatkovnih centrov in oblikovanju podjetniških in razvojnih ekosistemov za umetno inteligenco, digitalizacijo, pametne tovarne in razvoj novih digitalnih tehnologij.

- V Sloveniji moramo povečati število delovnimi mesti z višjo dodano vrednostjo, tudi zato potrebno povečati izdatke v razvoj, raziskave in inovacije, na evropsko raven ustrezno prilagoditi obremenitev dela in premoženja (kapitala), spodbujati pa vlaganja v kompetence in znanja zaposlenih, neopredmeten kapital (intelektualna lastnina, blagovne znamke) in izboljšanje organizacijskih procesov v gospodarstvu z boljšim vključevanjem zaposlenih v upravljanje, učinkovitost odločevalskih procesov, uporabo podatkov, integracijo robotizacije, avtomatizacije in digitalizacije.
- Izboljšanje okvirnih pogojev za industrijo in podjetništvo, predvsem z digitalnimi upravnimi storitvami in postopki, v katere bomo pospešeno integrirali umetno inteligenco za hitrejša in učinkovitejša upravna postopke, še posebej pri pridobivanju vseh vrst dovoljenj, umeščanju investicij v prostor, pridobivanju talentov, davčnem poslovanju in pridobivanju spodbud.
- Uzakonitev posebne oblike gospodarske družbe, ki bo omogočala celovito digitalno ustanovitev, poslovanje in vstop ter izstop vlagateljev.
- Uvedba 100 % davčne olajšave za vlaganja v inovativna zagonska podjetja in v sklade tveganega kapitala.
- Izboljšanje podpornega okolja z nadaljnjim razvojem inkubatorjev, tehnoloških parkov in pospeševalnikov kot javne mreže za razvoj inovativnih zagonskih projektov.
- Uvajanje slovenske startup vize za večjo privlačnost Slovenije za globalne visokotehnološke talente in digitalno državljanstvo.
- Uvajanje privlačnih shem za nagrajevanje zaposlenih z delitvijo dobička med zaposlene v denarni, družbeniški in delniški shemi ter konkurenčno ureditvijo delniških opcij.
- Vzpostavitev specializiranih gospodarskih sodišč za večjo hitrost in kakovost sojenja v gospodarskih zadevah ter ponovna aktivacija gospodarskih arbitraž..
- Prenova sistema delitve dobička med zaposlene in simbolna izenačitev obdavčitve dohodkov zaposlenih in kapitala iz naslova izplačila dobička .
- Podpora uvajanju novih organizacijskih in poslovnih modelov za učinkovitejša upravljanje razpoložljivih proizvodnih virov v podjetjih s prenosom najboljših praks sorodnih podjetij.
- Podpora in spodbujanje podjetij, še posebej malih in srednjih podjetij, k večji internacionalizaciji, skupnemu nastopu na novih trgih, razvoju novih storitev in produktov, sejamskih nastopov in aktivni prodaji na tujih trgih.
- Krepitev izvozne dejavnosti podjetij, načrten in skupni pristop k osvajanju novih trgov in podpora krepitvi dodane vrednosti v obstoječih dobavnih verigah.

- Spodbujanje povezovanja, skupnega vlaganja in sodelovanja pri uvajanju produktov in rešitev, za povezovanje različnih podjetij z združenimi modeli in sodelom (co-working) in podpora razvoju pristopov množičnega mikro sofinanciranja (crowdfunding) s pomočjo novih tehnologij.
- Okrepiti uvajanje vajeništva in spodbud za mentorstvo.
- Spodbujanje podjetnosti mladih v srednjih šolah in razvoj lokalnih, regionalnih in nacionalnih podjetniških natečajev in tekmovanj
- Sistemska prenova usposabljanja zaposlenih za pridobivanje novih znanj, veščin in kompetenc z individualnim vavčerskim sistemom za zaposlene ter večja vključenost zaposlenih v vse procese od vodenja, načrtovanja in izvedbe.
- Podpora boljšemu prenosu znanja, večji povezanost slovenskih podjetnikov in zaposlenih v mednarodnem okolju, spodbude za mreženje podjetij in zaposlenih ter za izobraževanja podjetnikov in zaposlenih v tujini
- Stalni napor za izboljševanje poslovnega okolja, še posebej uvedba urejenega in učinkovitega sistema privabljanja in umeščanja novih domačih in tujih neposrednih investicij, zmanjševanje administrativnih ovir poslovanje in večja učinkovitost upravnih procesov na vseh ravneh.
- Na podlagi opravljene Ekonomske analize letalske povezljivosti Slovenije ter analize Programa za večjo letalsko povezljivost Republike Slovenije 2023-2025 in po posvetu z gospodarskimi, turističnimi in drugimi relevantnimi združenji bomo ponovno preučili smiselnost vzpostavitve lastne državne letalske družbe ali mešane letalske družbe s strateškim partnerjem (npr. skupaj drugim tujim državnim prevoznikom po zgledu SAS ali AirBaltic).
- Vključevanje slovenskih dobaviteljev v poglobitve svetovne spletne tržnice.
- Razvoj slovenskih digitalnih rešitev za zagotovitev evropske digitalne suverenosti.

Sprostitev investicij z aktivacijo prihrankov

Poročilo o evropski konkurenčnosti ugotavlja, da mora Evropa za zmanjšanje svojega inovacijskega zaostanka, za večjo konkurenčnost in razogljičenje gospodarstva ter za gospodarsko varnost in zmanjšanje kritičnih odvisnosti, investirati dodatnih 800 milijard evrov letno, to za Slovenijo (glede na BDP) pomeni vsaj 3 milijarde evrov dodatnih investicij letno. Ob dejstvu, da imajo fizične osebe na bankah več kot 30 milijard evrov depozitov, je potrebno ugotoviti, da je sposobna Slovenija sama financirati svoj razvoj, če bomo uspeli aktivirati depozite državljanov v spodbudnih in varnih shemah.

Bančni sektor kot del finančnega sistema služi pretoku prihrankov od tistih, ki varčujejo, k tistim, ki investirajo. V tržnem gospodarstvu njegovo delovanje predstavlja krvni obtok. Brez njega ne bi bila možna sodobna delitev dela, sodobna

raven produktivnosti ter blaginje. Zaradi njegovega pomena na delovanje vseh družbenih podsistemov motnje v delovanju bančnega sistema predstavljajo sistemsko tveganje. Zato je potrebno bančništvo regulirati in ga nadzorovati.

Slovenski kapitalski trg je plitek. Potrebne so dodatne regulatorne in spodbujevalne aktivnosti, da bomo - skupaj z evropskim prizadevanjem za poglobljanje evropskega kapitalskega trga - aktivirali prihranke v visokoproduktivne naložbe. Socialni demokrati zagovarjamo koncept državljanskega in delavskega delničarstva, kjer preko javnih shem privarčevana sredstva državljanji varno investirajo v naložbe na področju gospodarstva in podjetništva, v stanovanjsko gradnjo, v obnovljive vire energije in drugo energetska infrastrukturo, na drugi strani pa država stimulira nagrajevanje zaposlenih z delnicami in deleži, kar prav tako pogloblja kapitalski trg in soustvarja kulturo državljanskega in delavskega delničarstva.

Ukrepi:

- Organizacija shem za naložbe državljanov z jamstvi države za aktiviranje bančnih depozitov v kombinirane naložbe v podjetniškem sektorju, infrastrukturi, energetiki in v stanovanja, da se doseže kombinacija varnih naložb na eni strani in visokodonosnih tveганиh naložb na drugi strani.
- Poglobljanje kapitalskega trga s spodbujanjem naložb v pokojninske družbe za okrepitev drugega in tretjega stebra pokojninskega varčevanja.
- Z razvojem posojilnih skladov države preko SID banke in v sodelovanju z regulatorjem je potrebno vzpostaviti pogoje, da se kreditna aktivnost v Sloveniji sprosti in bistveno poveča na način, da bodo bančni krediti ustrezno zavarovani in plasirani za izvedbo razvojnih projektov, ki bodo omogočali vračilo izposojenih sredstev v predvidenem roku.
- Spodbujanje nagrajevanja zaposlenih v obliki delnic in deležev za večjo vključenost zaposlenih v lastništvo podjetij.
- Od regulatorjev in nadzornih institucij pričakujemo enako obravnavo slovenskega bančnega sistema kot je obravnavan bančni sistem ostalih držav članic EU s presežkom na tekočem računu plačilne bilance (Nemčija, Nizozemska, Avstrija).

Inovacije za višjo dodano vrednost in krepitev človeškega potenciala

Za višjo dodano vrednost potrebujemo boljše produkte (izdelke ali storitve), uglednejše in prepoznavnejše blagovne znamke, in več znanja, oblikovanega v slovenski proizvod in storitve. Zavedati se moramo, da se največja vrednost raziskovalnega in inovacijskega sistema skriva v ljudeh. Če bo Slovenija kot družba želela napredovati na vseh področjih, bo morala vlagati v krepitev človeškega potenciala, tako domačega kot tistega iz tujine, kot ključnega pogoja za uspešen znanstveno-raziskovalni in inovacijski sistem ob hkratnih vlaganjih v prebojno raziskovalno in inovacijsko infrastrukturo, tako v objekte kot v raziskovalno in

tehnološko opremo, saj le celota lahko zagotovi razvojne preboje. Pri tem bo naš ključni cilj, da bo Slovenija ponovno napredovala na lestvici Evropskega inovacijskega indeksa in se povzpela med najboljših 10 na tej lestvici

Ukrepi:

- Spodbujali bomo tehnološko in inovacijsko politiko z dodatnimi viri in jasno definiranimi politikami.
- Spodbujanje skupnih projektov raziskovalnih organizacij in gospodarstva, še posebej na prioritetnih tehnoloških področjih četrte industrijske revolucije, s ciljem inoviranja in uvajanja novih izdelkov in rešitev.
- Spodbujali nadgradnjo sistema prenosa znanja in njegove uporabe v družbi, spodbujali kulturo patentiranja in inoviranja ter nadgradili področje intelektualne lastnine.
- Preučitev učinkovitosti dosedanjih olajšav pri obdavčitvi podjetij in njihova morebitna zamenjava z učinkovitejšimi modeli.
- Povezovanje slovenskega gospodarstva, da v strukturi proizvodov ponudimo nove končne produkte in povečujemo dodano vrednost s krepitvijo blagovnih znamk.
- Povečali bomo število mladih raziskovalcev v javnih raziskovalnih organizacijah in gospodarstvu sektorju.
- Zagotovili bomo dodatne sredstva za raziskovalne in inovacijske vavčerje v podjetjih.
- Podvojili bomo sredstva za vključevanje mladih slovenskih znanstvenikov, ki so se izobrazili v tujini, v delo univerz in raziskovalnih inštitutov (program dr. Aleša Debeljaka).
- S sistemskimi ukrepi bomo spodbujali prehajanje raziskovalcev med gospodarstvom, raziskovalnim sektorjem in univerzami.
- Inovacijski sistem bomo odprli v širši evropski in globalni prostor.

Podpora povečanju dodane vrednosti in družbene vloge posameznih gospodarskih sektorjev

Dvig dodane vrednosti vidimo kot ključni cilj, ki ga je mogoče doseči z močnejšo inovacijsko politiko, razvojem novih izdelkov in tehnologij, vlaganjem v znanja in kompetence zaposlenih, boljšim nagrajevanjem zaposlenih, z robotizacijo, digitalizacijo in trajnostno preobrazbo.

Slovenskim podjetjem je potrebno hkrati nuditi podporo za krepitev potencialov za razvoj trajnostnih in zelenih produktov ter krepitev krožnega gospodarstva, saj se odpirajo nova in vsak dan večja tržišča. Te priložnosti je potrebno izkoristiti, ker

bodo v nasprotnem slovenska podjetja in infrastrukturni projekti financirali le tuje rešitve in produkte za zmanjševanje obremenjevanja okolja.

Prav tako je Slovenija sposobna s sisteme oskrbe omogočiti razvoj prehrambne industrije ter tako zagotavljati zdravo hrano. A postali smo preveč smo odvisni od trgovskih verig, ki skozi sisteme trošarin in davčnih olajšav denar odvajajo v tujino, kar je lahko ovira za razvoj domače slovenske prehrambne industrije.

Ukrepi:

- Bistveno povečanje povratnih in nepovratnih sredstev v podporo vlaganjem v neopredmeteni kapital, znanja, kompetence in veščine zaposlenih, razvoju globalno prodornih blagovnih znamk, inovacijam, avtomatizaciji, robotizaciji in digitalizaciji. Podpora pomeni več sredstev v EU in državnem proračun, ki se bodo prelivala skozi različne sisteme financiranja s povratnimi in nepovratnimi sredstvi. To vključuje v veliki meri tudi podpora laboratorijskih in znanstvenih raziskav.
- Podpora bistveno večji digitalni intenzivnosti gospodarstva in razvojem umetne inteligence, podatkov, aplikacij in digitalne infrastrukture.
- Podjetja vključevati v sistem podpore in mednarodnega povezovanja skozi diplomatske, konzularne in bilateralne postopke ter omogočiti čim boljši tehnični, tehnološki in intelektualni razvoj.
- Preučitev stanja prehrambne industrije v slovenski lasti in podpirati proizvajalce s podpora razvoja slovenske znamk in poimenovanja znamk, ki bi pritegnili domačo potrošnjo in krepilo izvoz. Ohranjanja slovenskih proizvodov mora pridobiti dodatno veljavo, vključno s podporo domače proizvodnje in predelave vseh vrst živil.
- Ponovno želimo opraviti razmislek in analizo smotrnosti (tudi z vidika boja proti druginji in podražitvah hrane) vzpostavitve (ali nakupu lastniškega deleža) državnega trgovca.
- Podpora razvoju digitalnega trženja v malih in srednje velikih podjetjih, da bi povečala neposredno prodajo preko B2C namesto sedaj pretežne prodaje preko B2B. S tem se podjetja dvignejo v verigi dodane vrednosti.
- Podpora podjetjem v njihovi energetski transformaciji, povečanju energetske učinkovitosti in zmanjševanju ogljičnega odtisa ter krepitvi krožnega gospodarstva v industriji in še posebej v predelovalnih dejavnostih.

Logistična platforma

Slovenija ima iz logističnega vidika dobre naravne danosti, saj leži na stičišču transportnih koridorjev, ki povezujejo jug in sever, ter vzhod in zahod Evrope. Poleg tega ima tudi stik z morjem, kar omogoča učinkovito navezavo celinskih stičišč in prometnih tokov na morske poti. Seveda Slovenija ni edina dežela, ki ima dobre danosti zato je bilo in je še potrebno postoriti marsikaj tako z vidika infrastrukture,

kot tudi postopkov da logistika naposled postaja pomembna gospodarska panoga. Stanje na področju logistike iz teh sistemskih vidikov nam dobro podaja indeks LPI (logistic performance index), ki nastane na podlagi ocen domačih in tujih logističnih podjetij.

S tega vidika se kot pglavitne pomanjkljivosti sedanje situacije kaže stanje v povezavi: a) s nekonkurenčno ceno železniških in skladiščnih storitev, b) preslabo razvita železniška in letališko infrastruktura, c) prenizka kakovost železniških in skladiščnih storitev, carinskih in inšpekcijskih storitev, č) pomanjkljivo obveščanje o spremembah predpisov ter d) predolgo trajanje postopkov za neproblematične agente.

Ukrepi:

- Usposobitev Mariborskega letališča v specializirano pretovorno letališče za medcelinski promet (z ustreznimi podpornimi dejavnostmi).
- Izgradnja drugega kroga obvoznice okoli Ljubljane, kar bi omogočilo zmanjšanje prometnih zamaškov za tranzitni promet.
- Usposobitev Slovenskih železnic, da bodo nudile konkurenčne prevoze z vidika kakovosti storitev in hitrosti prevoza. Hkrati v SD predlagamo možnost iskanja dodatnega evropskega sofinanciranja obnove in modernizacije slovenskih železniških prog ter izboljšano vključenost v mednarodno železniško povezljivost.
- Usposobitev Pošte Slovenije, da bo nudila konkurenčno dostavo v sklopu vključevanja slovenskih podjetij v mednarodni B2C in B2B.
- Realizacija razširitve koprškega pristanišča, ter dokončanje izgradnje drugega tira, kot dela širše posodobitve železniške mreže.

Dvig dodane vrednosti v turizmu in podpora industriji gostoljubja

Slovenski turizem potrebuje dodatne vire financiranja trženja turizma za večjo prepoznavnost, nov investicijski cikel za dvig kakovosti storitev in pomanjkanje za delo v turizmu zainteresiranega in usposobljenega kadra. Za večjo privlačnost Slovenije med zahtevnejšimi gosti, s tem pa preboj v storitve z višjo dodano vrednost, mora Slovenija izboljšati konkurenčnost, kakovost in privlačnost svoje turistične ponudbe.

Turizem ima številne razvojne učinke in je glede na pomen in potencialne ena od naših strateških panog. Slovenija je v zadnjih letih naredila korak naprej pri povečanju svojega ugleda na globalnem turističnem zemljevidu. Veljamo za trajnostno turistično destinacijo za aktivni življenjski slog, kar z naravnimi danostmi, lepoto krajine, dostopnostjo in raznolikostjo ponudbe omogoča doseganje bistveno višje dodane vrednosti. Ambicija za dvig dodane vrednosti

zahteva tudi dvig konkurenčnosti in kakovosti slovenske turistične ponudbe. Gostje, ki bodo Slovenijo prepoznali kot zeleno, aktivno, zdravo destinacijo za vrhunska doživetja, bodo pripravljeni plačati višjo ceno. Večja dodana vrednost bo omogočila boljše plačilo zaposlenim, ki bodo bolj motivirani za delo in svojo poklicno rast in razvoj. Zadovoljnega gosta pa ustvarjajo prav zadovoljni, motivirani in usposobljeni kadri.

Država mora spodbuditi internacionalizacijo ponudbe z novimi naložbami v slovenski turizem, vključno z mednarodnimi hotelskimi verigami za najzahtevnejše goste in kakovostno ponudbo družinskih hotelov. Povečati moramo prepoznavnosti Slovenije kot destinacije in ključnih turističnih proizvodov s ciljem, da se poveča dodana vrednost, ki je v turizmu ena najnižjih med gospodarskimi sektorji v Sloveniji

Ukrepi:

- Načrtujemo novo sistemsko ureditev financiranja trženja slovenskega turizma, ki bo zagotovila stabilnost, predvidljivost in okvirno 20 milijonov evrov letno skozi daljše časovno obdobje.
- Okrepili bomo Slovensko turistično organizacijo in jo nadgradili v mrežno partnerstvo turističnega gospodarstva za boljše ciljno trženje destinacije in njenih glavnih turističnih proizvodov z najvišjo dodano vrednostjo
- Spodbuda investicijam s posojili, ki bodo kombinirana z nepovratnimi sredstvi za povezovanje turističnega gospodarstva s storitvami na področju kulturne in zgodovinske dediščine.
- Za povečanje privlačnosti delovnih mest v turizmu bomo ciljno načrtovali izboljšanje pogojev dela, razvoj kariernih možnosti ter stimulatивно plačilo zaposlenih v turizmu in s turizmom povezanih dejavnosti.
- Izboljšali bomo kakovost izobraževalnih programov za turistična znanja in kompetence, predvsem za pridobivanje digitalnih kompetenc.
- Spodbujali, tudi z evropskimi sredstvi, bomo nastajanje, razvoj in sodelovanje malih in srednjih turističnih podjetij za razvoj znamenitosti, turističnih poti, valorizacije naravne in kulturne dediščine v turistične namene in integriranih turističnih produktov z višjo dodano vrednostjo.
- Podpirali bomo trajnostne oblike turizma s povezovanjem turizma s kulturo, kmetijstvom, obrtjo, oblikovanjem in kreativnimi dejavnostmi.
- V turizmu bomo spodbujali trajnostne naložbe (arhitektura, gradnja, materiali, z okoljem in identiteto prostora skladna gradnja...) in trajnostno razvijali transport v podporo mednarodne povezljivosti in notranje doseglivosti destinacij.
- Vzdrževali bomo standarde varnosti ter podpirali ozaveščanje turističnih ponudnikov in turistov o odgovornem ravnanju v turizmu (skrb za okolje, zmanjševanje odpadkov in zavržene hrane...).

Razvoj ekonomske demokracije in socialne ekonomije

Hkrati s politično demokratizacijo smo kot družba zaostali pri razvoju demokratičnih družbenih razmerij in demokracije na delovnem mestu. V večji ekonomski demokraciji vidimo premik k pravičnejšim razmerjem, pa tudi k večji učinkovitosti, produktivnosti in inovativnosti celotne ekonomije in družbe. Z večjo stopnjo ekonomske demokracije lahko presežemo konflikt med delom in kapitalom. Zato bomo podpirali razvoj socialne ekonomije in ekonomske demokracije, s posebnim poudarkom na zadružništvu kot naš odgovor na brezobzirni korporativni kapitalizem. Zato bomo iskali družbeno soglasje za povečanje ekonomske demokracije, ker si prizadevamo za njuno sožitje. Ekonomska demokracija je tudi naš odgovor na družbeno neenakost, ki ga generira obstoječi kapitalistični sistem. Zato zagovarjamo koncept ekonomske demokracije, saj smo prepričani, da je človeški kapital pomembnejši od finančnega, in da moramo zato bolj zaščiti delavce, zaposlene in mlade.

Prizadevali si bomo za enakovredno vlogo finančnega in človeškega kapitala, zato zagovarjamo delavsko delničarstvo, notranje lastništvo in udeležbo zaposlenih pri dobičku. Za delavsko delničarstvo se v svetu danes odločajo podjetja, ki se zavedajo, da so delo, znanje, ustvarjalnost in inovativnost zaposlenih ključni dejavniki rasti in konkurenčnih prednosti podjetja. To je najboljši način za povečevanje skladnosti interesov podjetja in zaposlenih, hkrati pa ima velike učinke na povečanje produktivnosti, pripadnosti in solidarnosti v podjetju.

Hkrati bomo razvijali zadružništvo, saj četudi ima Slovenija bogato tradicijo zadružništva je primerjalno zastala pri razvoju zadrug kot učinkovitega, demokratičnega in vključujočega ekonomskega modela. Zato bomo ta model promovirali na različnih področjih gospodarjenja in zagotavljanja odgovorov na družbene potrebe, hkrati pa kot možen način za prestrukturiranje podjetij v težavah.

Ukrepi:

- Vzpostavitev finančnega mehanizma za spodbujanje in razvoj socialne ekonomije in ekonomske demokracije z vzpostavitvijo javnega sklada za razvoj socialne ekonomije in ekonomske demokracije.
- Uzakonitev sodobnega modela udeležbe delavcev pri dobičku.
- Razvoj delavskega solastništva in zadružništva ter vzpostavitev davčno stimuliranega modela za spodbujanje delničarstva zaposlenih.
- Posodobitev Zakona o zadrugah na način, da bo podpiral sodobne načine organiziranosti in poslovanja.
- Pregled dejavnosti in sektorjev v katerih bi bilo ekonomsko smiselno in finančno ter razvojno vzdržno spodbuditi razvoj zadružništva skladu s sodobnimi zadružnimi principi (npr. vzpostavitev zadružne banke, potrošnike

zadruga, vzpostavitev sistema zadružne zavarovalnice, preoblikovanje podjetij v zadruga ipd.).

Digitalna emancipacija Slovenije

Pod pravimi pogoji lahko digitalizacija prinese velike gospodarske in družbene koristi. Med najbolj očitne prednosti lahko naštejemo dostopnost do informacij, enostavno in takojšnje komuniciranje ter sposobnost izmenjave informacij, nova delovna mesta in povečana konkurenčnost. Čeprav se digitalizacija običajno omenja v kontekstu gospodarstva, le ta lahko zelo vpliva na dolgoročno blaginjo vseh državljanov in prispeva k razvoju celotne skupnosti. Inovacije na področjih, kot so e-zdravje, e-oskrba, e-uprava, pametnih mest in skupnosti, prispevajo k izboljšanju zdravja, blaginje in kakovosti življenja vseh prebivalcev.

Edini način, ki omogoča uporabo digitalizacije kot družbeni in razvojni dejavnik je vključujoč način, ki ne bo pustil nobenega od zadaj. Tehnološki napredek mora biti dostopen vsem in povsod. Le to lahko zagotovimo z dobro digitalno infrastrukturo in ustrezno opolnomočenim prebivalstvom. Ne glede na to kje živimo, koliko smo stari ali kakšno izobrazbo imamo, mora vsak od nas imeti možnost in tudi znati izkoristiti vse priložnosti, ki jih digitalizacija ponuja.

Ukrepi:

- Izboljšali bomo digitalno povezljivost Slovenije z vlaganjem v potrebno infrastrukturo (razširjenost fiksnih in mobilnih širokopasovnih povezav ter znižanje cene širokopasovne povezave).
- Izboljšali bomo digitalna znanja in kompetence na vseh nivojih formalnega izobraževanja (OŠ, SŠ, VSŠ) ter s programi za dvig kompetenc in vseživljenjsko učenje in usposabljanje za javne uslužbenke in zaposlene v zasebnem sektorju.
- Vzpostavitev uporabniku prijazne digitalne javne storitve s ciljem, da bodo do leta 2030 vse ključne javne storitve zagotovljene na spletu in dostopne vsem uporabnikom.
- Poskrbeli bomo za interoperabilnost podatkov in storitev; transparentnost vodenja in upravljanja, učinkovita uporaba odprtih podatkov.
- Uvedli bomo digitalno identiteto podjetij.
- Uvedli bomo popolno digitalizacijo vseh oblik poslovanja za državljane in podjetja z državo in lokalnimi skupnostmi na enem mestu oziroma preko posebnih portalov in aplikacij za posamezne ciljne skupine oziroma tematsko organizirane storitve.
- Celovito bomo analizirali vse delovne procese v državni in javni upravi ter jih na novo zasnovali za digitalno dobo in digitalni način dela.
- Spodbudili bomo nastajanje podatkovnih centrov.

- Spodbujali bomo vlaganja v digitalizacijo poslovnih procesov, digitalnih kompetenc, upravljanja z velikimi podatki in razvojem domačih rešitev umetne inteligence z globalnim potencialom.

Pospešena digitalizacija gospodarstva

Digitalizacija spreminja načine, kako delamo, kako se učimo in kako živimo. Nova industrijska revolucija, ki jo poganja digitalizacija s hkratnim zasukom industrij v trajnostno ekonomijo, predstavlja nove priložnosti za krepitev slovenskega gospodarstva. Slovenija ima priložnost, da poveže digitalna znanja v širši regiji in EU ter se pozicionira kot nastajajoče vozlišče digitalne ekonomije z rešitvami na področju interneta stvari (IOT), umetne inteligence, tehnologij podatkovnih verig, oblčnih storitev, veliko podatkovnih sistemov, robotike in 3D tiskanja. To zahteva pospešena vlaganja v informacijsko infrastrukturo, še bolj pa v razvoj novih digitalnih storitev na številnih področjih v gospodarstvu in družbi.

Naša strateška usmeritev je, da tovrstne potrebe po digitalizaciji, avtomatizaciji in robotizaciji izkoristimo za razvoj novih produktnih rešitev, osvajanje novih modelov ter kakovostni preskok slovenskih digitalnih rešitev na svetovnem trgu. Digitalizacija na gospodarstvo lahko vpliva neposredno z ustvarjanjem novih izdelkov in storitev, ki v celoti izhajajo iz, ter koristijo digitalne tehnologije. Poleg tega prispeva k ustvarjanju novih delovnih mest, potrebnih za razvoj novih izdelkov in storitev. Vpliv digitalizacije preko širšega ekosistema, ki ga omogoča je še večji. Digitalizacija preoblikuje načine kako se obstoječi izdelki in storitve iz vseh panog in sektorjev proizvajajo ter dostavljajo do končnih uporabnikov. Novi načini, ki bazirajo na generiranje in uporabo podatkov in jih omogoča digitalizacija, izboljšujejo učinkovitost ter spodbujajo trajnostno rabo virov.

Ukrepi:

- Povezovanje razvojnih, izobraževalnih in raziskovalnih institucij ter panožnih podjetij, še posebej mikro in malih podjetij.
- S kombiniranjem povratnih in nepovratnih sredstev zagotoviti zadosten obseg sredstev za ugodno financiranje digitalnega prehoda gospodarstva.
- Digitalizaciji prijazno podjetniško okolje s poudarki na učinkovitem digitalno inovacijskem ekosistemu; urejena zakonodaja in regulativa ter ustrezno usposobljeni kadri (ustrezno usposobljeni doma oz. »dotok« od zunaj).

Ustrezna regulacija umetne inteligence

V EU je 1. avgusta 2024 začel veljati prvi celovit pravni okvir za umetno inteligenco. Namen tega je uravnotežiti inovacije in varnost, zaščititi temeljne pravice, spodbujati zaupanje in postaviti jasna pravila za razvoj in uporabo AI v EU. EU AI Act bo tudi Slovenijo zavezal k pregledni, varni in odgovorni uporabi umetne inteligence, posebej v javnem sektorju in na področjih, kjer AI neposredno vpliva

na ljudi. Če bo Slovenija regulacijo uporabila pametno, lahko zmanjša družbene neenakosti in hkrati ustvari varno okolje za inovacije.

Slovenija sama ne bo določila tempa svetovnega razvoja AI, lahko pa s premišljenimi zakonodajnimi ukrepi zaščiti svoje državljane pred družbenimi neenakostmi, ki jih prinaša avtomatizacija. Če bi v ospredje postavila socialno pravičnost, enak dostop in transparentnost, bi lahko postala primer, kako lahko tudi manjša država vpliva na oblikovanje pravične digitalne prihodnosti. Zelo tvegano bi bilo popolnoma in brez nadzora prepustiti se avtonomnemu delovanju umetne inteligence še posebej v kritičnih sektorjih kot so zdravstvo, sodišča, pravo, varnost, letalski promet, upravni postopki itd. brez nadzora človeškega faktorja, ki je ključen za varno in odgovorno uporabo umetne inteligence.

Če razvoja ne bomo usmerjali premišljeno, lahko umetna inteligenca postane generator neenakosti, ki poglobi že obstoječe razlike v družbi. Zato je nujno razmišljati o pravični porazdelitvi koristi, o transparentnih pravilih ter o mednarodnem sodelovanju, ki bi preprečilo, da bi AI postala orodje zgolj za peščico izbranih, saj bodo na račun dostopa do napredne umetne inteligence lahko zmanjšali stroške dela in nadomestili številne zaposlene. To vodi v monopolizacijo tehnologije, kjer koristi pobere peščica velikih igralcev, medtem ko večina izgublja delovna mesta in vires dohodka. Brez regulacije obstaja nevarnost, da bo AI še poglobila družbene in ekonomske neenakosti.

Razvoj umetne inteligence prinaša izjemne priložnosti – od znanstvenih prebojev do povečane gospodarske rasti, hkrati pa predstavlja resno tveganje za socialno kohezijo in neenakost v družbi. Če bo napredek prehiter in premalo nadzorovan, lahko umetna inteligenca postane dejavnik, ki poglobi obstoječe družbene razlike in ustvari nove oblike izključenosti. V preteklosti je avtomatizacija prizadela predvsem fizična dela – industrijske delavce, voznike, skladiščnike. Danes pa napredna umetna inteligenca posega v vse več področij: tudi v pisarniške in strokovne poklice, izobraževanje, zdravstvo.

Če umetno inteligenco usmerimo v skupno dobro – za reševanje globalnih izzivov, kot so klimatske spremembe, varnost, revščina, zdravstvo, skupno dobro in trajnostno kmetijstvo – lahko postane ključ za bolj pravično prihodnost. Če pa razvoja ne bomo nadzorovali in usmerjali, obstaja realna nevarnost, da AI ustvari družbo dveh hitrosti: elito z dostopom do tehnologije in množice, ki bodo izgubile svojo vlogo in socialno varnost.

Ukrepi:

- Vzpostavitev celovite nacionalne strategije za umetno inteligenco in socialno enakost, ki bo razvoj in uvajanje tovrstnih tehnologij sistematično povezovala s socialno politiko, pri čemer bo poseben poudarek namenjen zmanjševanju družbenih neenakosti, krepitvi socialne kohezije in zagotavljanju enakih priložnosti za vse državljane.

- V javnem in zasebnem sektorju bomo zagotovili programe za izobraževanje o delovanju GUI ter izobraževanje za delo z GUI s poudarkom na kritičnem mišljenju in preverjanju informacij ter rezultatov.
- Uporaba umetne inteligence kot orodje za reševanje družbenih izzivov (npr. optimizacija kmetijstva, prilagojeno izobraževanje, energetska učinkovitost), ne pa kot grožnja zaposlitvam.
- Z regulacijo zagotoviti, da uporaba AI dopolnjuje delo vseh zaposlenih, še posebej v kritičnih sektorjih, kot so: zdravstvo, sodišča, šolstvo, upravni postopki, letalski promet, varnost..., namesto da jih nadomesti.
- Vzpostavitev zaščite državljanov pred zlorabami podatkov in netransparentnimi algoritmi.
- Državljeni morajo imeti zagotovljeno pravico do vpogleda v razloge odločitev, ki bi jih v javnem sektorju sprejela umetna inteligenca (upravni postopki, sodstvo, zdravstvo..).
- Prepoved uporabe "črnih skrinj" v postopkih, kjer gre za človekove pravice (npr. kreditne ocene, odločanje o socialnih podporah).
- Vključitev Slovenije v EU regulacijo (AI Act) in v globalne pobude za odgovorno rabo umetne inteligence.
- Transparentnost AI sistemov: zahteva, da AI orodja v javnem sektorju (šolstvo, zdravstvo, uprava) delujejo pregledno in razložljivo.
- Vzpostaviti je treba nacionalne programe izobraževanja in prekvalifikacije za zaposlene v poklicih, ki so zaradi razvoja umetne inteligence najbolj izpostavljeni tveganju avtomatizacije, s ciljem krepitev njihove zaposljivosti in prilagoditve na nove potrebe trga dela.
- Podjetja, ki uvajajo avtomatizacijo in umetno inteligenco, naj del svojih dobičkov namenijo v poseben sklad za socialno varnost ter izobraževanje in prekvalifikacijo zaposlenih v najbolj ogroženih poklicih. Na ta način se koristi in stroški avtomatizacije pravičneje porazdelijo, hkrati pa se zagotovi oblikovanje novih, usposobljenih kadrov za potrebe prihodnjega trga dela.

Pravično, stabilno in odzivno davčno okolje

Oblikovali bomo stabilno in na spremembe odzivno davčno okolje zaradi prilagajanja in pridobitve nujnih virov delovanja družbe in države s cilji evropsko primerljive strukture davkov od proizvodnje, dobička in premoženja, podpore prenovi socialnih zavarovanj, pripravi in uveljavitvi ukrepov zelene davčne in zelene proračunske reforme ter učinkovitih ukrepov za boj proti izogibanju plačevanja davkov in učinkovitim pobiranjem davkov. V Sloveniji kot v vseh drugih demokratičnih državah je naloga države zagotavljanje ugodnega okolja za delovanje in uspešen razvoj družbe v obliki optimalne obdavčitve. To pomeni oblikovanje davčnega okolja za podporo rasti in razvoja gospodarstva ter vse večjega polnega zaposlovanja domače in novo pridobljene visoko kvalitetne tuje delovne sile ter krepitev socialne države in izboljšanje družbene infrastrukture.

V Sloveniji želimo ohraniti in nadgraditi vlogo države pri zagotavljanju temeljnih univerzalnih pravic ljudi do socialne in ekonomske varnosti v vseh obdobjih življenja, dostopnega zdravstva, izobraževanja in oskrbe v starosti, dostojne pokojnine in podpore življenja v zdravem okolju. Za to država potrebuje ustrezen obseg in strukturo davčnih prihodkov in prispevkov. Ti morajo biti zbrani od posameznikov in podjetij na pravičen in učinkovit način, prav tako pa mora država na učinkovit in pravičen način porabiti ta sredstva v korist vseh prebivalcev Slovenije. Slovenija potrebuje progresivno in aktivno davčno politiko, ki upošteva mejno koristnost davčnih prihodkov, omejuje rabo zdravju škodljivih izdelkov in zmanjšuje negativne vplive na okolje.

Cilj davčni sprememb bo socialna pravičnost, okrepitev konkurenčnosti poslovnega okolja in zagotoviti stabilne in predvidljive javnofinančne prihodke. Ocenjujemo, da je potrebna celovita davčna reforma, ki bo razbremenila delo in bo temeljila na prestrukturiranju davčnih bremen med dohodki iz dela in dohodki premoženja in kapitala (fizičnih in pravnih oseb).

Treba je tudi nadaljevati z zmanjševanjem administrativnih in davčnih ovir za davčne zavezanke in Finančno upravo RS (FURS) in poenostaviti in skrajšati davčne procese. S tem se zmanjšujejo stroški izpolnjevanja davčnih obveznosti v podjetjih in posledično tudi dviguje konkurenčnost gospodarstva. Poleg tega zmanjšanje administrativnih in davčnih ovir prispeva k znižanju stroškov davčnih postopkov in večji učinkovitosti dela FURS, k zmanjšanju obsega sive ekonomije in drugih oblik izogibanja plačila javnih dajatev, s tem pa k stabilnosti javnofinančnih prihodkov.

Ukrepi:

- Znižanje obremenitve dela ter hkratno povečanje obremenitve premoženja kot temelj sprejem celovite davčne reforme. Ta mora vključevati z vidika javnofinančnih prihodkov nevtralno operacijo: višja obdavčitev (vsega!) premoženja (ne samo nepremičnin) po principu tisočink in hkratna razbremenitev obdavčitve dela (dohodnine) delavskega in srednjega razreda. Istočasno s tem se (postopno) izenači prispevke delodajalcev in delojemalcev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter preoblikovanje obvezni zdravstveni prispevek (pavšal) v enovit sorazmerni obvezni prispevek za zdravstveno zavarovanje.
- Uvedba univerzalnega premoženjskega davka (ne samo nepremičnin) s progresivno obdavčitvijo od 1 do največ 5 tisočink (od 0,1% do 0,5%) premoženja ob prehodno upoštevanju splošni olajšavi. Te uporaba teh sredstev (javnofinančna nevtrálnost) za znižanje davčnega primeža dohodnine delavskega in srednjega razreda.
- Z več ukrepi v smeri univerzalnosti pravic (npr. brezplačni vrtec za vse) bomo zasledovali cilj, da se delo splača in ter zasledovali cilj povečanja razpoložljivega dohodka za delavski in srednji razred (s kombinacijo ekonomsko in socialno najprimernejših ukrepov) ob hkratni krepitvi socialne varnosti in družbenega standarda celotnega prebivalstva. V tej smeri bomo

ponovno opravili tudi razmislek in (glede na davčno reformo smiselne) izračune o možnosti uvedbe univerzalnega otroškega dodatka.

- Razmislek o možnih spremembah oziroma izboljšanje sistema obdavčitve dohodkov iz kapitala in iz oddajanja premoženja v najem za fizične osebe kot ukrep za nadomestitev izpada prihodkov pri razbremenitvi dela.
- Postopna uskladitev efektivne obdavčitve podjetij na raven EU skladno z naporji G7, G20 in OECD, ob hkrati prevetritvi ter prilagoditvi davčnih spodbud krepitve razvoja in raziskav.
- Preverba ravni in stopenj davkov od proizvodnje (DDV in trošarine) na evropsko primerljivo raven.
- Prevetritev sistema vseh davčnih olajšav za gospodarske družbe s ciljem poenostavitve sistema za doseganje javno zaželenih ciljev gospodarske transformacije, razvoja inovativnih rešitev in visoko produktivnih investicij, vlaganj v znanja in kompetence zaposlenih, ter odprava možnosti izigravanja davčnih obveznosti.
- Preučitev smiselnosti (in načina izvedbe) znižanja DDV na 5% na posamezne nujne življenjske potrebščine (kruh, mleko, otroške plenice, otroška hrana ipd.).
- Ukrepi za spodbujanje varčevanja v drugem in tretjem pokojninskem stebru z jamstvom države za vlaganja državljanov v pokojninske družbe in zajamčenim donosom za poglobitev kapitalskega trga, razvoj kulture državljanskega delničarstva.
- Zagotavljanje učinkovitih spodbud za prenovu industrije in prestrukturiranje gospodarstva v smeri zelene, krožne in digitalne ekonomije.
- Analiza in prenovitev sistema spodbud, ki je za današnji čas in stanje okolja neustrezen in subvencionira tudi okolju škodljive prakse (zelena proračunska reforma).
- Vzpostavitev učinkovite koordinacije ukrepov z okoljsko komponento med pristojnimi ministrstvi, da se zagotovi konsistentnost ukrepov pri preprečevanju škodljivih praks in pri spodbudah za zeleni prehod.
- Oblikovanje ciljnih ukrepov za nove pojavne oblike izogibanja plačila davkov in prispevkov ter učinkovitejše pobiranje davkov.
- Spodbujanje uporabe modernih tehnologij pri poslovanju FURS-a. Želimo si, da bi država več direktnih davkov pobrala s pomočjo modernih tehnologij (modeliranja podatkov; orodja za masovno obdelavo, ki jih je potrebno dobro izkoristiti), saj ocenjujemo, da bi tako prišlo do povišanje efektivnih davčnih stopenj.
- Okrepili bomo ukrepe proti sistemski korupciji ter izogibanja plačevanja davkov ter tako pridobili dodatna razpoložljiva proračunska sredstva.
- Pobрати več direktnih davkov s pomočjo modernih tehnologij - povečanje efektivne davčne stopnje pri s.p. in pravnih osebah
- Razvijanje partnerskega odnosa FURS z davčnimi zavezanci pri izpolnjevanju davčnih obveznosti.
- Podpora uvedbi globalnega davka na špekulativne finančne transakcije ter sprejem dodatnih ukrepov za preprečevanja utajevanja plačevanja davkov.

Nekaj tisočink (do 0,5%) letnega davka od vrednosti premoženja za davčno razbremenitve ljudi, ki živijo od svojega dela

Predlagamo uvedbo progresivne obdavčitve (vsega!) premoženja po principu tisočink, kot ga je predlagalo Slovensko nepremičninsko združenje. Ocenjeno vrednost skoraj 400 milijard evrov premoženja bi obdavčili z od 1 do 5 tisočinkami (od 1 do 5 promili oz. od 0,1% do 0,5%) letnega davka pri čemer bi na davčno osnovo zavezanci predhodno imeli pravico do določene nominalne splošne olajšave (po dogovoru s socialnimi partnerji predvidoma med cca. 100 in 250 tisoč evri). Nato bi bilo po progresivnem načelu vrednejše premoženje tudi višje obdavčeno. Za več kot milijon evrov vredno premoženje bi tako plačali 5 tisočink (0,5%; torej 5.000 evrov letno za vsak milijon evrov premoženja). To je še vedno bistveno manj, kot je povprečna stopnja nepremičninskih davkov (oziroma t.i. *property taxes*), ki v nekaterih državah znaša tudi do 1 % letno (10 tisočink) in več. Posebej pomembno je, da bi iz naslova tisočink progresivne obdavčitve premoženja prispevale vse fizične in pravne osebe, med njimi na primer tudi Cerkev ali podjetja, ki zaradi transfernih cen v Sloveniji izkazujejo ničelni dobiček iz dohodka. Sredstva zbrana od davka na premoženje pa (za potrebe javnofinančne nevtralnosti) bi namenili za razbremenitev stroškov dela ljudi, ki živijo od svojega dela (delavskega in srednjega razreda) in s tem zagotoviti temelj celovite davčne reforme.

Krepitev nadzora in upravljanja državnega premoženja

Okrepili bomo upravljanje državnega premoženja zaradi krepitve gospodarskega potenciala, izgradnje infrastrukture ob zelenem in digitalnem preboju s cilji aktivnega upravljanja državnega in finančnega premoženja, okrepljeni vlogi upravljalcev državnega premoženja in njihove vloge in podporo demografskemu prehodu in krepitvi upravljanja državnega finančnega premoženja.

Slovenija mora aktivneje upravljati državno premoženja zaradi podpore strategije posameznih podjetij v njeni pomembni lasti na eni strani in hkrati za pridobivanje virov za financiranje javnih storitev ter uresničevanje strateških ciljev države. Temeljna usmeritev je odgovorno lastništvo, ki ustvarja dodano vrednost in družbeno korist. Zakonske podlage so bile dobro zastavljene v Zakonu o SDH, ob upoštevanju najboljših praks korporativnega upravljanja OECD držav.

Slovenija naj podobno kot države OECD ohranja državno lastništvo predvsem zaradi tega, da podpiramo ekonomske, razvojne, ekološke, strateške in socialne cilje podjetij in države. Ohranjali in razvijali bomo državno lastništvo v sektorjih, kjer podjetja zagotavljajo določene javne dobrine in storitve, kjer podjetja opravljajo poslovne dejavnosti v situacijah naravnih monopolov ali pa ustanavljajo monopolna oziroma oligopolna podjetja, kjer je nemogoča ali neučinkovita regulacija trga, hkrati pa razvijajo državno lastništvo tudi v perspektivnih prebojnih in visokotehnoloških sektorjih ter sektorjih z velikim vplivom na odpornost države in gospodarstva.

Na podoben način in načeloma zaradi doseganja enakih ciljev kot v OECD je potrebno tudi v Sloveniji državno/finančno premoženje upravljati tako, da dosegamo ekonomske in strateške cilje in da ob tem dosežemo bistveno večje multiplikativne učinke kot do sedaj. Ne gre le zgolj za doseganja donosa na kapital in različnih kazalnikov donosnosti, temveč tudi za doseganje drugih ciljev, ki dolgoročno multiplicirajo vrednost državnega premoženja. Potrebno je spodbuditi investicijska vlaganja v donosne dolgoročne projekte. Med njimi vlaganje v znanje, podporo raziskovalnih projektov, moderne univerzitetne kampuse in gradnjo moderne državne infrastrukture.

Ob vzpostavitvi demografskih rezerv (demografskega sklada) bo treba opredeliti tudi pomen in status temeljnih demografskih naložb, katerih dividende bodo vir financiranja demografskih rezerv. Vsem naložbam s strateškim vplivom ali posebnim pomenom je tega potrebno jasno opredeliti.

Ukrepi:

- Okrepiti strokovnost, neodvisnost in kompetentnost SDH za upravljanje kapitalskih naložb države.
- Prenova strategije upravljanja kapitalskih naložb na način, da se zavaruje lastništvo v strateških sektorjih ter bolje razvija vloga državnega lastništva pri razvoju podjetij prebojnih visokotehnoloških sektorjih ali na področjih, ki so pomembna za odpornost države.
- Okrepitev nadzora nad upravljanjem javnega premoženja z vzpostavitvijo dodatnih oblik civilnega in parlamentarnega nadzora z razširitvijo pristojnosti Komisije za nadzor javnih financ za nadzor porabe javnih sredstev na področju upravljanja državnega premoženja (ob hkratni ustanovitvi posebnega delovnega telesa Državnega zbora (z okrepljenimi pristojnostmi KNJF) za nadzor nad državnim obrambnim podjetjem DOVOS).
- Razvoj institutov državlanskega nadzora z večjo odgovornostjo SDH javnosti preko vključevanja skrbnikov javnega interesa, ki naj jih imenuje predsednik republike na predlog socialnih partnerjev, lokalnih skupnosti, nevladnih organizacij, SAZU in univerz.

Gospodarno, učinkovito, uspešno načrtovanje (u)porabe in krepitev nadzora nad javnim denarjem

Četudi je Slovenija do sedaj relativno dobro razvila javno finačno načrtovanje in pripravljajanja proračunskih dokumentov, se mora delo, ki je zastalo o vstopu v EU nadaljevati. Uporaba javnega denarja zahteva gospodarno, učinkovito, uspešno načrtovanje in (u)poraba javnih virov ter krepitve nadzora nad javnimi denarjem s ciljem nadaljnjega razvoja načrtovanja in nadzora nad porabo javnega denarja. Slovenija je do vstopa v EU relativno dobro razvila javnofinačno načrtovanje in pripravljajanja proračunskih dokumentov. Tako znamo dobro odgovoriti na vprašanje kdo (katera institucija) porablja javni denar kaj (katere račune) plačuje posamezna institucija. Vendar pa zaostajamo za najbolj uspešnimi državami in imamo zato pomanjkljiv odgovor na vprašanje zakaj, kakšen je pričakovani učinek (u)porabe javnega denarja, četudi je to temeljni argument, ki omogoča racionalno, apolitično odločanje za ta ali oni program, to ali ono novo zakonsko zavezo.

Del tega odgovora se skriva v statični, dani strukturi javnofinančnih odhodkov po t.i. COFOF klasifikaciji (glej zgoraj). Vendar je potrebna dinamična, razvojna spremembe in novi viri na EU ravni in VFO, ob potrebnih prilagoditvah državnega proračuna ter lastnih vložkih za projekte s povratnim denarnim tokom, to omogočajo. Da je temu zaradi nujnega zelenega in digitalnega preboja ob hkratni krepitvi javnih storitev države je sedaj postalo jasno tudi najbolj trdim neoliberalcem. Socialni demokrati zato nadaljujemo zavzemanje za nadaljnji razvoj programsko usmerjenega proračuna z jasno določenimi cilji, mejniki in merljivimi rezultati, da bi čim bolj racionalno (u)porabljati javni denar.

Z dobrimi načrti je mogoče javni denar porabiti uporabljati zakonito, gospodarno, učinkovito in uspešno. K temu lahko bistveno prispevajo tudi nadzorne institucije, skladno z rekom "Zaupanje je dobro, a kontrola je še boljša / ang. *Trust is good, but control is even better*", ker gre za javni, ne zasebni denar.

V preteklem obdobju je Slovenija postopno izgradila ustrezne nadzorne institucije nad uporabo javnega denarja. Ob prvotni notranje ex-ante kontrolne, potrjevalne funkcije MF proti posameznih resorjem, ki je prešla v ex-post nadzor in potrjevanja pred podajanjem zahtev za plačila EU funkciji, smo razvili tako proračunski nadzor v okviru Urada za nadzor proračuna in notranji revizorski nadzor. Zunanji javnofinančni in revizorski nadzor izvaja Računsko sodišče RS in EU pristojne institucije, tako posamezni DG kot Evropsko računsko sodišče. Preiskovanje zlorab je pristojno samostojnih in neodvisnih sodnih institucij na domači in EU ravni. Makroekonomsko in javnofinančno uravnavanje je relativno novo oblikovana pristojnost, ki jo izvaja Fiskalni svet RS. Socialni demokrati se zavzemamo za nadaljevanja krepitve notranjih in zunanjih nadzornih institucij.

Ukrepi:

- Spodbujali bomo nadaljnjo pripravo programskega proračuna z jasno določitvijo pričakovanih ciljev rezultatov z opredeljenimi mejniki.

- Krepili bomo proračunski nadzor in notranji nadzor, ki naj delujeta v smeri zakonite in gospodarne, učinkovite ter uspešne uporabe javnofinančnih odhodkov.
- Spoštovali bomo neodvisnost in samostojnost zunanjih nadzornih institucij in sodelovali z njimi za doseganje maksimalne preglednosti javnofinančnih načrtov, njihovega uresničevanja in poročanja.
- Dopolnili bomo Zakon o računskem sodišču z vlogo "comptrolerja", ki ga imajo vse primerljive vrhovne revizijske institucije. To pomeni, da bi računsko sodišče določene transakcije z javnim denarjem moralo preverjati že pred izvedbo in ne šele naknadno skozi revizijo.
- Dosledneje bomo preprečevali konflikt interesov pri delovanju zaposlenih in njihovih družinskih članov pri opravljanju javnih nalog in pooblastil, še posebej pri redno zaposlenih v javnem sektorju, vključno s pravosodjem in državno upravo.

Uspešno-demokratsko in operativno-učinkovito upravljanje države

Slovenija ima razvit sistem javnega servisa, ki ga bomo nadgradili z novejšimi pristopi in še bolj približali ljudem. Pravna država temelji na razumljivosti in jasnosti predpisov ter poznavanju pravic in dolžnosti s strani državljanek in državljanov. Tej nalogi bomo dali posebno prioriteto. Uspešnost in učinkovitost javnih institucij bomo povečali s spremembo načinov upravljanja. Sodobne univerze, zdravstvene ter šolske dejavnosti, domove za starejše, kulturne ustanove, raziskovalne inštitute ipd. ni moč voditi niti politikantsko, niti birokratsko, ampak s sodelovanjem deležnikov, soupravljanjem uporabnikov in izvajalcev, z razvijanjem njihove avtonomije in prevzemanjem njihove odgovornosti za rezultate in družbene učinke njihovega dela. Ključ je v čim bolj demokratični določitvi jasnih ciljev in dogovorov glede obsega in kvalitete storitev, ki naj jih dosegajo in zagotavljajo javne storitve.

Ukrepi:

- S ciljem povečanja učinkovitosti države analiza obstoječih organov in institucij ter priprava potrebnih sprememb za vzpostavitev profesionalnosti in strokovne avtonomije javnih uslužbencev dopolnitev in posodobitev zakonov o zavodih, negospodarskih in gospodarskih javnih službah.
- Vzpostavitev VEM za vse upravne postopke od rojstva do smrti.
- Posodobitev sistema varovanja osebnih podatkov.
- Učinkovitejše upravljanje s stvarnim premoženjem države v obliki javnega sklada.
- Nadaljevanje odprave birokratskih ovir in vseh ovir regulativne narave, kjer ne obstaja potreba po njih zaradi varovanja pravic državljanov in javnega interesa.

- Organizacija skupnih podpornih služb za vse storitve v javnem sektorju.
- Poenotenje območij za vse storitve organov države in javnih služb.
- Vzpostavitev centralne službe za regulacijo na ravni vlade ali okrepitev službe za zakonodajo, ki bo pregledovala predloge predpisov z vidika ustavnosti in zakonitosti in izvajala regulatorne analize tudi z vidika gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti.
- Uvedba »državljskih listin«, katerih cilj je strnjena vsebina predpisov na uporabniku prijazen način, da bodo ljudje razumeli in jasno vedeli, kakšne pravice imajo na podlagi zakona ter kakšno je njihovo pravno varstvo (podajanje odgovorov v stilu 7 zlatih vprašanj: kaj, kdo, kdaj, kje, s čim, kako, zakaj).
- Zvedba zakonodajne sledi z navedbo avtorjev predpisa, in javnih sredstev, ki jih je prejel morebitni zunanji izvajalec in potencialnimi indikatorji uspeha predpisa.
- Nagradili bomo tožnike, ki bodo v imenu države zahtevali vračilo nezakonito pridobljenega javnega premoženja.
- Analiza in določitev pogojev za učinkovito in odgovorno upravljanje in opravljanje negospodarskih javnih služb.
- Avtomatska izdaja digitalnega certifikata za vsakega državljana. V ta namen se lahko preuči ali je možno uporabiti osebno izkaznico (certifikat sicer ni osebni podatek). S tem bi bila omogočena širša uporaba e-države v postopkih, saj bi odpadel dvom v certifikatno usposobljenost državljana, zaradi česar je velikokrat potrebno ohranjati ročne (papirne) postopke.

Socialno partnerstvo in razvoj kadrovskega potenciala v javni upravi

S sprejetjem Zakona o skupnih temeljih sistema plač v javnem sektorju (ZSTSPJS), ki je začel veljati 1. januarja 2025, se je storil pomemben korak naprej v ureditvi plač javnih uslužbencev. Nov sistem prinaša večjo preglednost, odpravo mnogih nesorazmerij, jasnejše plačne razrede ter možnost, da nihče ne bo več prejel osnovne plače, nižje od minimalne. Pozdravljamo sprejem ove plačne zakonodaje, kot tudi nove uslužbenske in funkcionske zakonodaje v javnem sektorju.

Kljub temu pa ostajajo izzivi pri pravičnosti izplačil, nagrajevanju, vodenju kadrov in odličnosti javne uprave. Socialni demokrati bomo zagotovili, da prenova plačnega sistema ne bo ostala le na papirju, ampak bo pripeljala do izboljšav v motivaciji, razvoju kadrov in storitvah državljanom. Nadaljevali bomo tvorna pogajanja s sindikati javnega sektorja s ciljem ustreznih korekcij zakonodaje pri implementaciji prenove plačnega sistema v javnem sektroju. Preučili bomo možnost enakih napredovanj za vse ter spremenili cenzus za in višino solidarnostne pomoči (glede na vsakoletni dvig minimalne plače). Dogovorili bomo nov način izplačevanje delovne uspešnosti (združena redna delavna uspešnost in uspešnost

iz naslova povečanega obsega dela) z novimi kriteriji za izplačila. Hkrati moramo poskrbeti za izboljšanje položaja najranljivejših delavk in delavcev v javnem sektorju, to so čistilke in varnostniki, ki so praviloma zaposleni pri zunanjih izvajalcih in svoje delo (redno!) za potrebe državne uprave, to prakso je potrebno spremeniti in javni sektor postaviti za glede gospodarstvu glede poštenih in pravičnih praks zaposlovanja.

V javni upravi moramo omogočiti permanentno izobraževanje, ki bo omogočalo javnemu uslužbencu opravljanje vseh, tudi najzahtevnejših nalog. To še posebej velja za vodstveni kader v javni upravi, katerih vlogo je potrebno okrepiti, na način, da si bodo pogumno in odločno prevzemali odgovornost za odločitve organov, ki so jim predpostavljeni ter ustrezno in etično vodili ljudi, ki so jim podrejeni. Kriteriji kariernega napredovanja za zaposlene v javni upravi morajo biti jasni in določni. V ožji državni upravi bomo tako pridobili zaposlen strokovno usposobljen kader, ki bo motiviran in bo užival ugled. S permanentnim usposabljanjem in izobraževanjem bo zaposlitev v državni upravi predstavljala strokovni izziv za vrhunsko usposobljen kader. Ker si državljani zaslužijo najboljše storitve, morajo biti taki tudi zaposleni v javni upravi.

Ukrepi:

- Vlada takoj po nastopu mandata sprejme sklep o notranjem izvajanju storitev za državno upravo, ministrstva pa pozovejo posredne proračunske uporabnike, da v čim večji meri neposredno zaposlijo delavce za opravljanje del, ki jih sedaj najemajo pri zunanjih izvajalcih.
- Podpirali bomo delovanje sistema, ki zagotavlja, da se plačni razredi in osnovne plače redno usklajujejo z minimalno plačo in stopnjo inflacije, da se ohrani realna vrednost dela v javnem sektorju.
- Zagotovili bomo, da se pri napredovanju in prehodu med plačnimi razredi upoštevajo tudi strokovne kompetence, dodatna izobraževanja, izkušnje ter odgovornost in obseg dela, ne le delovna doba.
- Uvedli bomo strožje in transparentne kriterije za izplačilo delovne uspešnosti (variabilni del plače), da bodo usklajeni z dosežki, kakovostjo dela in povečanim obsegom dela; pri tem bomo zagotovili možnost pritožbe in jasna merila.
- Objaviti bomo plače in dodatke po delovnih mestih in nazivih, z razčlenitvijo tudi po spolu, da se pokažejo morebitne razlike in se odpravi neenakost.
- Še naprej bomo krepili socialno partnerstvo; redna pogajanja s sindikati in predstavniki javnih uslužbencev bomo uporabljali tudi kot mehanizem za spremljanje in izboljševanje zakonodaje pri izvajanju prenove plačnega sistema.
- Vpeljali bomo sistem stalnega strokovnega izobraževanja in usposabljanja za javne uslužbence na vseh nivojih, še posebej za vodstveni kader, da bodo bolje pripravljeni na sprejemanje odločitev, upravljanje in etično vodenje.

- Razvili bomo karierne poti, ki bodo omogočile napredovanje na podlagi znanja in uspešnih rezultatov, ne zgolj glede na delovno dobo ali drug formalni cenzus.
- Spodbujali bomo večjo mobilnost in rotacijo med različnimi organi javne uprave, da se prenos izkušenj in najboljših praks razširi, kar bo hkrati tudi sredstvo za preprečevanje stagnacije in za obnovitev strokovne energičnosti.
- Krepili bomo vzpostavitev sistema, ki bo v javnem sektorju omogočil razvoj in polno uporabo strokovnosti in znanja javnih uslužbencev, okrepitev vloge vodij v javni upravi na vseh nivojih in okrepljenim usposabljanjem,
- V javnem sektorju bomo dosledno vzpostavili uveljavljene sisteme kvalitetnega upravljanja s človeškimi viri s ciljem zagotoviti učinkovit servis javnih storitev za vse državljane.
- Ponovno bomo preučili možnost uvedbe državnega izpita iz državne uprave.

Nevladne organizacije pomembno dopolnjujejo izvajanje nalog javnega sektorja

Dostopnost ljudi do nekaterih javnih storitev je tako glede dostopnosti kot kakovosti zelo različna po občinah. Nevladne organizacije izvajajo ali dopolnjujejo storitve. Nekateri programi se izvajajo samo v glavnem mestu. Določene storitve lahko ceneje in kakovostnejše izvajajo nevladne organizacije kot lokalne skupnosti ali zavodi.

Ukrepi:

- Zagotoviti prostore ter druge pogoje tudi v lokalnih skupnostih za izvajanje dejavnosti nevladnih organizacij, ki delujejo v javnem interesu in za katere bi bilo smiselno in potrebno, da so dostopna vsem prebivalcem.
- Poenostaviti razpise in povečati sredstva, potrebna za sofinanciranje njihove dejavnosti, s posebnim poudarkom na dejavnostih kjer nevladne organizacije dopolnjujejo naloge javnega sektorja in/ali opravljajo javno službo.

Zeleni energetske prehod

Zelena energetska tranzicija predstavlja veliko razvojno priložnost za državo, hkrati pa s slabimi odločitvami v zaprtih krogih odločevalcev tudi veliko nevarnost za družbo. Še zlasti v luči geopolitičnih razmer trenutnega časa, ki od nas zahtevajo večjo samozadostnost. Od ustreznosti odločitev je odvisno, kaj od tega bo prevladalo. Dobri nameni niso dovolj. Potrebne bodo strokovno utemeljene in družbeno odgovorne odločitve. Svetovni trendi in razvoj kažejo, da je električna energija prihodnosti. Nakazuje se v globoki elektrifikaciji sektorjev ogrevanja in hlajenja toplote in hladu, transporta, proizvodnja obnovljivih plinov (v prihodnje plini iz obnovljivih virov energije) in digitaliziranega tehnološkega napredka. Ključni

trendi delujejo v smeri: 1) razogljčenja oz. dekarbonizacije, 2) elektrifikacije, 3) digitalizacije in 4) učinkovite rabe energije, vse skupaj pa je tesno povezano s prihodnjo gospodarsko rastjo.

Zavzemali se bomo, da bo zelena energetska tranzicija družbeno sprejemljiva, tehnično izvedljiva ter ekonomsko in trajnostno vzdržna. Nikoli ne bomo pozabili energetske revnih in ogroženih skupin prebivalstva, katerim bomo namenili posebno pozornost.

V obdobju od leta 2008 do leta 2018 se je delež fosilnih virov zmanjšal za 9,1 odstotne točke na 67 % oziroma za 0,8 odstotne točke na leto. Ob sedanji dinamiki bomo za ogljično nevtralnost namesto 30 let potrebovali več kot 80 let. Da se to ne bi zgodilo, moramo začeti z zelo ambicioznim programom učinkovite rabe energije ter zagotavljanja obnovljivih in nizkoogljčnih virov energije, sezonskih sistemskih hranilnikov energije, ojačitev in digitalizacije energetskih distribucijskih omrežij, zagotavljanja prožnosti proizvodnje in odjema energije skupaj z oblikovanjem regulatornih in finančnih spodbud.

Za doseganje ogljične nevtralnosti v naslednjih treh desetletjih je z nizkoogljčnimi viri potrebno nadomestiti sedanje vire končne energije. Zagotoviti moramo nadomestne brezogljčne proizvodnje električne energije, to pomeni, da bomo potrebovali nekajkrat večje proizvodne brezogljčne zmogljivosti, kot jih imamo sedaj.

Ogljična nevtralnost do leta 2050 je izjemno zahteven cilj, ker imajo fosilni viri kar 67 % delež v strukturi virov končne energije. Za zamenjavo fosilnih virov bodo potrebne obsežne spremembe v vseh sektorjih: v prometu, gospodarstvu, energetiki v proizvodnji električne energije, v gospodinjstvih in v kmetijstvu. Najkasneje do leta 2028 bo potrebna novelacija nacionalnega energetskega in podnebna načrta (NEPN) in dolgoročne podnebne strategije Slovenije do 2050.

NEPN-u manjka zlasti akcijska komponenta - kako zastavljene cilje realizirati in ravno zaradi tega dejstva ponovno predlagamo izdelavo državnega strateškega dokumenta - Energetski koncept Slovenije, kjer se določi energetska mešanica proizvodnih virov električne energije. Najkasneje do leta 2028 se more prihodnja politika odločiti za ali ne-izgradnjo drugega bloka jedrske elektrarne v Krškem ter za morebitno pozitivno odločitev pridobiti podporo ljudi na posvetovalnem referendumu, ki pa mora biti za politiko obvezujoč. Pred tem je nujno potrebno pospešeno in konsistentno nadaljevati z vsemi aktivnostmi, da se izračuna ekonomika projekta JEK 2, sprejme odločitev o izbiri strateškega partnerja in predstavi makroekonomski model vpliva izgradnje na BDP države. Poleg tega je potrebno najkasneje do leta 2028 odgovoriti na vprašanje okoljskega vtisa in njegovih posledic projekta. Poleg jedrske energije, ki je seveda ne predstavlja samo projekt JEK 2 ampak tudi druge jedrske tehnologije (npr. mali modularni reaktorji), mora energetski koncept Slovenije upoštevati tudi rast vključevanja obnovljivih virov energije (voda, sonce, veter) v perspektivi do 2050.

Poleg energetskega koncepta Slovenije, ki mora po široki javni razpravi prav tako biti potrjen na referendumu najkasneje do 2028, mora nova vlada sprejeti še nacionalno strategijo hlajenja in ogrevanja ter nacionalno strategijo o obnovljivih plinih-več spodaj v ukrepih.

Zeleno energetske tranzicijo bomo med drugim dosegli z: inovacijami v energetiki skupaj z vključevanjem lokalnega gospodarstva in razvojem novih produktov. Z digitalizacijo energetike. Z povečevanjem deleža obnovljivih virov energije. S posodabljanjem energetske infrastrukture. Z spodbujanjem in nagrajevanjem učinkovite rabe energije.

Ukrepi:

- Učinkovit državni okvir za pospešeno črpanje razvojnih virov iz evropskih instrumentov - sklada za okrevanje in odpornost in sklada za pravični prehod.
- Sprejetje strateških dokumentov, ki jih potrdi naslednja vlada. Energetski koncept Slovenije-opredelitev mešanice virov električne energije; predvsem opredelitev države, da sprejme kombinacijo jedrske energije z obnovljivimi viri energije in se odločitev sprejme na referendumu najkasneje leta 2028. Sprejetje nacionalne strategije za ogrevanje in hlajenje, kjer se odgovori na kakšen način bo Slovenija zmanjšala uvozno odvisnost od energentov in energije pri ogrevanju in hlajenju. Sprejetje nacionalne strategije obnovljivih plinov, kjer se odgovori na kakšen način bo Slovenija reševala vprašanje proizvodnje, uporabe, in transporta obnovljivih plinov.
- Priprava ustreznih podlag (izračun ekonomike, odločitev o strateškem partnerju, makroekonomski model, okoljski vpliv, možnosti malih modularnih reaktorjev ...) za ustrezno odločanje o izgradnji NEK2 na referendumu, za katerega bomo vztrajali, da bo za politiko zavezujoč in bo spoštovala voljo ljudstva.
- Spremljanje in sprotno odločanje o strategiji regulacije energentov in energije v Sloveniji predvsem v luči geopolitičnih razmer, notranjega gospodarstva in energetske revščine, kateri je v prihodnje potrebno dati še večjo pozornost in oblikovati ukrepe.
- Ciljno spodbujanje inovacij v energetiki na lokalni in nacionalni ravni.
- Spodbujanje inovacij v napredna omrežja, sisteme za sezonsko hranjenje toplote in hladu, pretvorbo viškov energije iz obnovljivih virov energije, pametno polnjenje in agregatorske platforme.
- Vzpodbujanje kaskadne rabe energije ali toplote s poudarkom na podpori krožnemu gospodarstvu.
- Vzpostavitev trajnostnega modela ravnanja z lesno biomaso za potrebe ogrevanja.

Potrebne investicije v energetiki

Spodaj navajamo del okvirnih investicij v energetiki če želimo slediti podnebnim ciljem. Oba državna proizvodna stebra energije torej GEN energija in HSE morata pripraviti ekonomske izračune spodaj naštetih ukrepov za izgradnjo virov električne energije. Hkrati pa je potrebno na ravni stroke in politike poenotiti stališča in prioritete potrebnih investicij za uspešen zeleni prehod v energetiki. Ekonomske izračune za potrebne investicije v elektroenergetsko infrastrukturo mora pripraviti kombinirani operater elektroenergetskega omrežja ELES. Ekonomske izračune potrebnih investicij v samooskrbne energetske skupnosti, polnilno infrastrukturo za e-mobilnost mora pripraviti pristojno ministrstvo MOPE.

Ukrepi:

- Vlaganja v obnovljive vire energije (sonce, veter) je potrebno ponovno izračunati.
- Izgradnja hidroelektrarn z infrastrukturo, upoštevajoč pri tem omejitve Nature 2000 potrebuje transparentno predstavljene izračune.
- Preračunati investicije v črpalne hidroelektrarne z ostalimi obnovljivimi viri energije ob možnem umeščanju v prostor.
- Izračunati potrebe investicije v samooskrbne energetske skupnosti.
- Vzpostavitev pravičnega in preglednega mehanizma za investicije v obnovljive vire energije, ki upošteva obratovalne stroške
- Priprava ukrepov za učinkovito raba energije in energetske sanacije, kjer je poleg energetskih sanacij zelo smiselno izvesti tudi potresne sanacije objektov, ko se izvajajo energetske sanacije.
- Posodobitev energetske infrastrukture: elektroenergetska omrežja-prenos in distribucija, plinovodna omrežja-prenos in distribucija. Brez tega prepotrebne aktivnosti ne bodo mogoče.

JEK2

Pri sprejemanju odločitev o drugem bloku Jedrske elektrarne Krško, ki se ji življenjska doba izteče leta 2043, mora Slovenija najkasneje do leta 2028 sprejeti odločitve o svoji jedrski prihodnosti. Socialni demokrati skupaj s stroko menimo, da bo podnebnih ciljev in hkratno energetske stabilnosti, neodvisnosti ter samozadostnosti praktično nemogoče dosegati brez jedrske energije v kombinaciji z obnovljivimi viri energije. Ocenjujemo pa, da je to tako pomembna in dolgoročna odločitev, da jo je potrebno po poglobljeni javni razpravi o jedrski energiji in alternativah sprejeti na zakonodajnem referendumu.

Zelena mobilnost

Promet v Sloveniji predstavlja vir kar 44 % vseh emisij CO₂, pri čemer je po podatkih OECD 99,5 % delež v letu 2018 k temu prispeval cestni promet. Medtem železniški prevoz predstavlja do okolja prijaznejšo obliko mobilnosti. Na ravni Evropske unije je v letu 2018 prispeval le 0,4 % vseh emisij toplogrednih plinov iz prometa, medtem ko je cestni promet prispeval kar 72 % tovrstnih izpustov.

V cestnem prometu sicer prevladujejo emisije iz prometa tovornih vozil in avtobusov: emisije CO₂ iz teh vozil so v letu 2017 predstavljale 67 % vseh emisij CO₂ v cestnem prometu (za NO_x je ta delež znašal 69 %, za trdne delce PM₁₀ pa 51 %). Preostali delež so predstavljale emisije, ki izvirajo iz osebnih vozil (avtomobilov, motorjev in mopedov). Tudi v Evropski uniji je promet odgovoren za četrtno emisij toplogrednih plinov, ta delež pa vztrajno narašča. Evropska unija je zato sprejela ambiciozne načrte in sektorske politike za radikalno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov iz prometa, ki sloni predvsem na večji vlogi železnic in javnega potniškega prometa, zapiranju mest za promet ter prehodu na nizkoogljčna vozila. Zlasti na tem področju Slovenija precej zaostaja za skandinavskimi državami in državami zahodne Evrope, prav tako pa se uvrščamo na rep držav v Evropski uniji po številu razpoložljivih polnih mest za alternativna goriva.

Na razvoj prometnih tokov v potniškem in tovornem prometu ima namreč odločilen vpliv prometna infrastruktura. Slednja je pomembna tako z vidika aktivnega prispevka k nacionalni in mednarodni gospodarski dejavnosti, njenemu razvoju, kot tudi z vidika dnevnih migracij potnikov na delo, v šolo in vrtce, po drugih opravkih, pa z vidika razvoja turizma in njegovih destinacij, spodbujanja prostočasnih in športnih dejavnosti. Ker ima promet oziroma prometna infrastruktura tako pomemben vpliv na naša življenja, si seveda želimo – posamezniki, gospodarstvo in družba kot celota – da bi bile različne oblike potniškega in transportnega prometa lokacijsko dostopne ter stroškovno učinkovite. To velja za sedanje in prihodnje rodove uporabnikov prometne infrastrukture. Če želimo predvsem slednjim zagotoviti v prihodnje zdravo življenjsko okolje, ki bo spodbujalo njihovo kreativnost, ustvarjanje visoke dodane vrednosti in zdrav življenjski slog, je treba z odločnejšimi koraki stopiti tudi na pot razvoja trajnostnih oblik mobilnosti, pospešiti vlaganja v digitalizacijo, modernizacijo in novogradnjo prometne infrastrukture, ki bo na dolgi rok zagotavljala čim manjše obremenitve za okolje. Potrebno je začeti spreminjati naše potovalne in transportne navade. Poskrbeti moramo za to, da v prihodnje promet ne bo več predstavljal enega glavnih virov izpustov okolju in zdravju ljudi škodljivih emisij.

Ustrezna nadgradnja obstoječe ter dograditev nove prometne infrastrukture zahteva svoj čas, tako z vidika oblikovanja strokovno najustreznejših rešitev, oblikovanja okoljsko sprejemljivih prometnih koridorjev, njihovega umeščanja v prostor ter njihove izgradnje. In zahteva povečanje in stabilnost finančnih sredstev, potrebnih za uresničitev ciljev na področju okoljsko nevtralne ter uporabnikom

dostopne in stroškovno učinkovite prometne infrastrukture in spremenjenih navad na področju mobilnosti potnikov in blaga ter z uresničitvijo realno dosegljivih trajnostnih ciljev na predmetnem področju, najprej do izteka tega desetletja in nato do leta 2050. Pri tem mora v prihodnjih desetletjih hrbtenico prometnih tokov, tako v prometu potnikov kot tovora, prevzeti železnica, pri čemer enega ključnih izzivov na poti uspešnega prehoda v okoljsko trajnostno mobilnost predstavlja izgradnja hitre železniške proge.

Ukrepi:

- Pospešitev aktivnosti za ustrezne nadgradnje, posodobitve in dograditve prometne infrastrukture s ciljem odprave ozkih grl na železniških in cestnih povezavah.
- Investicije v mrežo učinkovite in dostopne polnilne infrastrukture za električna vozila.
- Izvedba postopkov za načrtovanje in izgradnjo hitre železniške proge na relaciji Maribor – Ljubljana – Koper ter z navezavo na hitro železniško omrežje v sosednjih državah.
- Izpolnitev tehničnih pogojev za doseganje standardov na celostnem in jedrnem vseevropskem prometnem omrežju (TEN-T).
- Zagotoviti sodobno mestno in primestno železnico ("S-Bahn") v Ljubljani ter zagotoviti ustrezno železniško povezavo do Letališča Jožeta Pučnika Ljubljana.
- S posodobitvijo in nadgradnjo železniških povezav omogočiti rast in krepitev vloge in položaja Luke Koper ter slovenskih letališč.
- Izgradnja sodobnih logističnih vozlišč, ki bodo omogočala polni izkoristek danosti večmodalnih prometnih tokov.
- Povečati delež prepeljanega tovora v železniškem prometu in s cest na železnice umakniti tranzitni tovarni promet.

Infrastrukturni sklad

Skladno z opredeljenimi cilji na področju prihodnjega razvoja in sprememb na področju mobilnosti bo potrebno v prihodnjih desetletjih zagotoviti stabilen in trajen vir financiranja vlaganj v (primarno) železniško in cestno infrastrukturo, obenem pa zagotavljati določen obseg sredstev tudi za nadaljnji razvoj na področju letalske in pomorske infrastrukture. V kolikor želimo, da bo železniško omrežje v prihodnje prevzelo hrbtenično vlogo v prevozu potnikov in tovora, to veleva tudi največji delež vlaganj v javno železniško infrastrukturo.

Ugotovimo lahko, da po zaključku izgradnje avtocest na področju druge prometne infrastrukture ni prišlo do ustreznega sprejema sistemskih rešitev, ki bi zagotovile stabilnost financiranja vzdrževanja, obnov in izgradnje nove prometne infrastrukture na področju cest in zlasti železnic. Posledice so se kazale v prepočasni in v nekaterih obdobjih stihijski pripravi projektov, saj so bile aktivnosti odvisne od vsakokratnega proračunskega stanja (praviloma so bile investicije prve

na udaru proračunskega varčevanja). Res je, da je bil v letu 2010 sprejet zakon o zagotavljanju sredstev za investicije v prometno infrastrukturo, s katerim se zagotavljajo namenska sredstva za financiranje investicij na prometni infrastrukturi. Predvsem iz cestne dajatve pri registraciji vozil se letno zbere do 165 milijonov evrov namenskih sredstev, ki se delijo približno enakomerno za ceste in železnice. Potrebno je pristopiti k oblikovanju stabilnega in trajnega vira financiranja prometnih naložb.

Ukrepi:

- Oblikovanje namenskega infrastrukturnega sklada s stabilnimi in trajnimi finančnimi viri.
- S pomočjo infrastrukturnega sklada financiranje investicij in investicijskega vzdrževanja glavnih in regionalnih cest ter investicij v nove proge, nadgradnjo obstoječih prog in obnove.

Krožno gospodarstvo

Krožno gospodarstvo je edini način za samoobnavljanje planeta in njegovih naravnih zmogljivosti. Pomeni sistem gospodarjenja, ki je usmerjen v zmanjšanje učinka podnebnih sprememb, izginjanja živalskih in rastlinskih vrst, odpadkov in onesnaževanja.

Krožno gospodarstvo je potrebno vključiti v vse pore naše družbe. Želimo si postati ena vodilnih držav krožnega gospodarstva v EU skladno z mednarodno priznanimi indikatorji. Trenutno je premalo prepotrebne medsektorskega povezovanja in celovitih spodbud za razvoj novih krožnih praks. Zato bomo aktivno spodbujali pospeševanje implementacije idej krožnega gospodarstva in medsektorsko in čezsektorsko povezovanje na lokalnem, regijskem in državnem nivoju.

Ukrepi:

- Identifikacija vseh platform in združenj krožnega gospodarstva z namenom razvoja povezovanja in izmenjave dobrih praks na enem mestu.
- Skladno z merili EU uvrstitev med najboljše države (vsaj zgornjo tretjino) glede izvajanja ukrepov krožnega gospodarstva.
- Evropsko primerljivo znižanje emisij toplogrednih plinov, rabe primarne energije in znižanje rabe primarnih surovinskih virov relativno na bruto nacionalni dohodek.
- Skozi spodbude za krožno gospodarstvo in z ostalimi sorodnimi politikami nadaljevati s spodbudami za znižanje primarne rabe energije in snovi, dolgotrajnejšo rabo snovi ter manj odpadkov in odvečne energije.

Odgovorno ravnanje z vodo

Načrtovanje trajnostne rabe in varstva voda mora temeljiti na principu varovanja vodnih ekosistemov na nivoju povodij. Prizadevati si moramo za zmanjševanje onesnaževanje zaradi odvajanja nevarnih snovi v vodotoke in vodne ekosisteme. S tem bomo zagotovili dobro kakovost vode, ki bo zagotavljala oskrbo ljudi s pitno vodo. Izvesti ekonomsko analizo rabe vode z upoštevanjem načela povračila stroškov in storitev za rabo vode, skupaj z okoljskimi stroški in stroški ohranjanja virov. Potrebno je določiti načela za trajnostno odvzemanje količin vode, tako podzemne kot površinske (zajezovanje), da se zagotovi ohranjanje vodnih ekosistemov. Vzpodbujati je potrebno trajnostno rabo vode, ki temelji na dolgoročnem varstvu razpoložljivih vodnih virov in vodnih ekosistemov.

Z ukrepi prostorskega načrtovanja je treba ohranjati vodni prostor in močvirja kot razlivne površine za poplave in s tem ohranjati vodni režim, ki zagotavlja zadostno količino vode tudi v sušnih obdobjih in hkrati tudi za ohranjanje vodnih ekosistemov. Potrebno je prenehati s politiko klasične gradnje protipoplavnih objektov, treba je upoštevati vodni prostor in s prostorskimi plani preprečiti gradnjo objektov na poplavnih območjih. Potrebno je začeti z revitalizacijo reguliranih vodotokov in ponovno vzpostavljati in ohranjanje obstoječih mokrišč. To je zlasti pomembno zaradi prilagajanja podnebnim spremembam. Eden izmed glavnih pritiskov na rabo vode v zvezi s podnebnimi spremembami bo zagotavljanje vode za namakanje v kmetijstvu. Poleg vodotokov, ki imajo potencialno dovolj veliko vodnatost in so primerni za namakanje v vegetativnem obdobju, je potrebno spremeniti kmetijsko prakso in se na podnebne spremembe odzivati s spremembo gojitvenih kultur, ki so primerne našemu okolju. Določiti je potrebno maksimalni možni odvzem podzemne vode iz podzemnih teles, ki še omogoča, da se obnavljajo in pred vračanjem vode zagotoviti ustrezno čiščenje.

Ukrepi:

- Zmanjševanje poplavne ogroženosti z negradbenimi ukrepi.
- Določiti območja primerna za namakanje v kmetijstvu.
- Uskladitev rabe vodnih dovoljenj z dejanskimi potrebami in cilji prehranske varnosti države.
- Vzpostavitev mehanizma o primernosti ustrezne kakovosti rabe vode z potrebe prehranske varnosti države.
- Določiti maksimalni možni odvzem podzemne vode iz podzemnih teles, ki še omogoča, da se obnavljajo.
- Renaturacija reguliranih vodotokov in vzpostavitev ter obnova mokrišč.

Odgovorno ravnanje z odpadki

Slovenija bo postala družba recikliranja, ki zna učinkovito in trajnostno poskrbeti za svoje odpadke. To vključuje tudi termično izrabo tistih odpadkov, ki jih ni mogoče snovno reciklirati, ter ustrezno ravnanje z nevarnimi odpadki. Po vzpostavitvi celovitega informacijskega sistema za ravnanje z odpadki (IS-Odpadki) je ključno zagotoviti nacionalno samozadostnost, predvsem z lastnimi kapacitetami za obdelavo in predelavo. S tem bomo spodbudili tudi razvoj drugih sektorjev, ki uporabljajo sekundarne surovine in energijo, ter prispevali k prehodu v krožno gospodarstvo.

Ukrepi:

- Analiza trenutnega stanja ravnanja z odpadki in pregled manjkajoče infrastrukture za samozadostno ravnanje z našimi odpadki.
- Izgradnja vse potrebne infrastrukture za samozadostno ravnanje z vsemi vrstami odpadkov na trajnosten način ob izpolnjevanju zavez danih EU.
- Priprava celovitega programa ravnanja z odpadki in preprečevanja nastajanja odpadkov, ki bo vključeval vse potrebne ukrepe za njihovo izvedbo za doseganje ciljev EU.

Prilagoditev kmetijstva na podnebne spremembe

Toplogredni plini in podnebne spremembe ostajajo tudi v novi perspektivi pereč problem. Tudi kmetijske prakse je potrebno prilagoditi na način, da bo kmetijstvo čim manj prispevalo k izpustom toplogrednih plinov in s tem k podnebnim spremembam, hkrati pa je treba izvesti ustrezne ukrepe, da se v največji meri aktivno zaščiti pred naravnimi nesrečami, ki so zaradi podnebnih sprememb vedno bolj pogoste. Podnebje se spreminja v tej meri, da nekatere kulture ne morejo več rasti na območjih, kjer se tradicionalno pridelujejo že stoletja. Za obstoj kmetij na teh območjih je nujna preusmeritev v druge kulture, ki pa jo morajo spremljati določene spodbude.

Ukrepi:

- Ugodno sofinanciranje naložb v namakanje, sisteme za oroševanje proti pozebi, geotermalne sisteme, protitočne mreže, rastlinjake in dodatno tudi v mokre zadrževalnike, sisteme senčenja, zastiranja in drugih rešitev, ki omogočajo varno in ekološko pridelavo v težkih vremenskih pogojih.
- Proučili bomo možnosti za vzpostavitev protitočne obrambe za območje celotne Slovenije.
- Spodbude za razvoj tehnologij, namenjenih varovanju pridelka (pred sušo, pozebo in drugimi vremenskimi nepravilnostmi, boleznimi in škodljivci).
- Državne in občinske spodbude za preusmeritev v sajenje kultur, ki bolje kljubujejo dvigu temperature in sušam ter ponujajo priložnost za predelavo v izdelke z višjo dodano vrednostjo.

- Bolje pripravljene in strukturirane programe za varstvo proti rastlinskim škodljivcem, ki so prilagojene na naša klimatska območja, kar bi preprečilo prekomerno škropljenje.
- Spodbude k uporabi take krme v živinoreji, ki povzroča manj toplogrednih plinov.
- Vzpostavitev celostnega podpornega okvira za trajnostne oblike kmetovanja
- Krepitev ukrepov za prilagajanje kmetijstva na podnebne spremembe
- Teritorialno prilagojeno oblikovanje kmetijskih ukrepov glede na naravne danosti
- Ciljno usmerjeno ukrepanje na okoljskih področjih z največjim vplivom kmetijstva
- Spodbujanje uporabe naprednih tehnologij in digitalizacije kmetijstva za prilagajanje podnebnim spremembam.
- Vzpodbujanje podnebno prilagojene reje rejnih živali ob zagotavljanju dobrega počutja in dobrobiti živali
- Tudi v prihodnje bomo zagotavljali bomo visok delež sofinanciranja zavarovalnih premij za vse kmetijske panoge.

Višja dodana vrednost kmetijskih proizvodov

Osnovni pridelki na kmetijah niso več zagotovilo za preživetje zaradi konkurenčne proizvodnje večjega obsega v tujini zato je nujno, da spodbujamo predelavo teh pridelkov v izdelke z višjo dodano vrednostjo. Višja dodana vrednost kmetijskim proizvodom je zaradi neugodne strukture kmetijstva in težkih pogojev za kmetijsko pridelavo izjemno pomembna. Za to predelavo je nujno, da se kmetje med seboj povezujejo in si izmenjujejo potrebne surovine., Ključno za zavarovanje teh izmenjav pa je tudi sprejemanje ukrepov za preprečevanje nepoštenih praks med kmeti, zadrugami, predelovalno industrijo in trgovino. Spodbujali in promovirali bomo prednosti lokalne hrane. Kot pomembna veja kmetijstva se v Sloveniji vse bolj uveljavlja tudi čebelarstvo. Zaradi neugodnih razmer pa postaja ta panoga vse bolj ogrožena, čeprav je iz vidika sadjarstva in kmetijstva (opraševanje) še kako pomembna. Tozadevno bi bilo potrebno čebelarjem zagotoviti možnost ohranjanja čebeljih družin, katerih preživetje je zaradi znanih dejavnikov (pomanjkanje hrane, varoa ipd) vse bolj odvisno od čebelarja.

Ukrepi:

- Ohranjali in razvijali bomo podpore in promocijo shem kakovosti kmetijskih proizvodov.
- Promocija doma pridelane in lokalne hrane (poudarek na vzpodbujanju obdelave manjših površin – pridelki za lastno uporabo – kakovostna hrana kljub slabšim prihodkom gospodinjstva).
- Prizadevali si bomo, da bo v javnih zavodih vsaj 60 % lokalnih živil in da bo večji tudi delež živil s shemo višje kakovosti.

- Nadgradili bomo zakonsko ureditev preprečevanja nepoštenih praks v verigi s hrano.
- Uvedli bomo več nadzora nad hrano, ki se prodaja na prostem trgu (prodaja nekakovostnih pridelkov pod lastno blagovno znamko, sicer kupljenih na drugih trgih).
- Izvajali bomo ukrepe za manj zavržkov in odpadkov hrane.
- Spodbujali bomo razvoj potrošniških zadrug za organizirano oskrbo ljudi z lokalno pridelano hrano, prodajo na avtomatih in druge oblike trženja, ki bodo zagotavljale večjo pokritost tržišča s slovenskimi kmetijskimi proizvodi.
- Spodbujanje ustanovitve "fair trade" trgovin v vseh večjih mestih po Sloveniji s hkratnim subvencioniranjem profitnih najemnin za te trgovine v mestih.
- Posebno pozornost bomo namenili razvoju zelenjadarstva.
- Ustrezneje bomo regulirali proizvodnjo, trgovanje in uporabo konoplje (tako za medicinsko kot osebno rabo).
- Večjo pozornost bomo namenili razvoju ribištva.
- Vzpostavili bomo učinkovit sistem reagiranja na škodne dogodke (visoki stroški ohranjanja čebeljih družin v težkih pogojih: krmljenje, zdravljenje proti varo in drugi ogrožujoči dejavniki).
- Izobraževanje na področju izvajanja fitofarmaceutskih ukrepov s poudarkom na varovanju čebel (obvezno škropljenje zvečer, uporaba sredstev, ki so manj nevarna čebelam).
- Spodbujanje za sajenje posevkov in kultur, ki so dobra čebelja paša in njihovo vključevanje v kolobar.
- Spodbujanje sodobnih tehnologij v pridelavi rejnih živali za povečanje dodane vrednosti kmetijskih proizvodov.
- Krepitev sistemov znanja in inovacij v kmetijstvu za učinkovito delovanje podpornih dejavnosti.
- Razširitev možnosti lokalne in mednarodne promocije slovenskega medu.

Izboljšanje delovanja podpornih dejavnosti kmetijstvu in generacijska prenova kmetij

Podporne dejavnosti kmetijstvu lahko s svojim znanjem, izkušnjami, informacijami o trendih, dobrih praksah in podobno konkretno pripomorejo k boljšemu in učinkovitejšemu razvoju kmetijskih dejavnosti. Tudi na področju kmetijstva pa je znanje temelj dobrih rezultatov. Hkrati se moramo zavedati, da je starostna struktura kmečkih gospodarjev v Sloveniji neugodna, povprečna starost je 57 let (podatek iz leta 2018). Izobrazbena struktura se izboljšuje, vendar je za uspešen razvoj kmetij treba še naprej vlagati v znanje. Mladi gospodarji so temelj

inovativnosti v kmetijstvu, predvsem pa se lažje odločajo o vpeljavi novih tehnologij ter dodatnih produktih, ki jih kmetija lahko ponuja (predelava pridelkov, razvoj izdelkov, kmečki turizem, povezava z drugimi deležniki, ki potrebujejo produkte njihove kmetije). Ob tem upoštevamo tudi ohranjanje majhnih kmetij, ki same po sebi s primarno dejavnostjo ne omogočajo dostojnega preživetja, vendar so pomembne za ohranitev kmetijske krajine.

Ukrepi:

- Naredili bomo ustrezne korake z izboljšanjem delovanja svetovalnih služb na področju kmetijstva.
- Prevetritev delovanja panožnih kmetijskih organizacij.
- Delovali bomo na večjem povezovanju kmetijstva – turizma – gostinstva.
- Delovali bomo na izboljšanju in vzpostavitvi digitalizacije ter tehnološke opremljenosti kmetij, kar bo med drugim omogočalo večjo preglednost aktualnega stanja ponudbe/povpraševanja na področju pridelave in predelave slovenskih kmetijskih proizvodov (povezava kmetijstvo – gostinstvo – turizem – šolstvo – drugi deležniki) ter koriščenje drugih platform, ki bodo kmetom omogočale lažji dostop do informacij in podobno.
- Spodbujali bomo uporabo digitalnih tehnologij za zmanjševanje obremenitev kmetijstva na okolje.
- Poskrbeli bomo za večje povezovanje deležnikov, pomembnih za razvoj kmetijske dejavnosti, na regijskem nivoju.
- Spodbujali bomo vzpostavitev manjših servisnih delavnic za popravilo kmetijskih strojev in mehanizacije.
- Vzpostavitev možnosti za neposredne nastope in povezovanje na trgu preko zadrug in zbirnih centrov (brez posrednikov) ter spodbujali sodelovanje na regionalni ravni (šole, vrtci, bolnišnice, dijaški domovi ...).
- V duhu vzdržnosti sobivanja kmetov z divjadjo in zvermi si bomo prizadevali k skrajšanju postopkov za priznanje škode, ki jo povzročajo na kmetijskih površinah ter s tem povezani vzpostavitvi realnejših odškodnin za nastalo škodo.
- Prizadevali si bomo, da bo obmejna kmetijska zemljišča, ki se nahajajo v 15 km pasu državne meje ter so v prodaji in objavljena na oglasni deski, odkupil Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS po EU primerljivih cenah.
- Spodbujali bomo rejo slovenskih avtohtonih pasem ter le-to podprli s stimulativnimi ukrepi.
- Izboljšanje postopkov za pridobivanje gradbenih ter ostalih dovoljenj, potrebnih za vzpostavitev infrastrukture na kmetijskih gospodarstvih.

- Spodbujanje prenosa kmetij na mlade prevzemnike. Preoblikovanje zdajšnje sheme, da bi bilo več prevzemov s strani mladih kmetov, ob sočasnem zavarovanju starejših kmetov, ki predajajo upravljanje kmetij mlajšim rodovom.
- Spodbujanje večjega medgeneracijsko sodelovanje.
- Zmanjševanje administrativnih bremen in birokratskih ovir za mlade prevzemnike kmetij ter kupce kmetij, ki nameravajo ohranjati in razvijati kmetijsko dejavnost.
- Nepovratne prevzemne spodbude za vključevanje mladih kmetov (prispevki za socialno varnost)
- Sprememba pogojev za mlade prevzemnike na način, da se izloči časovni okvir prevzema vloge nosilca kmetijskega gospodarstva.
- Zmanjševanje administrativnih bremen tudi starejšim kmetom, ki se skupaj z bodočimi prevzemniki, ki so predvsem zaradi zagotavljanja finančnih sredstev za možnost razvoja kmetij(nakup mehanizacije, ureditev zemljišč, nakup gnojil, drugih materialov), ki same po sebi še ne omogočajo preživetja iz naslova kmetijske dejavnost, zaposleni v drugih panogah, odločajo za nadgraditev ponudbe kmetij.
- Finančna spodbuda (dokup let pokojninske dobe) za starše, ki prenesejo kmetijo na otroke ter vzpostavitev varovalke, da mladi prevzemniki po prenosu kmetije staršev ne morejo "vreči na cesto".
- Spodbujanje razvoja na novo vzpostavljenih (npr. opuščениh) kmetij.
- Prednostno obravnavanje mladih kmetov povsod, kjer to omogočajo ukrepi skupne kmetijske politike, pri čemer se kot mladi kmet štejeta tudi starejši prevzemnik kmetije ter oseba, ki se je za kmetovanje odločila v zrelih letih.
- Zagotavljanje stabilnega in vzdržnega davčnega okolja za kmetijstvo.
- Vzpostavitev in krepitev podpornih ukrepov v kmetijstvu in kmetijsko-prehranskih sistemih za zagotavljanje prehranske varnosti.

Ohranitev kmetijstva na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo ter malih kmetij

Območja s težjimi pogoji za pridelavo: hribovska, gorska, kraška, strma, razdrobljena, obmejna območja je treba podpirati s posebnimi ukrepi, da lahko vzdržijo konkurenco s pridelovalci v ugodnejših razmerah, predvsem pa jih spodbujati, da še vedno pridelujejo hrano zase, viške pa prodajajo v bližnjo soseščino ter na lokalni trg in tudi s tem ohranjajo kmetijsko krajino živo. Te kmetije pomembno prispevajo k samooskrbi z mlekom in mesom, so pomembne za ohranjanje obdelanosti in poseljenosti ter biotske raznovrstnosti.

Ukrepi:

- Preučili bomo višine podpor za kmetovanje na različnih kategorizacijah kmetij ter po potrebi prevrednotili sistem dodeljevanja le-teh s poudarkom na težjih pogojih pridelave (gorske, strme, OMD kmetije, idr).
- Preučitev možnosti vzpostavitve enotnega sistema za uprabo lokalno pridelane hrane v vrtcih, šolah, bolnišnicah in podobno.
- Omogočili bomo odkup pridelkov na terenu (potujoča trgovina).
- Podpirali bomo turizem na kmetijah.
- Spodbujali bomo prenos starih znanj na prevzemnike z namenom ohranjanja kulturne dediščine in bogatitve programov turističnih kmetij ter programov, ki za potrebe promocije potekajo na podežlju.
- Vzpostavili bomo prijaznejšo davčno zakonodajo za kmetije do 20 ha, ki poleg osnovne dejavnosti izvajajo gospodarske dejavnosti lokalne oskrbe, turizma in gostinstva in/ali gozdarsko predelovalno dejavnost (pavšalna obdavčitev).
- Izvajali bomo ukrepe za odpravo zaraščanja kmetijskih površin in njihovo ponovno usposobitev za kmetijsko rabo: dvignili bomo mejo za dovoljenje za posek gozda z namenom ponovne vzpostavitve kmetijske rabe brez spremembe OPN z 0,5 na 2 ha.
- Uvedli bomo ukrepe, ki bodo tudi malim kmetom v primeru neugodnih razmer za kmetovanje (vremenski vplivi) omogočili dostojno socialno varnost.
- Spodbujanje ohranitve nezaraščenenosti težje dostopnih kmetih ter izvajanje ukrepov za odpravo zaraščanja kmetijskih površin in njihovo ponovno usposodobitev za kmetijsko rabo: dvig meje za dovoljenje za posek gozda z namenom ponovne vzpostavitve kmetijske rabe brez spremembe OPN z 0,5 na 2 ha.
- Poenostavitev postopkov za pridobitev dovoljenj za pogozditev neprimernih kmetijskih zemljišč ter krčenje gozdov, primernih za kmetijska zemljišča in podobno.
- Spodbujanje ponudbe jedi iz lokalno pridelane hrane v restavracijah in drugih prehranskih obratih.
- Odločno preganjanje goljufij, zavajanja in potvorb hrane.

Varovanje slovenskih gozdov in nadaljnje oživljanje lesarstva

Ohraniti odprtost gozdov kot visoko družbeno pridobitev in priložnost za razvoj rekreativnih, turističnih in drugih dejavnosti ob hkratnem odgovornem ravnanju

do lastnikov gozdov in narave. Z nadaljevanjem aktivne razvojne politike za oživitev lesne industrije in gospodarstva bomo les uveljavili kot prepoznaven in visokokakovosten slovenski produkt. Kmetijska zemljišča v zaraščanju predstavljajo neizkoriščen potencial, pogosto je to malo vredno grmičevje ali sestoje. Te površine je treba preusmeriti nazaj v kmetijsko rabo ali jih vzgojiti v kakovostne gozdne sestoje.

Ukrepi:

- Bolj učinkovito omejevanje vožnje po gozdu in varovanje pred škodo, ki jo povzroča vožnja z motornimi vozili.
- Boljše upravljanje in vzdrževanje gozdnih cest. Sankcioniranje uporabe težkih strojev na mokrih cestiščih in vleko hlodov po gozdnih cestah.
- Zagotoviti dostop do opravljanja storitev v državnih gozdovih za hribovske in gorske kmetije.
- Krepitev gozdno – lesne verige in čim višja dodana vrednost lesa in lesnih proizvodov.
- Vzpostavitev lesnopredelovalnih centrov ter vključevanje lokalnih domačih predelovalcev lesa.
- Omogočiti, da imajo možnost nakupa lesa iz državnih gozdov predelovalci lesa (in ne trgovci z lesom) in mali lokalni predelovalci lesa.
- Kjer odprava zaraščanja ni umestna, bomo spodbujali dela za kvaliteten gozdni sestoj.
- Ker so gozdovi naravni habitat zveri se bomo med drugim zavzemali tudi za dialog med kmetovalci, lovci in zainteresirano javnostjo (CD, NVO...) ter državo pri zaščiti zveri iz "rdečega seznama", kar med drugim vključuje sobivanje med zvermi in bližnjimi občani ter strokovno načrtovanje odvzema zveri iz naravnega habitata.
- K vzdrževanju gozdov bomo spodbujali tudi lastnike manjših gozdnih parcel.
- Obdavčitev neizvedbe načrtov gospodarjenja z gozdovi ter organizacija mreže gospodarskih upravljavcev gozdov, ki bodo nudili dostopno storitev za majhno in razdrobljeno lastništvo.

Regije in mesta kot pospeševalniki razvoja

V sodobnem svetu regije in mesta vse bolj prevzemajo vlogo načrtovalcev razvoja in s tem postajajo eni od osrednjih ustvarjalcev trendov. Nove tehnologije in evidentne družbene potrebe pri zadovoljevanju potreb ljudi kažejo potrebo po povečanju inovativnosti pri zagotavljanju urbanih rešitev. V Sloveniji je bilo področje urbanega razvoja izrazito prezrto. Za večjo kakovost življenja, optimalno

uporabo virov, pospeševanje razvoja in dostopnosti storitev ter obnovo mest potrebuje Slovenija novo regionalno in urbano politiko.

Ukrepi:

- Spodbujanje razvoja regij in novih oblik urbanih storitev.
- Uveljavljanje koncepta pametnih mest, vasi in skupnosti.
- Uporaba digitalnih tehnologij za večjo participacijo občanov in bolj transparentno odločanje.
- Priznanje položaja regionalnih metropol z novo sistemsko ureditvijo funkcij širšega regionalnega pomena.
- Koncipiranje regionalnega razvoja z razvojem mest in stapljanjem mestnih in primestnih storitev (npr. na področju javnega potniškega prometa, oskrbe meščanov z domačo ekološko sezonsko hrano).

Skladnejši regionalni razvoj

Slovenija je regionalno zelo neprimerljivo razvita. Funkcije, tako gospodarske kot javne se kopičijo v centru. Temu sledi izrazita dnevna migracija, previsoke cene stanovanj in zemljišč, prometni kaos in vse posledice, ki izvirajo iz dnevnih migracij (onesnaževanje okolja zaradi prometa, izguba časa in zdravja zaposlenih, nesreče ...). Tudi zato potrebujemo soglasje o skladnem regionalnem razvoju. Poskusi o ustanovitvi pokrajin v preteklosti niso pripeljali do potrebnega soglasja v politiki in v regijah. Ocenjujemo, da je regionalni razvoj pomemben potencial za višjo kakovost javnih storitev in enakomernejši razvoj regij kot tudi države kot celote. Ljudem v vseh slovenskih regijah želimo omogočiti enako kvaliteto življenje, dostopnost javnih storitev in poklicnih priložnosti.

Ukrepi:

- Spodbujanje skladnega regionalnega razvoja z ekonomsko preobrazbo regij za zagotavljanje delovnih mest z visoko dodano vrednostjo v vseh.
- Spodbujanje policentričnega razvoja s krepitvijo regijskih središč - tako z regijskimi enotami državnih institucij in izdatno stanovanjsko gradnjo, kar bo prineslo zgoščevanje prebivalstva, s tem nižje stroške infrastrukture in izboljšanje učinkovitosti javnega potniškega prometa in drugih trajnostnih oblik mobilnosti.
- Krepitev večnivojskega upravljanja in izvajanja razvojnih politik na regionalni ravni.
- Ponovno vrednotenje nalog občin glede na funkcije, ki jih dejansko opravljajo – vloga nekaterih mest kot regijskih središč, položaj in izzivi obmejnih občin, pretežno gorskih ali v kmetijstvo usmerjenih občin skozi stabilno financiranje, povezovanje ter optimalno organizacijo izvajanja nalog. Povezovanja več občin (naj) se finančno splača.

- Razprava o rabi prostora – podnebne spremembe so dejstvo in uničujočim vplivom se ne bomo mogli izogniti. S sektorsko povezano politiko - državne, regijske in lokalni ravni - je potrebno pristopiti k načrtovanju in usklajenem izvajanju ukrepov (pogozdovanje, namakalni sistemi, razlivna (poplavna) območja, ohranjanje primerne temperature v mestih z bolj razpršeno gradnjo in več zelenimi površinami, zmanjšanje uporabe avtomobilov pri dnevnih migracijah...).
- Sprememba načrtovanja prostorskega spreminjanja Slovenije – uskladitev spreminjanja rabe prostora in umeščanje nekaterih objektov v prostor upoštevajoč širše vplive; preučitev možnosti izdaje gradbenih dovoljenj na prvi stopnji kot prenesene naloge na skupne občinske uprave (nad določeno kritično maso).
- Poglobitev dialoga med političnimi deležniki, lokalnimi skupnostmi in v regijah o možnih scenarijih razvoja regionalne samouprave.
- Priprava zelene knjige o regijah z opredeljenimi različnimi scenariji in možnostmi za ustanovitev regij (od spodaj navzgor, od zgoraj navzdol, glede na naloge in procese, vire financiranja in glede na različne vidike).

Modernizacija lokalne samouprave

Slovensko lokalno samoupravo moramo nadgraditi in vsebino čim širše uskladili z vsemi deležniki na področju lokalne samouprave.

Ukrepi:

- Vzpostavitev trajnega in stabilnega večletnega finančnega okvira za financiranje regij in občin za boljše razvojno načrtovanje in optimizacijo upravljanja na lokalni ravni.
- Akreditacija kakovosti lokalnih javnih storitev za izenačevanje kakovosti javnih storitev v različnih predelih države.
- Nadaljnje spodbujanje skupnega organiziranja javnih storitev na ravni regij in več lokalnih skupnosti.
- Razvoj znanj in kompetenc v regijah in lokalnih skupnostih.

Participacija ter lokalna demokracija

Nezadosten vpliv ljudi na občinsko politiko se izkazuje tudi z nastankom vse več različnih list kandidatov za občinski svet v skoraj vseh občinah. Občine ter njihovi ožji deli so tiste, ki naj bi najbolj neposredneje izvajale storitve za ljudi ter oblikovale in pridobile širši konsenz tako za nadaljnji razvoj občine kot posamezne projekte, ki se večkrat bistvenejše razlikujejo od obljubljenega v volilni kampanji. Neposredno sodelovanje občanov pri odločanju v občini, ki se lahko izvaja kot zbor občanov, referendum in ljudska iniciativa v praksi niso zaživel. V zadnjem obdobju

je vse pogostejša oblika sodelovanja participativni proračun. Tudi lokalna demokracija ter sodelovanje prebivalcev pri odločanju o nadaljnjem razvoju pomembno vpliva na zadovoljstvo prebivalcev in njihov občutek o možnostih vplivanja oz. odločanja, torej tudi na udeležbo na volitvah (praznik demokracije).

Ukrepi:

- Poenostavili bomo oblike neposrednega sodelovanja občanov pri odločanju v občini (ter jih uvedli kot obvezne, prim. participativni proračun, neformalna posvetovanja, sodelovanje pri pripravi predpisov ...) .
- Poenostavili bomo izvolitev v svete ožjih delov občin ter jih bolj vpeli v odločevalske procese občine, ne le kot zgolj posvetovalne organe, temveč tudi z možnostjo vpliva na proračun.
- Ničelna toleranca do korupcije na lokalni ravni - v sodelovanju z računskim sodiščem bomo pripravili oceno učinkovitosti sistema nadzora javne porabe v občinah ter morebitne potrebne spremembe oz. nadgradnje.

Večja vloga občin pri gospodarskem razvoju

Uspešen gospodarski razvoj je vedno odvisen od številnih akterjev na številnih nivojih. Ob tem velja splošno pravilo, da morajo biti pri investicijskih projektih s področja gospodarskega razvoja primarni gonilniki razvoja čim bližje okolju in ljudem, v katerem se bodo investicije izvajale.

Ukrepi:

- Spodbude za aktivnost lokalnih skupnosti pri razvoju lokalnega gospodarstva.
- Delegiranje večjih pristojnosti regijam in lokalnim skupnostim, kot so npr. investicijska soglasja, ki se sedaj presojujejo na državni ravni, čeprav je lokalna skupnost primarni nosilec interesov in posledic.

Vključevanje mladih v vse razvojne iniciative in projekte

V strateških dokumentih Republike Slovenije (kot sta npr. Slovenska strategija pametne specializacije in Slovenska industrijska strategija 2021 – 2030) je vključevanje mladih premalo sistematično in pogosto omejeno na simbolne omembe. To pomanjkanje dolgoročne vizije za mlade generacije je še posebej problematično v času, ko se družbeni položaj mladih, ki sicer nikoli ni bil ravno zgleden, še dodatno slabša. Stare ideje, politike in prakse očitno ne delujejo. Čas je, da mladi dobijo priložnost, da sami vzamejo prihodnost v svoje roke. Mlade je potrebno obravnavati kot enakovrednega sogovornika pri vseh politikah, ki jih

zadevajo, in sicer po načelu Nič o mladih brez mladih. Prihodnosti brez mladih preprosto ni.

Ukrepi:

- Sistematično vključevanje mladinske perspektive v vse državne strateške in razvojne dokumente z obveznim ocenjevanjem vpliva politik na mlade.
- Strukturno vključevanje mladinskih organizacij kot enakovrednih deležnikov pri pripravi politik in zakonodajnih predlogov.
- Vključitev načel medgeneracijske pravičnosti in solidarnosti v vse ključne strateške usmeritve države in razvojne projekte.
- Povečanje javnih sredstev za podporo mladinskim pobudam na področjih gospodarstva, trajnostnega razvoja, digitalne preobrazbe, kulture ...
- Spodbude lokalnim participativnim proračunom z obveznim deležem za mladinske projekte.

Enakopravna spolna, generacijska in socialna zastopanost v razvojnih aktivnostih

Proces razvoja zaposlitev, nivojev plač, investicij, stanja pokojnin, porazdeljenosti vodilnih položajev ali vključenosti v javni razpravi, mora pod svoje okrilje vzeti celotno prebivalstvo. Diskriminacija na podlagi spola, starosti, socialnega položaja, narodnosti, veroizpovedi, rase ali političnega prepričanja ne sme biti prisotna v nobeni obliki.

Ukrepi:

- Vsi vladni, državni, regionalni in lokalni strateški in razvojni dokumenti bodo pri svoji pripravi vključili pripadnike civilnodružbenih organizacij, ki zastopajo interese mladih, žensk, LGBT+ skupnosti, starejših in drugih manjšinskih skupin.

V odločanje o razvoju države in posameznih sektorskih politik morajo biti vpete tudi lokalne skupnosti

Tako vlada kot izvršilni organ kot državni zbor kot zakonodajni pomembno vplivata na položaj in delo lokalnih skupnosti. Lokalni interesi so pravzaprav zastopani le v Državnem svetu, pa še tam zaradi zapletenega postopka izvoljeni bolj zastopajo interese posamezne politične stranke kot interesne dejavnosti, ki jo predstavljajo.

Ukrepi:

- Opravili bomo široko razpravo in predlagali spremembe, kako v odločevalske procese bolj vpeti tudi predstavnike lokalnih interesov oz. občin ter razvojnih regij, ne le prek mnenj reprezentativnih združenj občin.

- Skladno z naporji za decentralizacijo in krepitevijo lokalnih interesov zavezuje o vse resorje, da pri pripravi sektorskih politik in medsektorskim usklajevanju v polni meri upoštevajo lokalne interese (upoštevaje naloge lokalno samoupravo), in vse kar pomembno vplivajo na položaj občin. S ciljem lažja predstavitev problemov in izzivov izvršni veji oblasti s strani lokalne samouprave.

Blaginja.

Izobraževanje za digitalno in zeleno prihodnost

Svet, v katerem živimo, skupaj s Slovenijo, se nenehno spreminja in razvija. V prihodnosti bodo za uspešno življenje, delo in preživljanje prostega časa potrebna nova, drugačna znanja in veščine, kot jih poznamo danes. Napredne tehnologije, predvsem umetna inteligenca, bodo vse bolj oblikovale naš vsakdan, zato je nujno, da izobraževalni sistem pravočasno prilagodimo zahtevam in izzivom, ki jih prinaša prihodnost. Digitalizacije in zeleni prehod ustvarjajo potrebo po novih in drugačnih veščinah. Večina delovno aktivnega prebivalstva se bo morala tem spremembam prilagoditi, če bo želela ohraniti zaposlitev in ostati dejavno vključena v različna področja družbenega življenja. Naša naloga je, da s spodbujanjem kulture vseživljenjskega učenja preprečimo nastanek novih socialnih razlik, ki bi bile posledica uvajanja nove tehnologije v delovne procese in v vsakdanje življenje ljudi. Zato potrebujemo kakovostno in stabilno financiranje izobraževanja. Sistem vzgoje in izobraževanja potrebuje dolgoročne naložbe, ki bodo omogočile prenovo vrtcev, šol in univerz ter dejanske enake možnosti za vse otroke in mladostnike. Hkrati moramo zagotoviti avtonomijo šol in ravnateljev, da se izognemo političnim pritiskom in omogočimo strokovno odločanje tam, kjer nastajajo najboljše rešitve za šolajoče in učitelje, učiteljice ter vzgojiteljice in vzgojitelje.

Poseben izziv, s katerim se soočamo predstavljajo učiteljski kadri. Pomanjkanje učiteljev že danes ogroža kakovost pouka. Potrebne so štipendijske sheme, programi prekvalifikacij, mentorstvo ter večje družbeno priznanje in ugled pedagoškega poklica. Brez zadovoljnih in strokovno podprtih učiteljev ne more biti sodobne šole.

Prenovljene vsebine izobraževalnih programov morajo odgovarjati na potrebe današnjega časa – od kritičnega mišljenja in državljanske vzgoje do digitalne pismenosti in trajnostnega razvoja. Ob tem je ključno, da na visokem nivoju ohranjamo tudi tradicionalna znanja in spretnosti, kot so bralna kultura, funkcionalna pismenost, ustvarjalnost, sposobnost medosebnega komuniciranja ter osebnega izražanja. S tem želimo oblikovati vzgojno-izobraževalni sistem, ki ne bo le sledil spremembam, temveč jih bo soustvarjal – v korist šolajočih, zaposlenih in celotne družbe.

Ukrepi:

- Povečevali bomo delež sredstev za izobraževanje na 6% BDP v skladu s smernicami UNESCO in na tem vztrajali kljub morebitnim pritiskom na proračun zaradi povečanja izdatkov za obrambo.
- Ob upoštevanju pripravljenega nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja ter nacionalnega programa visokega šolstva bomo pripravili

akcijski načrt implementacije strateški dokumentov (po celotni vertikali) s poudarkom na sodobnih izobraževalnih programih okrepitvi interdisciplinarnost, inovativnost ter zagotavljanju ustreznih kadrovskih in finančnih virov.

- Izobraževalni sistem bomo prilagodili zahtevam digitalnega in zelenega prehoda in na vseh ravneh izobraževanja bomo spodbujali razvoj kompetenc za digitalni prehod
- V vseh starostnih skupinah bomo nadalje krepili kulturo vseživljenjskega učenja za zdrav način življenja ter za pridobivanje kompetenc za prihodnost s ciljem povečanja vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, posebej ranljivih skupin, dvigniti raven temeljnih zmožnosti in izboljšati splošno izobraženost.
- Nadaljevali bomo z tehnološko in digitalno (IKT odprema...) nadgradnjo in prenovo šol
- V sodelovanju z lokalno skupnostjo in gospodarstvom bomo uvajali nove izobraževalne programe namenjene delovno aktivnih odraslih, ki za svojo prihodnost potrebujejo nova znanja ter na ta način preoblikovali višješolsko izobraževanje.

Kakovostno izobraževanje in varno, dostopno ter spodbudno šolsko okolje za vse

Slovenski vzgojni in izobraževalni sistem temelji na predanem in požrtvovalnem delu vseh zaposlenih – od učiteljic in učiteljev, profesorice in profesorjev, vzgojiteljic in vzgojiteljev, pa do tehničnih, administrativnih in strokovnih delavk in delavcev, ki skupaj soustvarjajo kakovosten izobraževalni proces.

V skupnem interesu je, da so otroci vsak dan v varnem, zdravem in spodbudnem okolju, kjer lahko razvijajo svoje sposobnosti do največje možne mere. Znanje, veščine in usposobljenost učiteljev ter drugega strokovnega in nepedagoškega kadra ostajajo ključni za dvig kakovosti in učinkovitosti sistema. Prenovi učnih programov morajo zato slediti tudi ukrepi za zagotovitev zadostnega števila ustrezno usposobljenih učiteljic in učiteljev. Zaradi pomanjkanja kadra se namreč vse pogostejše dogaja, da predmete poučujejo učitelji brez ustrezne pedagoške izobrazbe. To, kar je bilo sprva zamišljeno kot začasna rešitev, je v številnih šolah postalo ustaljena praksa. Največje težave se kažejo pri učiteljih računalništva, matematike in fizike v osnovnih šolah ter pri zaposlovanju učiteljev strokovnih predmetov v srednjih šolah.

Izobraževalni sistem se v zadnjih letih sooča s številnimi izzivi, na katere moramo odgovoriti premišljeno in odgovorno. Med najpomembnejšimi so upad dosežkov v mednarodnih preverjanjih znanja (PISA, PIRLS) in na področju bralne pismenosti, potreba po tehnološki posodobitvi šol, vse večje število učencev, katerih materni jezik ni slovenščina, ter naraščajoče potrebe po psihosocialni podpori učencem in dijakom. Ključno je, da vsem otrokom zagotovimo varno in spodbudno učno okolje, ne glede na njihove socialne, kulturne, jezikovne ali osebne okoliščine.

Do sedaj je bilo sprejetih že več sprememb šolske zakonodaje, namenjenih izboljšanju izobraževalnega procesa in krepitvi varnega šolskega okolja. Med drugim smo omejili uporabo mobilnih telefonov v šolah, okrepili vzgojne ukrepe ter omogočili pregled osebnih predmetov učencev. Te spremembe so šolam zagotovile novo pravno podlago in večja pooblastila za vzgojno delovanje, njihova učinkovitost pa bo v praksi odvisna od ravnateljev, učiteljskih zborov in posameznih šol.

Da bodo šole resnično postale varno, spodbudno in vključujoče okolje za vse otroke, moramo tudi v prihodnje vlagati v preventivne in vzgojne aktivnosti učiteljev ter spodbujati sodelovanje, medsebojno spoštovanje, kulturo dialoga in nenasilno komunikacijo. Samo tako bomo lahko zagotovili kakovostno izobraževanje, ki bo vsem otrokom in mladostnikom omogočalo polni razvoj njihovih potencialov.

Ukrepi:

- Krepili bomo javni vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo dostopen vsem otrokom in mladostnikom.
- Delovali bomo v smeri resnično brezplačne javne šole za vse, vključno z brezplačnimi delovnimi zvezki, šolskimi pripomočki in potrebščinami ter javnim financiranjem vseh dejavnosti povezanih z šolskim procesom (npr. šole v naravi).
- Sprejeli bomo vse potrebne ukrepe za implementacijo sprememb na področju brezplačne šolske prehrane za vse.
- Privabljanje najboljših študentov v pedagoški poklic z večjo strokovno podporo, boljšimi pogoji za delo in ustreznim plačilom.
- Krepitev in utrditev strokovne avtonomije in ugleda učiteljskega poklica ter omejevanje pretiranih posegov staršev v strokovne odločitve šol.
- Posodobili bomo sistem napredovanja in v sodelovanju s sindikati razbremenili učitelje administrativnih in birokratskih obremenitev, da se lahko posvetijo pedagoškemu delu
- Uvajanje sodobnih pristopov poučevanja in učenja ter okrepitev strokovnega pedagoškega vodenja znotraj šol.
- Nadaljevali bomo s podporo inkluziji otrok s posebnimi potrebami.
- Pripravili bomo nacionalno strategijo za delo z nadarjenimi ter nadgradili sistem sofinanciranja šolskih tekmovanj.
- V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi, vzgojno-izobraževalnimi zavodi, stroko in različnimi ministrstvi bomo prenovili model vključevanja in izobraževanja otrok priseljencev in jim zagotovili celovito podporo. Pri tem bomo posebej pozorni na cilj, da se jezikovno okrepi otroke, učence, dijake, tudi odrasle, ki jim slovenščina ni materni jezik (Romi, priseljenci, gluhi in naglušni) in tudi priseljence, ki jim je slovenščina materni jezik, a ga slabše obvladajo.
- Vlagali bomo v tehnološko prenovo vrtcev in šol ter v razvoj izobraževalnih vsebin, ki spodbujajo ustvarjalnost, kritično mišljenje, čustveno inteligenco in medkulturni dialog.

- V proračunu bomo zagotovili stabilno državno financiranja za gradnjo vrtcev in osnovnih šol ter razvojne projekte v višini najmanj 0,5 % BDP letno.
- Zagotovili bomo izvajanje preventivnih ukrepov za zmanjševanje medvrstniškega nasilja.
- Poskrbeli bomo za uspešno udeležanje strateških ciljev vseživljenjskega učenja (npr. izobraževanje odraslih).

Dokončanje vsebinske preнове izobraževalnih programov

Nadaljevali in dokončali bomo prenovo izobraževalnih programov, ki se je začela v aktualnem mandatu. Pri tem bomo zagotovili čim širšo vključenost strokovnjakov s področja vzgoje in izobraževanja, ki bodo s svojim znanjem in izkušnjami prispevali k strokovni razpravi ter oblikovanju vsebin. Prenova bo sledila družbenim in tehnološkim spremembam, ki zahtevajo nova znanja in veščine, ter uvajanju sodobnih učnih metod, usmerjenih tudi v izboljšanje rezultatov v mednarodnih preverjanjih znanja (PISA, PIRLS), kjer smo v zadnjih letih beležili upad dosežkov.

Lotili se bomo sprememb izobraževalnega sistema z vidika prihodnjih družbenih izzivov. Prihodnost prinaša politične, gospodarske, tehnološke, inovacijske in druge spremembe, zato moramo že danes prilagajati naše izobraževalne programe, da bodo učenci in dijaki pripravljeni na jutrišnje potrebe. Izobraževalni programi na vseh ravneh morajo biti zasnovani kot proces stalnega nadgrajevanja, ki bo mladim omogočal pridobivanje znanj in veščin za uspešno življenje in delo v prihodnosti.

Ukrepi:

- V sodelovanju s strokovnjaki, ki so že vključeni v Prenovo, bomo dokončali prenovo Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja ter vsebinsko bogatili programe v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah.
- Gimnazijske programe bomo prenovili s poudarkom na interdisciplinarnih temah, ter v srednjih šolah bomo še naprej spremljali uvedbo aktivnega državljanstva in krepili povezavo s civilno družbo s ciljem dviga državljskih kompetenc.
- Vlagali bomo v nadaljnji stalni razvoj izobraževanja za aktivno državljanstvo, s poudarkom na povezovanju s trajnostnim razvojem
- Sistem vajeništva bomo nadgradili tako, da bo privlačen in dolgoročno vzdržan, višje strokovne šole pa bomo tesneje povezali s potrebami gospodarstva.
- Model izobraževanja odraslih na delovnem mestu bomo spremenili tako, da bo omogočal pridobivanje veščin sedanjosti in prihodnosti.
- Na vseh ravneh izobraževanja bomo spodbujali pilotne projekte sodobnih metod poučevanja ter razvoj digitalnih kompetenc ter vlagali v ustrezna orodja umetne inteligence.

- Odpravljali bomo neenakosti oziroma neravnovesja med spoloma pri šolajočih, spodbujali spoštovanje različnosti, kulturo dialoga, nadaljevali z vsebinami aktivnega državljanstva in medkulturnega sobivanja.
- Nadalje bomo spodbujali bralno kulturo ter krepili programe za razvoj bralne in funkcionalne pismenosti s ciljem zviševanja ravni bralne pismenosti otrok, mladih in odraslih.
- Zagotovili bomo enake možnosti dostopa do kakovostne kulturno-umetnostne vzgoje.
- Skrbeli bomo za učinkovito prepoznavanje in premoščanje sistematičnih dejavnikov socialno-ekonomske deprivilegiranosti.
- Preventivne programe bomo usmerili v spodbujanje zdravega življenjskega sloga, zagotavljanje psihosocialne pomoči in celostni čustveni razvoj otrok.
- Poskrbeli bomo za uspešno prilagajanje javnega šolskega sistema religijsko pluralnim družbenim in kulturnim razmeram, pri čemer mora slovenska šola ostati laična, svetovnonazorsko nevtralna šola, ki temelji na skupni evropski dediščini moralnih, političnih in kulturnih vrednot, ki so razpoznavne v človekovih pravicah, pravni državi, pluralni demokraciji, strpnosti in solidarnosti.
- Zagotovili bomo učinkovit razvoj socialno-čustvenih kompetenc učenk in učencev ter strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Okoljska pismenost

Področja varstva okolja in ohranjanja narave, podnebnih sprememb in krožnega gospodarstva je treba v večji meri vključiti v formalna in neformalna izobraževanja na vseh ravneh izobraževanja. Za to potrebujemo reformo strategije vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj in imenovanje širšega medresorskega koordinacijskega telesa z namenom sistematičnega načrtovanja in spremljanja ukrepov na področju vzgajanja in izobraževanja za trajnostni razvoj in globalnega učenja.

Ukrepi:

- Imenovanje širšega koordinativnega telesa za področje vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VIRT) na podlagi posodobljenih nacionalnih smernic VITR.
- Vključitev kompetenc za trajnostni razvoj v vse poklicne standarde.

Vsem dostopno, javno, kakovostno in v svet odprto visoko šolstvo

Znanje razumemo kot univerzalno vrednoto, kot javno dobrino, ki mora biti dostopna vsakomur ne glede na njegov materialni položaj. Prepričani smo, da javni izobraževalni sistem opravlja nalogo ključnega družbenega nosilca razvojnih

sprememb. Žal se slovenski visokošolski prostor prepočasi asi prilagaja na izzive iz okolja in tujine, saj ga hromi statičnost, neinovativnost in podfinanciranost. Slednje se žal najbolj očitno vidi na padcu naših univerz na mednarodnih lestvicah kakovosti v zadnjih letih. Prenova visokošolske zakonodaje in sprejem novega nacionalnega programa sta bila korak v pravo smer, ki pa ju je sedaj potrebno pretopiti v ambiciozen set aktivnosti, ki bodo ustrezno finančno in organizacijsko podprta za dvig kakovosti in odločnosti slovenskega visokega šolstva ter njegove povezanosti z družbo. Prizadevamo si za visokošolski prostor, ki bo šel v korak s časom, bo odpet v svet (internacionalizacija), predvsem pa, da bo omogočal razvoj v smeri kakovosti, sodelovanja z okoljem in globalnih trendov, kar bo v Sloveniji krepilo razvoj, ki bo temeljil na družbi znanja.

Ukrepi:

- Družbo znanja bomo tudi simbolno dali na prvo mesto kot razvojno prioriteto Slovenije s končno izgradnjo NUK2.
- Podpirali bomo prožnejše in digitalno podprte oblike študija, ki bodo omogočale kombiniranje dela, družine in študija ter več individualiziranih poti do diplome.
- Dosledno bomo spremljali izvajanje sprememb zakonodaje na področju visokega šolstva ter po potrebi hitro sprejeli popravke za učinkovitejšo implementacijo in večjo stabilnost sistema.
- Ponovno bomo preučili sistem koncesij v visokem šolstvu s ciljem, da ne prihaja do podvajanja financiranja programov, ki se v zadostni meri izvajajo v okviru javnih univerz.
- Zagotovili bomo učinkovito in strogo namensko porabo javnih sredstev namenjenih za visoko šolstvo, s ciljem večje preglednosti in kakovosti študijskih programov.
- Spodbujali bomo interdisciplinarnost in povezovanje študijskih programov s področji digitalne preobrazbe, zelenih tehnologij, družbenih ved in umetnosti ter povečali sodelovanje slovenskih univerz v evropskih mrežah.
- Okrepili bomo internacionalizacijo slovenskega visokega šolstva z aktivnim privabljanjem tujih študentov, razvojem skupnih diplom in mednarodnih programov ter stabilnim sistemskim financiranjem teh aktivnosti.
- Poseben poudarek bomo namenili drastičnemu povečanju kapacitet v študentskih domovih, saj ocenjujemo, da samo v Ljubljani in v Istri primanjkuje okoli 5000 študentskih postelj zato bomo ob okrepljenim proračunskih financiranjem izgradnje študentskih domov (gradnja domov in nakup zemljišč) okrepili sistemski vir financiranja gradnje in obnove študentskih bivalnih kapacitet (tudi kot vzvod za lajšanje stanovanjske krize)
- Sistemsko bomo podprli delo z nadarjenimi študentkami in študenti ter uvedli posebne programe za spodbujanje vrhunskih dosežkov in inovativnih projektov.
- Prenovili bomo delovanje NAKVIS, da bo strokovno neodvisen, razvojno usmerjen in manj birokratski, ter da bo univerzam pomagal pri krepitvi kakovosti in mednarodne primerljivosti.

- Omogočili bomo univerzam boljše ustanavljanje spin-off podjetij in jim zagotovili svetovalno podporo za prenos znanja in inovacij v gospodarstvo.
- Poenostavili bomo postopke za spremembe študijskih programov, da bodo univerze hitreje sledile znanstvenim, tehnološkim in družbenim trendom.
- Okrepili bomo povezavo med pedagoškim in raziskovalnim delom, da bodo zaposleni na univerzah lahko hkrati kakovostno raziskovali in poučevali v okviru enotnega statusa visokošolskega delavca.
- Univerze bomo raziskovalno okrepili z neposrednim in stabilnim pasovnim financiranjem, vezanim na kakovost, odprto znanost in družbeni prispevek.
- Pospešili bomo rast javnih sredstev za visoko šolstvo z jasnim ciljem, da financiranje do leta 2029 preseže 1,5 % BDP.

Odlična znanost in raziskovalno-inovacijski ekosistem prihodnosti

Za razvoj Slovenije v družbo znanja in inovacij je ključno, da znanost postane gonilo gospodarskega in družbenega preboja. Za to je nujno še boljše povezati visoko šolstvo, raziskave in razvoj, sistemsko podpreti inovacijsko dejavnost, povečati javna in zasebna sredstva za raziskave in razvoj ter krepiti zavedanje o družbeni pomembnosti znanosti. Najrazvitejše države v Evropski uniji danes vlagajo več kot 3% BDP (zasebnih in javnih sredstev skupaj) v raziskave in razvoj, kajti zavedajo se, da je edini način za razvojni preboj in napredek v novem znanju in inovacijah. Brez močnega raziskovalno-inovacijskega ekosistema ni mogoče zagotoviti trajnostne rasti, tehnološkega napredka in kakovosti življenja. Slovenija mora zato preiti od vloge »zmerne inovatorke« najprej v skupino močnih in nato v skupino vodilnih inovacijskih držav Evropske unije na lestvici Evropskega inovacijskega indeksa (ang. *European innovation scoreboard* – EIS)). To lahko dosežemo le z učinkovitejšim povezovanjem znanosti, gospodarstva in družbe, z dolgoročno stabilnim financiranjem raziskav in inovacij, z odpiranjem znanosti v svet ter s krepitvijo ugleda in družbenega pomena raziskovalk in raziskovalcev.

Ukrepi:

- Javna vlaganja v znanost in raziskave bomo povečali na najmanj 1,5 % BDP do leta 2028, s ciljem, da skupaj z zasebnimi vlaganji do leta 2030 dosežemo 3,5 % BDP.
- Okrepili bomo evropsko primerljiv sistem stabilnega in predvidljivega financiranja raziskovalcev in raziskovalnih organizacij, ki bo spodbujal odličnost, odprto znanost in družbeni učinek raziskav.
- Nacionalno projektno financiranje bomo usmerili v področja ključnih razvojnih izzivov Slovenije, skladno z Agendo 2030, zelenim prehodom in digitalno preobrazbo.
- Posebno podporo in povečanje finančnih sredstev bomo namenili promociji znanosti v družbi ter promociji STEM poklicev (sploh med dekleti in ženskami).

- Zagotovili finančna sredstva za izgradnjo Centra znanosti ter nato za njegovo institucionalno (nov javni zavod) in programsko delovanje ter okrepili sistemsko sodelovanju z vsemi deležniki na področju popularizacije in promocije znanosti.
- Univerze in javne raziskovalne organizacije bomo raziskovalno okrepili z dodatnim institucionalnim financiranjem, ki bo omogočalo stabilne raziskovalne kariere in večjo mednarodno konkurenčnost ter z izdatnejšim vlaganjem v infrastrukturo s podporo projektom kot je npr. Tehnološki inovacijski center UM – INNOVUM.
- Vzpostavili bomo učinkovite mehanizme za prenos znanja v gospodarstvo, med drugim prek odcepljenih podjetij (spin-off), skupnih raziskovalno-razvojnih centrov ter podpornih pisarn za prenos znanja in intelektualno lastnino.
- Spodbujali bomo kroženje znanja med gospodarstvom in znanostjo – s programi mobilnosti raziskovalcev, skupnimi infrastrukturnimi projekti in so-uporabo raziskovalne opreme. Intenzivno bomo podprli projekte izboljšanja raziskovalne infrastrukture kot sta IJSplus, SiPCAST in drugi.
- Okrepili bomo internacionalizacijo raziskovalnega prostora, zlasti sodelovanje v evropskem raziskovalnem prostoru (ERA), programih Horizon Europe in partnerstvih z vodilnimi raziskovalnimi institucijami. Hkrati bomo dodatno okrepili sofinanciranje promocije znanstvenoraziskovalne dejavnosti v tujini, kot obliko znanstvene diplomacije.
- V sodelovanju z deležniki bomo prevetrili in okrepili delovanje Inovacijskega sveta ARIS ter okrepili in prenovili strateška-inovacijska partnerstva, ki bodo bolj ciljna in osredotočena na višjo dodano vrednost.
- Davčno bomo spodbudili zasebna vlaganja v raziskave, razvoj in inovacije, posebej v mala in srednja podjetja ter zagonske pobude, ki razvijajo zelene in digitalne tehnologije.
- Oblikovali bomo posebno akcijsko skupino sestavljeno s strani vseh deležnikov zadolženo za monitoring kazalnikov in aktivnosti za izboljšanje le-teh na lestvici Evropskega inovacijskega indeksa.

Vzdržnost in ustrezno financiranje zdravstvenega sistema

Slovenija ima javni zdravstveni sistem z eno zdravstveno zavarovalnico imenovano Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (ZZZS), ki zagotavlja univerzalno obvezno zdravstveno zavarovanje. S preoblikovanjem "prostovoljnega" dopolnilnega zavarovanja v pavšalni obvezni zdravstveni prispevek velik del prebivalstva žal še vedno plačuje regresivno dajatev z enotnimi finančnim mesečnim pavšalnim plačilom (regresija izhaja iz dejstva, da ne glede na višini razpoložljivega dohodka, plačajo isti znesek cca. 37 evrov tako ljudje z minimalnimi plačami, pokojninami, kot tisti z najvišjimi plačami). Socialni demokrati ocenjujemo, da enaka premija za vse, ki sorazmerno obremenjuje bolj tiste z nižjimi dohodki ni prav, zato

zagovarjamo preoblikovanje obveznega zdravstvenega prispevka (pavšal) v enovit sorazmerni obvezni prispevek za zdravstveno zavarovanje.

Vse resnejši problem je tudi dolgoročna fiskalna vzdržnosti zdravstvenega sistema, saj se Slovenija pri financiranju sistema zanaša skoraj izključno na prispevke iz plač, pri tem pa je njeno prebivalstvo med tistimi v EU, ki se najhitreje stara. Izdatki za zdravstvo se bodo med letoma 2010 in 2060 predvidoma povečali od 0,5 do 2,6 odstotka BDP. Izdatki za dolgotrajno oskrbo pa se bodo verjetno povečali z 1,4 % BDP v 2010 na 2,8 - 5,8 % BDP v letu 2060.

V odstotku družbenega produkta Slovenija namenja manj sredstev za zdravstvo, kot razvitejše države. Delež BDP iz leta v leto narašča (trenutno 9,6 % BDP), a počasneje, kot v primerljivih državah. Žal pa iz leta v leto narašča tudi delež zasebnih virov pri financiranju zdravstvenega varstva (trenutno 26,4 %).

Ukrepi:

- Postopno povečanje javnih izdatkov za javno zdravstvo vključno z investicijami na 4% BDP, 0,5% na leto do 2030.
- Povečanje javnega deleža zdravstvenih izdatkov iz proračuna za 1% BDP, sprva iz EU virov, kasneje s prilagoditvami domačih virov ter potrebnimi drugimi sistemskimi spremembami.
- Preoblikovanje obveznega zdravstvenega prispevka (pavšal) v enovit sorazmerni obvezni prispevek za zdravstveni zavarovanje.
- Določitev temeljne košarice pravic, ki mora biti v celoti in takoj dostopna oziroma financirana iz javnih sredstev (in zagotovitev drugih virov za vse, kar ni v košarici), tudi zobozdravstvenih storitev. Košarica se bo ažurno posodabljala glede na najprimernejše napredke v zdravstvu.
- Vzpostavitev realnih, polnih stroškovnih cen za plačevanje zdravstvenih storitev, kar vključuje opcijsko tudi stroške amortizacije investicij.
- Načrtno in sistematično spremljanje stroškovne učinkovitosti financiranih programov, obvladovanju stroškov, povečevanje vloge upravljanja in vodenje javnega zdravstva.

Sistemske in organizacijske spremembe zdravstva

Zdravstveni sistem v Sloveniji je centraliziran. Občine organizirajo in zagotavljajo primarno zdravstveno dejavnost, omejeno vlogo pa imajo pri odločanju v zdravstvenem sistemu. Država ima v lasti skoraj vse zmogljivosti javnih bolnišnic, večino specialističnih ambulant in celoten sektor zdravstvene dejavnosti na terciarni ravni. Primarni zdravstveni sistem nastopa kot vratar sistema oziroma »gatekeeper«, ker se zahteva napotnico osebnega zdravnika za prehod k specialistu. Specialistične primarne dejavnosti na sekundarni ravni se izvajajo v javnih in zasebnih bolnišnicah, zdraviliščih in zasebnih specialističnih ordinacijah. Klinike in inštituti pa zagotavljajo bolj zapletene storitve na terciarni ravni.

Bolnišnična oskrba poteka preko 30 večinoma javnih ter nekaj zasebnih bolnišnic: 10 splošnih, 2 univerzitetni, 5 psihiatričnih in 13 specializiranih (od tega 3 zasebne).

Ukrepi:

- Prenovitev vloge družinskih zdravnikov, ki so vstopna točka do zdravstvenih storitev.
- Uredili bomo položaj družinskih zdravnikov, da zadržimo obstoječe in pridobimo nove kadre ter da bomo organizacijski ukrepi lahko poskrbeli, da bodo vsi ljudje imeli osebnega zdravnika.
- Krepili bomo ginekološko dejavnost na primarni ravni ter vsem ženskam zagotovili dostop do ginekologa.
- Sprejeli bomo smiseln in ustavnopraven način omejevanja dvojnih praks hkratnega dela zdravnikov v zasebnem in javnem sektorju, ki bo usmerjen v krepitev in zaščito javnega zdravstva.
- Redefinicija pomena specializacij ter družinske medicine vsled sprememb v oskrbi. Poudarek oskrbi in spremljanju zaradi prevlade kroničnih bolezni.
- Izboljšali bomo položaj urologije na sekundarni ravni.
- Vzpostavitev zdravstvenih regij, nadgradnja mreže zdravstvenega sistema, ki bo zajemala izvajalce, njihove kapacitete s številom in kakovostjo vseh opravljenih storitev (primarna in sekundarna raven; terciarna raven, negovalne bolnišnice, paliativa, ipd).
- Krepitev primarnega nivoja z vidika znanja in kompetenc - predvsem v povezavi s sprejemanjem novih nalog (storitev).
- Modeli kadrovskih mrež za zdravnike, zdravstveno nego in ostale zdravstvene poklice.
- Preusmeritev Ministrstva za zdravje na vlogo krmarja zdravstvenega sistema v tesnem sodelovanju z ZZZS preko okrepljene strukturne upravljavcev sekundarne in primarne ravni (t.i. generalne regijske uprave).
- Vodenje JZZ (standardi in normativi za opravljanje storitev, stimulatивnejše nagrajevanje vodstev JZZ, večja avtonomnost in odgovornost).
- Prizadevali si bomo za krepitev pravic zdravljenja neplodnosti in pravic žensk, ki potrebujejo širšo zdravstveno obravnavo na področju reproduktivnega zdravja.

Program naložb v modernizacijo in povečanje učinkovitost zdravstvenega sistema

Temeljni problem slovenskega zdravstvenega sistema je relativno nizka dostopnost oziroma (pre)dolge čakalne dobe. V celotnem javnem sistemu nima razvitih učinkovitih spodbud za delo zdravstvenega osebja, zdravnikov in

medicinskih sester in podpornega osebja. Težava je v tem, da se število pacientov s kroničnimi stanji povečuje, ta težava pa strmi v večjo obremenitev zdravnikov družinske medicine, ter na vse več napotitev na specialistične preglede. Potrebovali bi povečano ponudbo zdravnikov družinske medicine, to pa bi zagotovilo boljši nadzor nad napotitvami v specialistično obravnavo in nasloviti pomanjkanje medicinskih sester v bolnišničnem okolju.

Poleg izziva starajoče se populacije se zdravstveni sistem sooča s potrebami neprestane optimizacije organiziranja zdravstvenega sistema, novimi tehnologijami in spremenjenimi načini obravnave pacientov. Vse to vpliva na kompleksnost tako obravnave, kot tudi organizacijskih in arhitekturnih rešitev. Sodobna zasnova zdravstvenih in socialno varstvenih zavodov se mora tako soočiti s številnimi izzivi, kateri sodijo v stičišče multidisciplinarnih tem. Arhitektura in urbanizem se tako srečata z vidikom vseh zdravstvenih strok, varstvoslovja, vse to pa povezujejo organizacijske vede. Stroški gradnje bolnišnic, poleg povpraševanja po bolj zapletenih tako imenovanih infrastrukturnih projektih, naraščajo vsako leto. Investicije v zgradbe in opremo spadajo med najpomembnejše odločitve. Te določajo ali bo zdravstveni sistem imel zadostne in ustrezne kapacitete za opravljanje storitev in funkcij.

Relativno velike investicije v preteklosti so povzročile, da je hospitalna dejavnost postala največja kategorija izdatkov zdravstvenega sistema v najbolj razvitih državah in državah v razvoju. Določitev stroškov gradnje bolnišnic je zelo zapletena tema na katero vplivajo številni dejavniki; od proračunskih do želenih zdravstvenih rezultatov pacientov.

Ukrepi:

- Sprejem ustreznih programov za skrajševanja nedopustnih čakalnih dob.
- Digitalizacija javnega zdravstva, enoten informacijski sistem E-diagnostics in umetna inteligenca.
- Priprava dolgoročnega strateškega programa naložb v javno zdravstveno infrastrukturo.
- Projekti izgradnje mreže negovalnih bolnišnic ali oddelkov.
- Projekti celostne infrastrukturne prenove bolnišnic, klinik in oddelkov v javnem zdravstvu.

Prihodnost dela in vključujoč trg dela

Boj za pravico vseh do dela in pravice, ki izhajajo iz dela, ostaja temeljno poslanstvo socialne demokracije. Danes smo soočeni s številnimi spremembami, ki zadevajo vprašanja prihodnosti dela: prekarnost, delo na daljavo, zmanjševanje socialne varnosti, robotizacija, digitalizacija, pravica do odklopa zaradi nedefiniranega delovnega časa, in druge tehnološke spremembe, porast brezposelnosti, izkoriščanje zaposlenih in velika segmentacija pravic in zaščita zaposlenih,

spreminjanje poslovnih modelov, platformno delo, usoda vrste gospodarskih sektorjev in kriza sindikaliziranosti.

V prihodnjih letih bodo na položaj delavcev vplivali trije ključni trendi, ki zaznamujejo trg dela: ugodna gospodarska rast ob zadovoljivih mednarodnih razmerah, staranje delovne sile, kot posledica neugodnih demografskih sprememb ter hitro uvajanje novih tehnologij, ki jih narekujeta digitalni in zeleni prehod. Že danes se soočamo s strukturnim pomanjkanjem delovne sile, saj je novih prvih iskalcev zaposlitve vsako leto manj kot tistih, ki trg dela zapuščajo zaradi upokojitve. V bližnji prihodnosti pa lahko pričakujemo tudi strukturno neskladje med znanjem in veščinami delavcev ter potrebami delodajalcev, ki jih bodo narekovali nova digitalna tehnologija, umetna inteligenca in zeleni prehod.

Čeprav so trenutne razmere na trgu dela ugodne, saj beležimo rekordno visoko zaposlenost in zgodovinsko nizko brezposelnost, to samo po sebi še ne pomeni višjih plač ali izboljšanja pravic iz dela. Zato bodo boj za delavske pravice, pošteno plačilo in delavsko soupravljanje ostali ključne naloge socialne demokracije.

V prihodnjih letih bo potrebno posebno pozornost nameniti odpravi prekarnosti, saj je bilo reševanje tega problema doslej izjemno zapostavljeno. V skladu z novo evropsko direktivo bo treba zagotoviti najvišjo stopnjo zaščite pravic delavcev, zaposlenih prek različnih oblik platformnega dela, ter oblikovati pravno podlago za prostovoljno uvedbo 32-urnega delovnika, s ciljem, da bi ta postal čim bolj razširjena praksa med podjetji.

Prav tako bo potrebno okrepiti zaščito pravic tujih delavcev in spodbujati njihovo neposredno zaposlitev pri slovenskih delodajalcih, namesto prek agencij za posredovanje dela. Ob tem bo nujno okrepiti tudi inšpekcijske nadzore glede njihovega zaposlovanja ter zagotavljanja ustreznih pogojev za delo in bivanje.

Dolgoročno pa bo ključno, da poskrbimo za ustrezno usposabljanje in pridobivanje novih znanj pri delavcih, katerih delovna mesta bodo ogrožena zaradi digitalnega in zelenega prehoda. Avtomatizacija proizvodnje in uvajanje umetne inteligence bosta imela vse večji vpliv na obstoječa delovna mesta, saj bo umetna inteligenca postopoma prevzemala rutinska in manj zahtevna opravila. Zato bo za delavce nujno, da se preusmerijo k zahtevnejšim nalogam, ki zahtevajo kreativnost, inovativnost, kritično razmišljanje in sposobnost reševanja kompleksnih problemov. Prednost bodo imeli tisti, ki se bodo osredotočili na področja, kjer bo človeško delo še vedno ostalo nepogrešljivo.

Obenem lahko pričakujemo ukinjanje večjega števila delovnih mest v nekaterih panogah zaradi zelenega prehoda. Posebej prizadeti bosta obe premogovni regiji ter avtomobilska industrija, kjer bo prehod na nove tehnologije in opuščanje fosilnih goriv zahteval velike spremembe in prilagoditve.

Naša naloga je ohraniti doseženo raven delavskih pravic in preprečiti, da bi bili številni zaposleni brezkompromisno potisnjeni na obrobje digitalne in zelene preobrazbe. Uvajanje novih tehnologij ne sme ustvarjati novih ali poglobljati

obstoječih socialnih razlik med delavci. Posebno skrb bomo namenili starejšim delavcem, zaposlenim z nižjo stopnjo izobrazbe ter mladim, ki prvič vstopajo na trg dela brez izkušenj.

Prepričani smo, da je potrebno odgovore na vprašanja kako bomo delali in živeli v prihodnje reševati s partnerskim in ne izključujočim socialni dialogom, vendar ne na račun zniževanja socialnega standarda ljudi, delavskih pravic, družbene solidarnosti in varovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin ter enakih možnosti vseh, ne glede na okoliščine, ki jih opredeljujejo. Potrebujemo skupni, tripartitni dogovor med državo, sindikati ter delodajalci na izzive prihodnosti dela, ki jih moramo doreči z novim socialnim sporazumom, ki bo načrtoval razvoj naše družbe, v kateri bo delo cenjeno in kjer bodo ljudje s svojim delom lahko dosegali najvišjo možno kakovost življenja.

Ukrepi:

- Sprejeli bomo ukrepe s katerimi se bo preprečilo prekarne oblike dela in lažno samozaposlovanje.
- Zagotovili bomo najvišjo raven zaščite platformnih delavcev, v skladu z nedavno sprejeto evropsko direktivo o platformnem delu.
- Zagovarjali bomo trajno povečevanje minimalne plače (brez dodatkov kot npr. nadurno delo).
- Spodbujali bomo uvedbo 32-urnega delovnika, da bo postal čim bolj razširjena praksa v podjetjih.
- Predlagali bomo enotno pogodbo o zaposlitvi.
- Starejšim bomo pomagali, da bodo imeli primerna delovna mesta, ki bodo prilagojena njihovim psihofizičnim sposobnostim.
- Vsaka oseba med 50. in 70. letom bo lahko izkoristila vavčer za usposabljanje, ki je povezano z njegovimi/njenimi delovnimi veščinami.
- Spodbujali bomo sodelovanje starejše in mlajše generacije, kar posledično zagotavlja prenos znanja in izkušenj v obeh smereh.
- Opravili bomo analizo trenutnega modela začasnega in občasnega dela upokojencev ter v dogovoru s socialnimi partnerji in predstavniki starejših predlagali izboljšave in nadgradnje trenutnega sistema začasnega in občasnega dela upokojencev (omejitve in obveznosti upokojencev in delodajalcev, način sklepanja pogodb, možnost posredovanja, nadzor).
- Zahtevali bomo enako plačilo za enako delo ter preprečevali kršitve s področja delavskih pravic.
- Preučili bomo možnost uvedbe jamstva za delo vse generacije (ang. *jobs guarantee*).
- Podprli bomo pilotni (raziskovalni) projekt »Enciklopedija dela«, s katero bi se beležilo družbeno potrebno delo oziroma potreben delovni čas za

produkte in storitve (takšna enciklopedija bi lahko pomagala omejevati ekscesno rast cen, ki so po anketah daleč največji problem prebivalcev EU).

- Zahtevali bomo pošteno plačilo za vse opravljeno delo, vključno z nadurami, nočnim, nedeljskim in napotenim delom.
- Zavzemali se bomo za ničelno toleranco do dela brez plačila, zlasti v primerih dela izven rednega delovnega časa.
- Okrepili bomo inšpekcijski nadzor nad zaposlovanjem tujcev in agencijskim delom. Tuji delavci morajo biti enakopravnem položaju z drugimi na trgu dela. preprečiti moramo njihovo izkoriščanje in socialni damping, zato je potrebno povečati učinkovitost inšpekcijskih služb.
- Podpirali bomo programe vseživljenjskega učenja za pridobivanje novega znanja in veščin, potrebnih za digitalni in zeleni prehod.
- Spodbujali bomo premišljeno in odgovorno uvajanje umetne inteligence v delovne procese.
- Spodbujali bomo ukrepe za zmanjševanje poklicnih bolezni ter za varnost in zdravje pri delu.
- Prizadevali si bomo, da se plačana sindikalna članarina prizna kot posebna olajšava pri dohodnini.

Izboljšanje zaposlitvenih možnosti in nova delovna mesta za mlade

Mladi so med najbolj ogroženimi skupinami na trgu dela. V Sloveniji se še vedno soočamo s prehodnostjo zaposlitev, prekarizacijo, slabim dostopom do kakovostnega poklicnega usposabljanja in pomanjkanjem dolgoročnih kariernih perspektiv. Zavzemamo se za dostojno delo za vse mlade – z varnimi, plačanimi, trajnostnimi zaposlitvami, ki omogočajo neodvisnost, osebni razvoj in aktivno državljanstvo.

Izboljšanje zaposlitvenih možnosti za mlade zahteva široko in usklajeno prizadevanje vseh zainteresiranih strani. Zaposlovanje mladih ne sme biti prepuščeno zgolj trgu. Potrebujemo močno vlogo države, ki z javnimi politikami usmerja razvoj v smeri socialne pravičnosti. Makroekonomska politika mora vključevati proticiklične mehanizme, ki blažijo krize in ustvarjajo delovna mesta, še posebej za mlade. Poleg tega je nujno okrepiti vlogo mladih in jih vključiti v oblikovanje politik zaposlovanja, poklicnega izobraževanja in podjetništva.

Ukrepi:

- Sprejem ukrepov za odpravo prekarnost na trgu dela, odpravo prikritih delovnih razmerij ter t.i. "prisilnih s.p.-jev".

- Uvedba proticikličnih politik zaposlovanja mladih, ki se aktivirajo v času gospodarskega upada in spodbujajo agregatno povpraševanje (javni infrastrukturni projekti, zelena in digitalna delovna mesta).
- Razvoj celovitega nacionalnega akcijskega načrta za zaposlovanje mladih, z jasnimi cilji, roki in merljivimi rezultati, v sodelovanju z mladinskimi organizacijami, sindikati in delodajalci.
- Razširitev programov usposabljanja in pripravništev v sodelovanju zasebnega in javnega sektorja, z namenom pridobivanja praktičnih izkušenj in povečanja zaposlitvenih možnosti.
- Subvencije in olajšave za plače, zaposlitev in usposabljanje mladih do 30. leta starosti, usmerjene v trajne oblike zaposlitve.
- Krepitev sistemskih spodbud za zaposlovanje mladih v nevladnem sektorju, socialnem podjetništvu in lokalnih razvojnih projektih, z večletnimi finančnimi mehanizmi.
- Povečanje javnih sredstev za podjetništvo mladih, ki omogoča dostop do zagonskega kapitala, mentorstva in brezplačnih podpornih storitev za mlade inovatorje in podjetnike.

Zmanjšanje brezposelnosti in boljša ozaveščenost o sposobnostih mladih

Slab položaj mladih na trgu dela je po vsem svetu prisoten že več kot dve desetletji, kar se odraža v vztrajno visoki stopnji brezposelnosti mladih po vsem svetu, ki je približno trikrat višja kot pri odraslih. Preveč mladih ni v delovnem razmerju ali usposabljanju in se ne izobražuje, velik del mladih odraslih pa dela v negotovih razmerah. Vlada mora resno razmisliti o pregledu njihovih politik in programov na trgu, da se zagotovi, da čim bolj učinkovito prispevajo k ustvarjanju delovnih mest za mlade. Po dolgem obdobju apatičnega pristopa do delovnih mest za mlade je čas, da se dodeli prednosti aktivnim ukrepom, ki mladim in njihovim potencialnim delodajalcem zagotavljajo učinkovito pomoč pri podpiranju dostopa do dostojnih delovnih mest, poleg tega pa pozivamo k dodelitvi ustreznih virov politikam trga dela, vključno z javnimi programi zaposlovanja, kot ključnimi instrumenti za spodbujanje zaposlovanja.

Ukrepi:

- Možnost davčnih oprostitev za podjetja v primeru njihovega večjega odstotka zaposlovanja mladih strokovnjakov (brez formalne delovne dobe),
- Redna kampanja ozaveščanja delodajalcev o sposobnostih mladih delavcev.
- Spremljanje zahtev in interesov mladih ter njihovega odnosa do zaposlitve.

Učinkovito in uspešno zagotavljanje dolgotrajne oskrbe

Po več kot dvajsetih letih čakanja smo končno dočakali sprejem Zakona o dolgotrajni oskrbi, ki vzpostavlja enoten sistem storitev dolgotrajne oskrbe na domu in v institucijah. Ta sistem bo prispeval k dostojnemu in varnemu staranju, ki ne bo več odvisno od družinskih okoliščin posameznika ali od pripravljenosti žensk, da prevzemajo neformalno in neplačano skrb za svoje svojce. Kljub temu pa številne starostnike in njihove svojce upravičeno skrbi, da bodo pravice iz dolgotrajne oskrbe ostale zgolj na papirju in se ne bodo nikoli v celoti uresničile.

Zato bo v prihodnjih letih naša največja odgovornost zagotoviti, da bo zakon v celoti zaživel, ter da bodo ustrezno oskrbo prejeli vsi, ki jim ta po zakonu pripada. Ker je implementacija zakona šele v začetni fazi, je še vedno veliko neznank. Najbolj izrazite težave se kažejo pri pomanjkanju ustrezno izobraženega in usposobljenega kadra (negovalci, zdravstveni tehniki, tehnično in podporno osebje) v domovih za starejše in pri izvajalcih oskrbe na domu, pri organizaciji dolgotrajne oskrbe na domu, ki je v pristojnosti občin, ter pri pomanjkanju alternativnih oblik oskrbe v skupnosti (npr. varovana stanovanja ali stanovanjske skupnosti). Reševati bo treba tudi vprašanja ustreznosti kadrovskega normativov ter obsega števila ur storitev, ki bodo v posamezni kategoriji na voljo upravičencem. Poleg tega bomo morali biti še posebej pozorni na skupino starejših oseb z demenco in drugimi kognitivnimi motnjami, ki potrebujejo specifične oblike podpore in varstva.

Rešitve zahtevajo medresorsko sodelovanje in usklajevanje, saj posega tako na socialno, zdravstveno, zaradi načrtovanja kadra pa tudi na področje izobraževanja in zaposlovanja.

Ukrepi:

- Sproti bomo preverjali izvajanje zakona o dolgotrajni oskrbi v praksi ter ga na podlagi izkušenj po potrebi pravočasno dopolnili ali spremenili.
- Zavzemali se bomo za integrirano, enostavno, hitro in uporabnikom prijazno izvajanje storitev dolgotrajne oskrbe.
- Zahtevali bomo javni in transparentni nadzor nad kakovostjo storitev ter nad zakonitostjo in smotrnostjo porabe javnih sredstev za dolgotrajno oskrbo in socialno varstvo.
- Spodbujali bomo prostovoljstvo v sistemu dolgotrajne oskrbe ter krepili programe nevladnih organizacij, ki nudijo pomoč starejšim na podlagi prostovoljnega dela (npr. Prostofer, Starejši za starejše).
- Zagotavljali bomo sredstva za prenovo obstoječe javne mreže domov za starejše v skladu s sodobnimi standardi.
- Podpirali bomo uvajanje sodobnih tehnologij pri izvajanju storitev dolgotrajne oskrbe, z namenom fizične razbremenitve oskrbovalcev in izboljšanja počutja starostnikov.

- Za pravočasno obravnavo vlog upravičencev bomo po potrebi zagotovili dodatna sredstva za zaposlitev dodatnega kadra na centrih za socialno delo, ki opravljajo funkcijo vstopnih točk.
- Sprejeli bomo celovit nabor ukrepov za reševanje kadrovske stiske izvajalcev dolgotrajne oskrbe: ustrezne delovne normative, kadrovske štipendije, finančne spodbude za dokvalifikacijo in prekvalifikacijo, podporo pri zaposlovanju tuje delovne sile, subvencije za najemnine in kadrovska stanovanja, spodbude za zaposlitev ali podaljševanje delovne aktivnosti, prenos znanja med generacijami, aktivacijo dolgotrajno brezposelnih za pridobivanje znanj s področja nege in oskrbe starejših ter razvoj prostovoljstva kot dopolnitev strokovno organiziranih storitev.

Trojno zagotovilo varne starosti: pokojnina, dom, oskrba

Demografske spremembe, predvsem staranje prebivalstva, predstavljajo enega največjih tveganj vsakega narodnega gospodarstva, saj imajo neposreden vpliv na stroške na področju zdravstva, pokojnin, dolgotrajne oskrbe in drugih. Moderne države skušajo tveganja obvladati o z ustreznimi strukturnimi reformami. Zgolj en ukrep ne bo zadoščal, potrebna bo ustrezna kombinacija, ki pa mora temeljiti na široki družbeni solidarnosti (nadgradnja obveznih zavarovanj ter javnih storitev in infrastrukture), na javnih vlaganjih in javnofinančnih prilagoditvah (domovi za starejše, demografski sklad), kot tudi v ustrezni organizaciji drugih sistemov, da pomagajo nositi del tveganj, ki jih s sabo prinaša dolgoživost (npr. krepitev in širitev vključenosti zaposlenih v kolektivna zavarovanja). Na izziv staranja družbe moramo odgovoriti s trojnim zagotovitom varne starosti: dom, dohodek in oskrba, pri tem pa tudi aktivni oz. mlajši generaciji dati jamstva, da omenjena zagotovila veljajo tudi zanje.

Ukrepi:

- Krepili in nadgrajevali bomo sistem obveznega pokojninskega zavarovanja, ki mora ostati osnova pokojninskega sistema in ki ob zagotavljanju dostojne pokojnine tudi motivira zavarovance za vključenost v zavarovanje (več vplačaš - več dobiš).
- Hkrati s celovito davčno reformo bomo ob davčnem prestrukturiranju (višja obdavčitev premoženja, nižja obdavčitev dela) postopno izenačili prispevne stopnje za pokojninsko in invalidsko zavarovanje delodajalcev in delojemalcev.
- Z vzpostavitvijo Slovenskih demografskih rezerv (t.i. demografskega sklada) bomo zagotovili dodatne finančne vire financiranje pokojninske blagajne ter posledično zagotovili dolgoročno vzdržno in nemoteno izplačevanje pokojnin.
- Preučitev dodatnih možnosti za diverzifikacijo virov (npr. delež trošarin in dajatve za izkoriščanje vode in lesa ter drugih dajatev za uporabo naravnih virov) za zmanjšanje odvisnosti pokojninskega sistema od prispevkov iz dela.

- Prizadevali bomo, da se ustrezno (vsaj za naprej) sanira pokojnine tistim, ki so jim bile v preteklosti problematično odmerjene po odmernem odstotku 57,25 na podlagi ZPIZ-2.
- Zagovarjamo t.i. "tretjo upokojitveno kombinacijo" (v primeru dviga zgornje meje upokojitvene starosti na 67 let), ker si ne želimo, da bi se v prihodnje pri starejših delavcih poslabšalo njihovo zdravstveno stanje ter povečal absentizem, ker zaradi starosti ali drugih osebnih okoliščin več ne bodo zmogli delati po 65. letu. Zato pričakujemo, da se bo v prihodnje, preuči možnost, da se uzakoni t. i. "tretja upokojitvena kombinacija", ki jo predlagajo sindikati: gre za vmesni pogoj, s katerim bi se tistim, ki so na trg dela vstopili kasneje, omogočilo, da se starostno upokojijo ter zapustijo trg dela pri 65 letih in z 38 leti pokojninske dobe, saj si ne želimo povečevanja števila starejših invalidskih upokojencev.
- Vzpostavljeni sistem dodatnega pokojninskega zavarovanja bomo nadgradili v smeri vključenosti čim večjega števila zaposlenih v kolektivno dodatno zavarovanje ter z ustreznimi dodatnimi davčnimi olajšavami in jamstvom države spodbujali zvišanje vplačil delodajalcev za zaposlene ter spodbudili zaposlene za vključitev.
- Spodbujali bomo naložbe v različno infrastrukturo za starejše prebivalce, tudi z možnostjo vključevanja zavarovalstva, kar vključuje nadaljnjo krepitev institucionalne oskrbe in razvoj oskrbe na domu, ki se ustrezno licencira in regulira zaradi doseganja pogojev in standardov izvajanja dolgotrajne oskrbe.
- Stimuliranje izobraževanja, še posebej vseživljenjskega, za formiranje širše kadrovske ponudbe za storitve dolgotrajne oskrbe.
- Oblikovanje spodbud za ohranjanje izobražene delovne sile v Sloveniji in privabljanje visoko izobražene delovne sile iz držav OECD, EU in drugih držav širše regije s ciljem krepiti brain-gain.

Dostojno življenje in socialna varnost za vse

Sistem socialnega varstva, kot ga poznamo danes, je neposredni rezultat prizadevanj socialne demokracije za zagotavljanje enakih in pravičnih družbenih pogojev, v katerih lahko vsak posameznik ali družina doseže dostojno raven kakovosti življenja, primerljivo z večino prebivalcev, kar omogoča tudi uresničevanje njihovih razvojnih potencialov. Socialna pomoč in podpora sta namenjeni tistim, ki si zaradi različnih okoliščin sami ne morejo zagotoviti socialne varnosti.

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) je stopnja tveganja revščine v letu 2024 znašala 13,2 %, kar pomeni 0,5-odstotno zvišanje v primerjavi z letom prej. Približno 276.000 oseb je živelo z dohodkom pod pragom tveganja revščine, kar je 12.000 več kot v letu 2023. Stopnja dolgotrajnega tveganja revščine je prav tako zrasla za 0,5 % in je v letu 2024 znašala 7,3 %. V zadnjih letih je pod pragom dolgotrajne revščine živelo približno 135.000 oseb, kar je prav tako 12.000

več kot leto prej. Med najbolj ranljivimi skupinami prebivalstva so enočlanska gospodinjstva, upokojenci z nizkimi pokojninami, populacija starosti med 55-65 let, nizko izobraženi, najemniki stanovanj, gospodinjstva z nizko delovno aktivnostjo, družine z otroki s hudo obliko oviranosti, invalidi, brezdomci in tuji delavci.

Glede na te statistične podatke je jasno, da moramo še naprej zagotavljati dostojno kakovost življenja vsem posameznikom in družinam z ustreznim nivojem socialnih prejemkov in nadomestil. Kljub nadaljevanju ugodne gospodarske rasti je nujno ustaviti trend naraščanja revščine in socialne izključenosti ter ga obrniti v nasprotno smer. Socialni transferji imajo pri tem še vedno ključno vlogo, saj po podatkih SURS-a tveganje revščine znižujejo za približno 40–45 %. Najbolj učinkoviti so pri otrocih, medtem ko je njihov vpliv pri starejših nekoliko manjši.

Osebnostne socialne stiske postajajo vse bolj kompleksne in intenzivne, zato je še toliko bolj pomembno, da poleg denarnih prejemkov in nadomestil, zagotovimo vsestransko strokovno psihosocialno pomoč in podporo, ustrezne krizne in začasne namestitve ter storitve dnevnega in institucionalnega varstva.

Ukrepi:

- Nasprotovali bomo zniževanju proračunskih sredstev za socialno varnost v korist povečevanja obrambnega proračuna.
- Prizadevali si bomo za ohranitev dosežene visoke stopnje socialne kohezije.
- Povečali bomo diskrecijsko pravico centrov za socialno delo pri dodeljevanju varstvenega dodatka.
- Krepitev programov socialne aktivacije in možnosti vključitve na trg dela za dolgotrajne prejemnike denarno socialne pomoči preko javnih del (zaposlovanje starejših od 55 let).
- Javna dela bomo razširili na obdobje daljše od enega leta (predvsem za starejše delavce nad 55 let).
- Izboljšanje delovanja centrov za socialno delo s krepitvijo strokovne avtonomije socialnih delavk in delavcev ter vsebinsko prenovo in povečanjem obsegom programom namenjenih za razreševanje osebnih in družinskih stisk ter povečanjem prisotnosti socialnih delavcev na terenu.
- Povečanje vloge civilne družbe kot ključnega partnerja države pri izvajanju programov pomoči posameznikom in družinam.
- Prednostna usmeritev aktivne politike zaposlovanja v ukrepe za krepitev kompetenc in prilagoditve starejših.
- Razvijali bomo aktivno politiko zaposlovanja za spodbujanje zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb, še posebej mladih brez delovnih izkušenj, starejših z nizko izobrazbo in invalidov.
- Krepili bomo strokovno avtonomijo socialnih delavk in delavcev pri reševanju osebnih in družinskih stisk ter nudenju socialne pomoči.
- Krepili bomo vlogo nevladnih organizacij pri izvajanju programov pomoči posameznikom in družinam.
- Spodbujali bomo pridobivanje digitalnih veščin in kulturo vseživljenjskega učenja pri vseh skupinah prebivalstva.

- prizadevali si bomo za učinkovito povezavo sistema socialnih transferjev in dohodninske politike, s ciljem preprečevanja pasti brezposelnosti in pasti nizkih plač, tako da skupaj predstavljata celovit in pravičen sistem prerazporeditev in ciljem krepitve kupne moči in razpoložljivega dohodka delavskega in srednjega razreda.
- Spodbujali bomo pošteno prispevanje posameznikov v sistem socialnega zavarovanja, še posebej v pokojninsko in invalidsko blagajno.
- Oblikovanje demografskega sklada, virov in načina črpanja sredstev, ki mora zagotoviti dodatno financiranje v obdobju, ko se pojavi tveganje za finančno vzdržnost pokojninskega sistema zaradi demografskih razlogov.
- Nadaljevali bomo razvoj informacijskega sistema, ki je podlaga za izračun socialnih prejemkov in nadomestil, s ciljem omogočiti informativne izračune za posamezne socialne prejemke (npr. otroški dodatki, subvencija za vrtec ali državna štipendija).
- Zagotovili bomo način usklajevanja pokojnin, da bodo le-te ohranjale svojo realno vrednost oz. kupno moč (delež vezan na rast plač ne sme biti nižji od deleža rasti cen življenjskih potrebščin v uskladitveni formuli).

Skrb za invalide

Invalidi se pri vključevanju v družbo še vedno soočajo s številnimi fizičnimi, socialno-ekonomskimi in družbenimi ovirami, ki jim otežujejo enakovredno in dostojno življenje. Tektonske in senzorične ovire jim otežujejo dostop do javnih zgradb, javnega medkrajevnega prevoza in omejujejo uporabo različnih tehnologij. Fizična nedostopnost določene javne ustanove za gibalno ali senzorično ovirane osebe pomeni tudi onemogočen dostop do javnih storitev, ki jih ta ustanova zagotavlja.

Za višjo kakovost življenja invalidov je nujno zagotoviti bistveno večjo dostopnost do izobraževanja in zaposlitve, saj je to ključen pogoj za njihovo enakopravno vključevanje v družbo. Kljub družbenemu napredku se invalidi še vedno srečujejo tudi s predsodki in diskriminacijo, ki mnoge potiska na rob družbe ter jim preprečuje polno sodelovanje v družbi. To še posebej velja za invalide z duševnimi motnjami ali težjimi oblikami duševnih bolezni. Naša skupna odgovornost je, da vse te ovire odločno in brez zadržkov odpravljamo, ter čim večjemu številu invalidov omogočimo samostojno in kakovostno življenje ter polno vključitev v družbo.

Eden najuspešnejših projektov zadnjih let je projekt EU kartice ugodnosti za invalide, ki je bil deležen tudi mednarodne pozornosti in priznanj. Projekt je smiselno nadaljevati in razvijati, saj pomembno prispeva k ozaveščanju družbe o vsakdanjem življenju invalidov.

V Sloveniji proces deinstitucionalizacije še vedno poteka prepočasi, čeprav smo nedavno uspešno izvedli dva pilotna projekta na tem področju (v Črni na Koroškem in na Krasu). Naš skupni cilj mora biti razvoj skupnostnih storitev do točke, ko bo razmerje med uporabniki skupnostnih in institucionalnih storitev približno 1:1.

Nadaljevati moramo razvoj oskrbe, ki bo prilagojena posamezniku, ter zagotoviti bivanje in varstvo v manjših stanovanjskih enotah.

Zaposlitev invalidov, ki ohranjajo določeno stopnjo delovne zmožnosti, ostaja najboljši način njihove socialne vključenosti in varnosti. Zato mora država aktivneje podpirati njihovo usposabljanje ter spodbujati delodajalce k zaposlovanju invalidov, tudi z ustreznim prilagajanjem delovnih mest njihovim potrebam in zmožnostim.

Ukrepi:

- Nadaljevali in nadgrajevali bomo projekt EU kartice ugodnosti za invalide.
- Pospešeno bomo odpravljali arhitektonske in druge ovire, ki gibalno in senzorično oviranim osebam otežujejo dostop do javnih zgradb, medkrajevnega javnega prevoza in uporabe tehnologij.
- Razvijali bomo različne oblike socialnega varstva, s poudarkom na krepitvi bivanja in oskrbe v skupnosti.
- Podpirali bomo širitev skupnostne oskrbe in oblikovanje večjega števila manjših stanovanjskih enot.
- Krepili bomo zaposlitveno rehabilitacijo in si prizadevali za večjo vključenost invalidov na trg dela.
- Spodbujali bomo programe za prilagajanje delovnih mest potrebam invalidov.
- Zagotovili bomo dodatno podporo zaposlitvenim centrom.

Enake možnosti

Preko Ženskega foruma SD smo v enaintridesetletni zgodovini poglobili usmerjenost socialnih demokratov v enake možnosti in postavljali enakost spolov v ospredje delovanja stranke, podirali steklene stropce in uničevali stereotipe. V vseh gospodarskih in družbenih krizah se je pokazalo, da nosijo največje posledice najbolj ranljive skupine, med njimi ravno ženske. Toda velika družbena kriza je vedno tudi priložnost za bolj demokratično prerazporeditev družbene moči, tudi za ženske. Potreben je korak naprej v boju za enako plačilo za delo enake vrednosti. Vsi delodajalci bi morali objavljati podatke o plačah za isto delo po spolu, potrebujemo: prevrednotenje plačevanja zaposlenih v feminiziranih poklicih, sicer ne bo kadra za naraščajoče potrebe v starajoči se družbi. Čas je za uzakonitev paritete spolov pri zasedanju vseh mest družbenega odločanja na vseh ravneh družbe (lokalni, nacionalni, mednarodni). Nadaljevati je treba z vsemi postopki dejanskega uveljavljanja enake zastopanosti žensk tudi v upravah gospodarskih družb in drugih javnih ali zasebnih državnih institucij na vseh ravneh (nacionalni, regionalni, lokalni).

Prostitucija ni najstarejša obrt, ampak najstarejša oblika zlorabe žensk. Legalizacija prostitucije državo spremeni v zvodnika, zvodnika v podjetnika, prostitut ali prostitutka pa ostane, kar je že zdaj: izkoriščana žrtev. Ni je treba uzakoniti, še manj v njej iskati davčni vir za socialne potrebe, ampak organizirati možnosti, da se iz nje

umaknejo tisti, ki so zdaj vanjo ujeti. Zavzemali se bomo za takšno celovito ureditev, ki bo preprečevala naraščanje prostitucije in ustrezno kaznovala kliente, zvodnike in vse, ki služijo na račun prostituiranja drugega človeka.

Desetletja se pogovarjamo o ničelni toleranci do nasilja, koncepti se spreminjajo, številni projekti so se izvedli a na koncu so žrtve še vedno srečujejo z viktimizacijo, z dolgotrajnimi iskanji ustrezne pomoči in pravice. Potrebno je sistemsko izobraževanje vseh vključenih v postopke za žrtvam primeren način izvajanja postopkov in nudenja pomoči. SD mora v družbi delovati kot nosilka boja zoper vsako nasilje, posebno nad ženskami in šibkejšimi. Podpiramo dobre prakse Varnih hiš in materinskih domov, ki se žrtvam posvetijo in nudijo celostno pomoč. Izkušnje so pokazale, da je potrebno urediti še 100% financiranje, ne glede na zasedenost namestitvenih programov. Verjamemo, da je nujna umestitev programov Varnih hiš v sistem javne službe zaradi kontinuitete dela in zagotovljenega rednega financiranja dejavnosti.

Pozdravljamo inkriminacijo posilstva in spolnega nasilja po modelu afirmativnega soglasja (samo Da pomeni DA). Organizirali bomo široko (vključujočo) javno kampanjo z vsemi zainteresiranimi javnostmi, katere rezultat bo dosledno izvajanje izboljšane zakonodaje in prepotrebna sprememba miselnosti.

Ukrepi:

- Predlagali bomo uzakonitev zastopanosti spolov na vseh ravneh odločanja 50-50.
- Zahtevali bomo prevrednotenje plačila v t.i. za družbo ključnih, večinoma feminiziranih poklicih, objavljane izplačevanja plač in dodatkov za enako delo po spolu in ukrepanje delodajalcev in inšpekcij, da se doseže enako plačilo za delo enake vrednosti.
- Izboljšali bomo sistemsko podporo države in nevladnih organizacij za preprečevanje nasilja nad ženskami in izboljšali pomoč žrtvam v postopkih.
- Krepitev in razvoj dodatnih socialnovarstvenih programov za otroke in ženske žrtve nasilja in zagotovitev dodatnih kapacitet za varne namestitve žrtev nasilja s specifičnimi potrebami (težave v duševnem zdravju, zasvojenost, starejše uporabnice, gibalno ovirane uporabnice), tajnost lokacije zapisati v družinskem zakoniku.

Družinska politika

Družinska politika je med najbolj stabilnimi politikami države, saj se iz leta v leto postopoma dopolnjuje in krepi. V primerjavi z drugimi državami Evropske unije je slovenski sistem družinskih prejemkov in nadomestil razmeroma ugoden. To potrjujejo tudi podatki Eurostata, po katerih ima Slovenija med državami članicami EU najnižji delež otrok, ki jih ogrožata revščina ali socialna izključenost. Pomemben

prispevek k stabilnosti in razvoju družinske politike smo dali tudi Socialni demokrati, zlasti s celovito prenovo Družinskega zakonika.

V prihodnjih leti bosta v ospredju družinske politike še naprej dva ključna cilja: zagotavljanje kakovostnega življenja družin ter zaščita posameznih družinskih članov, predvsem otrok. Med prednostnimi nalogami na področju kakovosti življenja ostajajo: večja usklajenost družinskega in poklicnega življenja, ustrezna finančna pomoč družinam pri preživljanju otrok ter različni podporni programi za preprečevanje stisk otrok, nasilja v družini, krepitev starševskih kompetenc in izboljšanje družinskih odnosov. Pri skrbi za kakovost življenja družin postaja vse bolj pomembna tudi dostopnost cenovno ugodnih najemnih in lastniških stanovanj, ki so temelj za varno in dostojno življenje družin.

Sodobna in uspešna družinska politika je še toliko pomembnejša, ker so življenjske razmere otrok močno povezane s socialno-ekonomskim položajem staršev. Država pa mora ob tem zagotavljati tudi posebne ukrepe, namenjene izključno otrokom. V prihodnjih letih bo za zagotavljanje zdravega in varnega življenja otrok ključno preprečevanje medvrstniškega nasilja, večja varnost otrok v digitalnem okolju ter zagotavljanje otrokom prijazne upravne in sodne postopke. Dodatno pozornost bo treba nameniti tudi krepitvi programov pomoči in opolnomočenja žrtev družinskega nasilja, vključno z razvojem in širitvijo ustreznih kapacitet za njihovo krizno ali začasno namestitve.

Čeprav imajo ustrezno visoki družinski prejemki omejen pozitiven vpliv na odločanje za otroke, so za ustvarjanje lastnih družin še pomembnejši drugi dejavniki. Med njimi so osebne vrednote in življenjske preference posameznikov, položaj žensk na trgu dela in v zasebni sferi pri delitvi gospodinjstskih obveznosti, varnost zaposlitve, stanovanjski položaj ter čas osamosvajanja mladih in njihova vključitev na trg dela. Spodbujanje rojstev otrok je torej rezultat prepleta osebnih in strukturnih dejavnikov, ki jih je treba naslavljanje celovito, z različnimi politikami na številnih področjih, od reševanja prvega stanovanjskega problema, varne zaposlitve, pa vse do zagotavljanja enakopravnega položaja žensk v družini in na trgu dela.

Ukrepi:

- Spodbujali bomo družinam prijazna podjetja in sprejemali ukrepe za boljše usklajevanja poklicnega in družinskega življenja.
- Krepili bomo denarna nadomestila družinam za lažje preživljanje otrok (npr. višje subvencije za vrtce ali pomoč pri nakupu šolski potrebščin na začetku vsakega šolskega leta).
- Preračun učinkovitosti in smiselnosti uvedbe univerzalnega otroškega dodatka (s ciljem povečanja kupne moči delavskih družin ob hkratnem upoštevanju socialne pravičnosti), idealno v sklopu celovite davčne reforme.
- Uvedba dopusta za enega od staršev, če je v bolnišnici z otrokom, mlajšim od 6 let.

- Prizadevali si bomo za porabo vseh javnih sredstev, ki bodo v prihodnjih letih namenjena za izgradnjo javnih najemnih stanovanj.
- Uvesti olajšavo za rešitev stanovanjskega problema in drugi ukrepi za družine (npr. brezplačni vrtec, javna najemna stanovanja).
- Krepili bomo dodatne programe za preprečevanje družinskega nasilja in zagotavljali dodatne kapacitete za varno namestitev žrtev nasilja s posebnimi potrebami (težave v duševnem razvoju, zasvojenost, starejše ženske, gibalno ovirane osebe, LGBTQ+ osebe).
- Uvedba plačanega skrbstvenega dopusta za skrb za onemogle starše.
- Ukrepi in spodbude za boljše usklajevanje poklicnega in družinskega življenja.
- Podpirali bomo razvoj in uvajanje dodatnih programov krepitve starševskih veščin, ki temeljijo na konceptu pozitivnega starševstva ter znanstveno dokazanih metodah dela.
- Okrepili bomo podporo programom za družine, ki jih izvajajo nevladne in humanitarne organizacije.
- Skupaj z nevladnimi organizacijami, ki skrbijo za otroke bomo okrepili programe, ki so namenjeni preprečevanju medvrstniškega nasilja in varne uporabe interneta in socialnih omrežij.
- uveljaviti ničelno toleranco do izkoriščanja otroškega dela in prometa s proizvodi, ki so produkt takšnega dela,
- Sprejeli bomo protokole za posamezne upravne in sodne postopke, kjer bo jasno definirana največja korist otroka, ki jo morajo pri vodenju postopka in pri odločanju v celoti upoštevati upravni in sodni organi.
- Uvedli bomo VEM za novorojenčke, ki bo omogočil ureditev vseh administrativnih opravil za novorojenčka že v porodnišnici (prijava v register prebivalstva, prijava v zdravstveno zavarovanje in podaja vloge za uveljavljanje podpore ob rojstvu otroka).
- Izterjavo neplačevanja preživnine za otroke v celoti prenesti na državo.

Program brezplačnega vrtca za vse

Za omogočanje zares enakopravnega vstopa otrok v nadaljnje šolanje, življenje in družbo, ne glede na družinske razmere in okoliščine, je najdonosnejše vlaganje v visoko kvaliteto in splošno dostopnost predšolskega varstva in vzgoje. Država bo zanj zato namenila več sredstev, izboljšala organizacijo in način financiranja predšolske vzgoje ter podprla napredovanje strokovnosti in inovativnosti kadra, ki dela z otroki. Predšolska vzgoja je neposreden izziv za izobraževalni sistem in je tesno povezana z izzivi, s katerimi se zdaj spoprijema naša družba kot celota.

Ukrepi:

- Postopna uvedba brezplačnega vrtca za vse otroke do leta 2029.
- V sodelovanju z občinami bomo do leta 2029 poskrbeli, da bo na voljo dovolj prostorskih kapacitet za vse otroke v vrtcih. Primarno bomo skrbeli za krepitev javne mreže.

- Po zgledu osnovni šol bomo spremenili način financiranja izvajanja predšolske vzgoje s prenosom odgovornosti za plače zaposlenih v predšolski vzgoji iz lokalnih skupnosti na državo ter obdržali odgovornost občin za infrastrukturo.
- Nadgradili bomo sistem kariernega napredovanja vzgojiteljic in vzgojiteljev.
- Sistematično bomo skrbeli za bistveno višji delež vzgojiteljev v vrtcih, ker otroci potrebujejo tudi moške vzornike za svoj razvoj.
- Profesionalizacijo vzgojitelskega poklica bomo dvignili z vzpostavitvijo sistema mentorstva, supervizije oz. tutorstva pri vstopu v poklic in vpeljavo pilotnega preizkušanja inovacij pri delu s predšolskimi otroki.
- Učinkovito bomo vključevali otroke iz ranljivih skupin preko kompenzacijskih programov za prikrajšane otroke (OPP, socioekonomski dejavniki, jezik).
- Vpeljali bomo sistem dela za nadarjene otroke (prepoznavanje nadarjenih otrok ter oblikovanje ukrepov za razvoj njihovih potencialov).

Stanovanje naj bo pravica, ne problem

Slovenija potrebuje rešitve za bivanje za mlade, družine in starejše. Potrebujemo izvedbo načrta za izgradnjo javnih najemnih stanovanj in aktivacijo praznih, neizkoriščenih stanovanj. Zgraditi je potrebno domove za študente, da študentom zagotovimo dostopno ponudbo bivanja. Z vlaganji v domove za starejše moramo povečati kapacitete za institucionalno oskrbo starejših.

V Sloveniji imamo stanovanjsko krizo, ki je posledica dolgoletnega prepuščanja stanovanjskega področja trgu. To je povzročilo vrsto nesorazmerij in nezadovoljene potrebe po ustreznem bivanju več generacij. Vse več državljanov, med njimi največ mladih in mladih družin, danes vse težje dostopa do stanovanj. To potrjujejo tudi javne evidence ter čakalni sezname občin in stanovanjskih skladov. Zato imamo danes rekordne cene nepremičnin, ki si jih mladi in srednji razred ne morejo privoščiti. Po deležu lastniških stanovanj smo v evropskem vrhu, po deležu stanovanj za najem na samem repu. Javni interes in zato naloga države je, da z aktivno stanovanjsko politiko omogoča človeku dostojno življenje.

S privatizacijo nekdanjih družbenih stanovanj se je država odpovedala svoji aktivni stanovanjski politiki in jo prepustila prostemu trgu. S tem se je osiromašil fond potrebnih javnih najemnih stanovanj, saj ni bilo več spodbud in potrebnih sredstev za izgradnjo novih najemnih stanovanj. Kot ponavadi se negativne posledice ne pokažejo takoj, vendar pa ta čas prej ali slej pride.

Ukrepi:

- Nadaljevanje z ukrepi za pospešeno gradnjo javnih najemnih stanovanj z dodatnimi javnimi sredstvi v obliki nepovratnih in povratnih sredstev ter državnih poroštev.
- S pomočjo spodbud se naj financirajo projekti, ki predvidevajo gradnjo, sanacijo ali nakup stanovanj, namenjenih oddaji v najem za nedoločen čas.

Umeščena bodo v naseljih znotraj razvojnih regij, ki imajo izkazana tržna neravnotežja med ponudbo in povpraševanjem po najemnih stanovanjih. Zagotavljati pa morajo ustrezno bivanjsko kulturo, prilagojenost družinam, študentom, starejšim ali invalidnim osebam, pri tem pa vključevati tudi ustrezen zeleni in skupnostni prostor na funkcionalnih zemljiščih z ureditvijo površin za igro, rekreacijo in druženje.

- Državi in lokalnim skupnostim se naj omogoči neposredno prodajo zemljišč za izgradnjo javnih najemnih stanovanj ali da na teh zemljiščih ustanovi stavbno pravico. Na ta način se sproščajo toge določbe sistemske zakonodaje, ki v praksi pogosto onemogoča uporabo javnih zemljišč za stanovanjsko gradnjo.
- Hkrati s povečanjem fonda javnih najemnih stanovanj velja razmisliti o vzpostavitvi zakonske možnosti, da po zgledu nekaterih drugih zahodnih držav država omogoči občinam, da omejijo rast najemnin stanovanj, ki se oddajo na trgu. S tem bi odpravili oderuške najemnine in vnaprej preprečili špekulativno gradnjo, ki povzroča gentrifikacijo in s tem povezane škodljive družbene in ekonomske posledice.
- Po več kot desetletju stagnacije na področju izgradnje študentskih domov je to potrebno spremeniti v smeri kontinuirane gradnje novih študentskih domov (kapacitet): povečati moramo število študentskih postelj v študentskih domovih in študentske domove prilagoditi sodobnim standardom bivanja. Ključni problem je pomanjkanje proračunskih in namenskih sredstev, ki jih je treba povečati in jih nameniti povečanju študentskih namestitvenih zmogljivosti.

Učinkovit in dostopen javni potniški promet za vse

V raziskavi s področja mobilnosti in prevozov, ki je potekala na ravni EU, je med razlogi, ki bi spodbudili prehod na druge oblike vsakodnevne mobilnosti, največji delež anketirancev iz Slovenije (39 %) navedel uvedbo enotne vozovnice (oz. rešitve v obliki mobilne aplikacije) za vse oblike trajnostne mobilnosti (javni potniški promet, e-kolesa, souporaba vozil itd.), temu pa je sledila možnost plačevanja s pomočjo pametnih naprav (34 %). Rezultati raziskave kažejo, da je v Sloveniji prevladujoč tip vsakodnevne mobilnosti s pomočjo osebnih vozil (84 % sodelujočih v raziskavi). Pri tem so anketiranci v največjem deležu navedli, da je najpogostejši razlog za izbiro oblike prevoza čas, v katerem opravijo pot (46 %). Po njihovem mnenju so sicer ključni izzivi na področju prevoza v prihodnje: razpoložljivost in povezljivost (večmodalnost; 41 %), izogibanje zastojem (37 %) in cena prevoza (35 %). Na vprašanje, pod katerimi pogoji bi bili pripravljeni sodelujoči v raziskavi zamenjati obliko prevoza za okoljsko sprejemljivejšega (okolju prijaznejšega), so anketiranci iz Slovenije v največjem deležu navedli naslednje razloge: druga oblika prevoza ne sme biti dražja od obstoječe (63 %), druga oblika prevoza je hitra (oz. hitrejša; 59 %) in druga oblika prevoza zagotavlja visoko stopnjo povezljivosti in frekvenco voženj (45 %).

Da se bo več ljudi odločilo za uporabo javnega prevoza, mora biti torej ta cenovno ugodnejši od vožnje z avtomobilom, omogočati mora hitre povezave, biti pogost in učinkovito povezljiv.

Ukrepi:

- Z izgradnjo dostopnega večmodalnega javnega potniškega omrežja izboljšati prometno povezanost med regijami in mesti ter znotraj mestnih središč.
- Preko enotnega upravljavca javnega potniškega prometa (ne samo avtobusnega) zagotoviti uskladitev voznih redov različnih izvajalcev in oblik javnega potniškega prometa.
- Nadaljevati z nadgradnjo prometne infrastrukture in posodobitvijo ter povečanim številom vozil v javnem potniškem prometu povečati frekvence voženj, ustrezne kapacitete vozil ter zagotoviti hitrejša časa potovanj.
- Preučiti in pripraviti sistemski okvir, ki bi v prihodnje omogočil brezplačno rabo javnega prevoza za vse.

Povečanje varnosti ter do okolja prijazne prometne rešitve

Varnost v prometu predstavlja enega ključnih dejavnikov, ki vplivajo tudi na načrtovanje in razvoj sodobne prometne infrastrukture. Z načrtovanim povečevanjem deleža potnikov v javnem potniškem prometu, katerega hrbtenico bo predstavljal železniški prevoz, pričakujemo izboljšanje kazalcev na področju varnosti udeležencev v prometu. Železniški prevoz namreč že danes predstavlja najvarnejšo obliko kopenskega prevoza in beleži najnižje število smrti na milijardo potnikov na prevoženi kilometer poti. V letih od 2011 do 2015 je bil prevoz po železnici tako 27-krat varnejši od prevoza z avtomobilom. Hkrati železniški prevoz predstavlja tudi do okolja prijaznejšo obliko mobilnosti. Tako je slednji na ravni Evropske unije v letu 2018 prispeval le 0,4 % vseh emisij toplogrednih plinov iz prometa, medtem ko je cestni promet prispeval kar 72 % tovrstnih izpustov¹.

Promet v Sloveniji predstavlja vir kar 44 % vseh emisij CO₂, pri čemer je po podatkih OECD 99,5 % delež v letu 2018 k temu prispeval cestni promet. V cestnem prometu sicer prevladujejo emisije iz prometa tovornih vozil in avtobusov: emisije CO₂ iz teh vozil so v letu 2017 predstavljale 67 % vseh emisij CO₂ v cestnem prometu (za NO_x je ta delež znašal 69 %, za trdne delce PM₁₀ pa 51 %). Preostali delež so predstavljale emisije, ki izvirajo iz osebnih vozil (avtomobilov, motorjev in mopedov). Tudi v Evropski uniji je promet odgovoren za četrtno emisij toplogrednih plinov, ta delež pa vztrajno narašča. Evropska unija je zato sprejela ambiciozne načrte in sektorske politike za radikalno zmanjšanje emisij toplogrednih plinov iz prometa, ki sloni predvsem na večji vlogi železnic in javnega potniškega prometa, zapiranju mest za promet ter prehodu na nizkoogljiva vozila. Zlasti na področju uvajanja slednjih Slovenija trenutno precej zaostaja za skandinavskimi državami in državami

zahodne Evrope, prav tako pa se uvrščamo na rep držav v Evropski uniji po številu razpoložljivih polnih mest za alternativna goriva.

Ukrepi:

- Izvedba sistemskih rešitev za postavitve polnilne infrastrukture za stanovalce v večstanovanjskih stavbah.
- Sprememba sistema subvencij za nakup vozil brez emisij CO₂ na izpustu za posameznike in gospodarske subjekte ob skrbi za preprečevanje t.i. zelenega pranja (ang. greenwashing).
- Nadaljevanje pospešene izgradnje celovitejše in medsebojno povezane prometne infrastrukture za pešce in kolesarje ter v mestih dopolnitev javnega prevoza z mrežo P+R sistemov.
- Souporaba električnih vozil in koles, ki jo je mogoče spodbujati tudi z javno-zasebnim partnerstvom in neprofitno mrežo vozil z jamstvom dostopne cene in širitvijo tudi v tiste predele Slovenije, ki so za profitabilne modele tržno nezanimivi.
- Uresničevanje povezane in avtomatizirane večmodalne mobilnosti ter skladno s cilji Evropske unije postopna implementacija uporabe umetne inteligence za pametnejšo in varnejšo mobilnost.

Pravica do varne in kakovostne hrane

Potrošnik je v poplavi ponudbe živil in pijač omejen z več deležniki: z nizkim osebnim dohodkom, pomanjkanjem verodostojnih informacij, aktualnimi prehranskimi trendi, lestvico prioritet (npr. "hitra hrana" namesto kvalitetne hrane) in drugim. Zavedati se moramo, da je tudi potrošnjo lokalno pridelane hrane potrebno spodbujati.

Ukrepi:

- Nadaljnji ukrepi spodbude pridelave in predelave na sonaraven način s krepitvijo programov, ukrepov in aktivnosti za zmanjšanje kemizacije v kmetijstvu in živilski industriji.
- Prilagoditev tehnologije pridelave in predelave hrane s ciljem zagotavljanja kakovosti in varnosti.
- Spodbujanje shem kakovosti, prostovoljnih označb na živilih, ki dajejo dodatne informacije potrošnikom o načinu pridelave, izvoru in kakovosti živil.
- Zagotavljanje informacij potrošnikom o hrani, poreklu.
- Izobraževanje potrošnikov o pomenu izbora kvalitetnih živil in pijač.
- Izboljšanje samooskrbe z lokalno pridelanim sadjem, zelenjavo in mesom, s poudarkom na maksimalnem deležu ekološke pridelave.

- Spodbujanje pridelave lastne hrane in obdelovanje manjših obdelovalnih površin (vrtničarji).
- Spodbujanje ponudbe jedi iz lokalno pridelane hrane v restavracijah in drugih prehranskih obratih.
- Ozaveščanje potrošnika o uvozu nizkocenovne zelenjave in sadja slabše kvalitete.
- Spodbujanje izobraževanj s področja kmetijstva za potrošnika, ki mu bodo omogočala boljše razumevanje proizvodne verige zelenjave in sadja.
- Odločno preganjanje goljufij, zavajanja in potvorb hrane.

Aktivno državljanstvo in neposredna demokracija

Sodobna informacijska tehnologija omogoča večjo odprtost in sodelovanje ljudi pri upravljanju javnih zadev in koriščenju storitev javne uprave. V prihodnje bomo ne le omogočali večji delež e-poslovanja, pač pa bomo še odločneje vzpodbujali soodločanje in sodelovanje državljanov v javnih zadevah, pri čemer ne bomo pozabili tistih, ki niso veščih informacijskih tehnologij, predvsem starejše generacije, kateri bomo prilagodili možnosti in priložnosti za sodelovanje.

Ukrepi:

- Omogočili bomo večjo dostopnost do informacij, ki bodo ljudem jasne, da bodo vedeli kaj informacija pomeni in predstavlja,
- Vpeljali bomo nove pristope za e-demokracijo in zagotavljali sodelovanje in soodločanje ljudi pri sprejemanju javnih politik.
- Preučili bomo možnost uvedbe e-volitev s katerimi bi poskusili olajšati volilna opravila in povečati volilno udeležbo.
- Uveljavili bomo spodbude za oživitev demokratično odločenih samoprispevkov.
- Vzpostavili bomo sistem za ugotavljanje volje ljudstva in posledično ravnanje državnih organov.
- Spodbujali bomo uvajanje participatornih proračunov na lokalni ravni.
- Preučili bomo možnost znižanja praga za volilno pravico na 16 let (najprej na ravni lokalnih volitev) s ciljem dviga stopnje aktivnega državljanstva.
- V okviru vseživljenjskega učenja bomo omogočili izobraževanja za aktivno državljanstvo za vse.

Nov kulturni model

V mandatu 2022-2026 je bilo vzpostavljeno novo razumevanje kulture kot javne dobrine, ključne za družbeno kohezijo, demokracijo in trajnostni razvoj. Potrebno bo nadaljevati z posodobitvijo kulturne politike, opredelitvijo kriterijev in postopkov

določanja javnega interesa za kulturne dejavnosti, zagotavljanja pogojev za svobodo umetniškega ustvarjanja in strokovne avtonomije kulture. Nadaljevati je potrebno z razvojem participativnih modelov kulturne politike, normativno in materialno zaščito ustvarjalcev in njihovega dela v dobi umetne inteligence in spodbujanjem medresorskega povezovanja kulture z izobraževanjem, gospodarstvom, okoljem, zdravjem in socialo. Kultura potrebuje vzpostavitev trajnega in vključujočega dialoga z državo, lokalnimi skupnostmi, javnimi zavodi, nevladnimi organizacijami, ljubiteljskimi organizacijami, samozaposlenimi v kulturi in zasebnim sektorjem. Za to moramo oblikovati proaktivne kulturne politike in učinkovitega upravljanja za izboljšanje materialnih, finančnih, organizacijskih in kadrovskih pogojev za kakovostno kulturo in umetnost. Kulturni sektor hkrati ne more več delovati ločeno od drugih področij saj živimo v medsebojno prepletenem, tehnološko pogojenem svetu. Sektorska delitev je v takšnem okolju zastarela – pred nami so skupni izzivi, ki jih lahko rešujemo le s povezovanjem, sodelovanjem in vključevanjem kulture v vse ključne razvojne politike družbe in tako omogočamo stabilen razvoj kulturnega ekosistema.

Ukrepi:

- Določanje jasnih smernic razvoja kulturne politik.
- Vzpostavitev mehanizmov avtonomnosti in depolitizacije pri upravljanju v kulturi.
- Zagotavljanje trajnega dialoga med ministrstvom za kulturo in sektorji v kulturi – javni, nevladni (poklicni in ljubiteljski), samozaposleni v kulturi in zasebni sektor.
- Določitev kriterijev, načinov in postopkov ugotavljanja javnega interesa.
- Oblikovanje jasnih kriterijev in transparentnega načina financiranja javnih kulturnih programov in projektov.
- Digitalizacija in debirokratizacija postopkov.
- Profesionalizacija strokovne službe MK, tudi z uvedbo mandata področnih svetnikov in selektorjev ter na novo definiranje vloge Ministrstva za kulturo.
- Vzpostavitev informacijskega sistema na MK za izvajanje in vrednotenje kulturne politike.
- Oblikovanje spodbud za mednarodna sodelovanja in horizontalna povezovanja kulture.
- Posodobitev zakonodaje na področju umetnosti in kulture v dialogu z deležniki.
- Spodbujanje razvoja na področju digitalizacije, sodobnih tehnologij in trajnostnih prispevkov kulture k dvigu kakovosti življenja.
- Zagotavljanje neodvisne in mednarodne evalvacije izvedbe programov v javnem in nevladnem sektorju in samozaposlenih v kulturi.

- Omogočanje stabilnejših večletnih programskih in finančnih spodbud v javnem sektorju (petletni cikel, vezano na mandat direktorjev).
- Oblikovanje podpornih programov v obliki servisa za svetovanje in pomoč pri prijavih na mednarodne razpise, pravno in računovodsko svetovanje in seznanjanje s primeri dobrih praks v kulturi.
- Spodbujanje sistemskih, vsebinskih in finančnih oblik sodelovanja med različnimi subjekti v kulturi (javnimi zavodi, nevladnimi organizacijami, ljubiteljsko kulturo, samozaposlenimi in zasebnim sektorjem).
- Sistemska promocija slovenske kulture v mednarodnem prostoru, povečanje mreže SKIC ter kulturne diplomacije v tujini (Pariz, New York).
- Sprejem samostojnih zakonov v umetnosti in kulturi ter uskladitev s strateškimi zakonodajnimi dokumenti drugih resorjev.
- Realizacija obveznega deleža (ZUJIK) in spodbude za razvoj kulturnega turizma.
- Uvedba »kulturnega vavčerja«, s katerim bomo spodbujali obiskovanje kulturnih prireditev s ciljem popularizacije in vzgajanja za kulturo.

Kultura in izzivi umetne inteligence – zaščita avtorskih pravic

Umetna inteligenca temelji na učenju iz obstoječih vsebin-pogosto brez vednosti ali soglasja ustvarjalcev. To predstavlja resno grožnjo za kulturni sektor in ustvarjalce. Nujno je zaščititi ustvarjalno delo kot temelj identitete, demokracije in razvoja. Umetna inteligenca (UI) ne more obstajati brez človekovega ustvarjanja zato je ključna naloga, da se kulturni sektor zagotovi transparentno in etično uporabo umetne inteligence v korist ustvarjalcev in družbe kot celote. Kultura se mora zato odzvati celovito, s pravnimi, etičnimi in materialnimi ukrepi.

Ukrepi:

- Priprave na zakonsko zaščito avtorskih pravic v dobi UI, vključno z označevanjem UI-vsebin in obveznimi licencami.
- Priprava kodeksa etične uporabe UI v sodelovanju z ustvarjalci, novinarji in tehnološkim sektorjem.
- Vzpostavitev nacionalne platforme za označevanje UI-vsebin in pilotni sklad za nadomestila avtorjem.

Mediji in avdiovizualna kultura

Želimo si razvoj neodvisnih medijev v službi javnosti. Zavzemamo se za preglednost lastništva in pluralnost medijskega in komunikacijskega okolja ter dvig medijske in avdiovizualne pismenosti. Potrebujemo dobre delovne razmere za medijske in

avdiovizualne profesionalce, ob hkratnem razvoju filma in avdiovizualne produkcije. Ocenjujemo, da smo trenutno priča nezadostni zaščiti avtonomije krovnih ustanov in ranljivosti pred političnimi pritiski. Medijski prostor pesti razdrobljenost, pomanjkljivost in zastarelost pravnega in institucionalnega okvira. Potrebno je odpravi neenakopravnosti in nestrpnosti ter dezinformacije in govor sovraštva ter seksizem in mizoginijo v medijih in na spletu.

Mediji ostajajo ključen branik resnice v digitalni dobi. Z odgovorno rabo tehnologije, krepitvijo profesionalnega novinarstva in sodelovanjem z javnostjo lahko preprečimo širjenje dezinformacij in ohranijo zaupanje v demokratične institucije.

Ukrepi:

- Stabilno financiranje medijev ter spremljanje in posodabljanje zakonodaje.
- Zaščita neodvisnosti STA in RTV Slovenije in zagotovitev financiranja nemotenega izvajanja javne službe.
- Neodvisna ustanova za film in AV produkcijo in zagotavljanje dolgoročno stabilnega sistema financiranja medijev in AV produkcije iz proračunskih in drugih virov, posodobitev zmogljivosti, podpora inovacijam.
- Izboljšanje socialne varnosti zaposlenih in samozaposlenih.
- Priprava predloga novega krovnega zakona, ki celovito ureja področje filma in avdiovizualne produkcije, javna razprava ter sprejem zakona.
- Vzpostavitev osrednje, integrirane in neodvisne ustanove za področje filma in AV produkcije, posodobitev infrastrukture za filmsko produkcijo in postprodukcijo ter okrepitev shem za digitalizacijo in restavracijo slovenske filmske dediščine.
- Vzpostavitev nove, nearbitrarne javnofinančne sheme za sofinanciranje medijskih projektov v javnem interesu, ohranjanje delovnih mest v medijih, usposabljanje novinarjev, krepitev samoregulacije, preverjanje dejstev in spodbujanje medijske pismenosti.
- Nadaljnji razvoj sistemskih ukrepov za urejanje digitalnega komunikacijskega okolja.
- Evalvacija prenovljenega medijskega pravnega in institucionalnega okvira ter priporočila za nadaljnje prilagoditve glede na ugotovljeno stanje in trende.
- Digitalizacija filmske dediščine, nova shema sofinanciranja.
- Mehanizmi proti dezinformacijam in deepfake vsebinam.
- Oblikovanje internega kodeksa označevanja vsebin ustvarjenih z UI za vse javne medije.
- Vzpostavitev nacionalne in regionalne platforme za spremljanje in razkrivanje dezinformacij.
- Razvijanje skupne baze preverjenih informacij v sodelovanju z akademsko stroko in civilno družbo.
- Vključevanje vseh knjižnic, šol in javnih institucij v programe prepoznavanja lažnih novi.

- Uvedba podpornih programov za pravno, socialno in poklicno pomoč novinarjem in audio-video ustvarjalcem.
- Razvoj sklada za podporo kulturnim in družbeno pomembnim vsebinam v medijih.

Izboljšanje položaja samozaposlenih in NVO v kulturi

Samozaposleni in nevladne organizacije tvorijo hrbtenico sodobnega kulturnega ustvarjanja in so ključni za raznolikost, inovativnost in dostopnost kulture. V preteklih letih so bili narejeni pomembni koraki k izboljšanju njihovega položaja – tako na področju socialne varnosti kot financiranja. V prihodnje bo potrebno okrepiti sistemsko podporo, stabilno financiranje in dostop do infrastrukture, da bomo kulturo še bolj približali ljudem in okrepili ustvarjalni sektor. Ob vzponu umetne inteligence bomo zagotovili zaščito avtorskih pravic in pravično obravnavo ustvarjalcev ter NVO v digitalnem okolju. Podpiramo oblikovanje etičnih in pravnih standardov, ki bodo preprečevali zlorabe in omogočali, da bo UI služila kot orodje in ne kot grožnja ustvarjalnosti.

Ukrepi:

- Uvedba bonov, vrednotnic in štipendij za samozaposlene.
- Digitalizacija razpisov, pravna pomoč, informacijske točke.
- Razvoj stanovanjskih in produkcijskih prostorov (zadruga, coworking).
- Oblikovanje sklada za NVO po vzoru drugih družbenih sektorjev.

Ljubiteljska kultura

Ljubiteljska kultura ima izjemno vlogo pri medgeneracijskem povezovanju, krepitvi lokalne identitete in demokratizaciji dostopa do ustvarjalnosti. Želimo si zagotoviti optimalne pogoje za delovanje na področju ljubiteljske kulture (finančna vzdržnost, izobraževanje deficitarnih deležnikov, sodelovanje med različnimi segmenti) ter izboljšati mednarodno sodelovanje na področju ljubiteljske kulture. Trenutno smo priča finančni podhranjenosti krovnih zvez, društev in posameznikov ter neustrezni infrastrukturi na lokalni ravni (vadbeni prostori, kulturni domovi, dvorane in spremljevalni prostori). Istočasno pa se moramo soočiti z izzivi digitalizacije na področju kulture (notnega, gledališkega in filmskega gradiva, kulturne dediščine), ter s manjkom finančnih sredstev z vidika razpisov (projektni, za delovanje, za etnične skupine). Potrebno je boljše sodelovanje ljubiteljske in profesionalne kulture (npr. folklor), opredelitev statusa kulturnika (ljubiteljski/profesionalni), sistemsko financiranje krovnih organizacij (ZKDS, ZSG, MZS ...) in integracija mladih v ljubiteljski kulturi;

Ukrepi:

- Ustrezen sistem financiranja krovnih organizacij (ZKDS, ZSG, MZS).
- Kadrovska podpora, status mentorjev in vodij.
- Povezava ljubiteljske kulture z izobraževalnim sistemom in turizmom.

- Zagotavljanje vzdrževanja infrastrukture in opreme ter osnovnih sredstev.
- Dosledno izvajanje t. i. zakona o kulturnem evru.

Upravljanje z (javno) kulturno infrastrukturo

Javna kulturno infrastruktura (JKI) je temelj dostopne in kakovostne kulture. V obdobju 2023 do 2026 se je začelo z prenovami ključnih ustanov, vzpostavitev nacionalnega registra objektov in okrepitvijo energetske sanacije kulturnih ustanov. V prihodnje je potrebno zagotoviti bolj strateško pregledno in trajnostno upravljanje z javnimi prostori za kulturo ter večjo vključenost lokalne skupnosti pri njihovem razvoju in rabi.

Ukrepi:

- Sprejem strategija ravnanja z JKI z določitvijo seznam prioriteten objektov.
- Obnova vsaj petih objektov JKI do leta 2030.
- Digitalizacija rezervacij in transparenten najem prostorov.

Šport kot temelj zdrave družbe ter gonilo družbenega razvoja

Šport razumemo kot javno dobrino in eno najmočnejših družbenih sil sodobnega časa. Povezuje, spodbuja zdravje, gradi vrednote solidarnosti, sodelovanja in pripadnosti ter krepi identiteto Slovenije doma in v svetu. Zato ga vidimo kot ključno orodje za izboljšanje fizičnega in duševnega zdravja prebivalstva, razvoj socialne kohezije in spodbudo družbenemu, gospodarskemu ter turističnemu razvoju. Za napredno družbo prihodnosti mora šport postati osrednji del politike zdravja in izobraževanja. Poleg množične udeležbe prebivalcev v športu pa mora država podpirati tudi razvoj vrhunškega športa in organizacijo mednarodnih športnih prireditev kot pomembnih promotorjev Slovenije ter multiplikatorjev gospodarske rasti in razvoja turizma.

Ukrepi:

- Okrepili bomo dostopnost do športa za vse generacije – zagotovili bomo sistemske pogoje za redno telesno dejavnost otrok, mladih, odraslih in starejših, vključno s spodbudami delodajalcem in lokalnim okoljem za podporo športnim aktivnostim zaposlenih.
- Šport bomo vključili v nacionalne politike zdravja in preventive, kot ključno orodje za zmanjševanje kroničnih bolezni, izboljšanje duševnega zdravja in večjo odpornost družbe.
- Povečali bomo vlaganja v športno infrastrukturo, ki bo sodobna, energetska učinkovita in dostopna vsem – zlasti v lokalnih skupnostih, kjer primanjkuje športnih površin.

- Sistematično bomo podpirali razvoj vrhunskega športa, vključno s stabilnim financiranjem panožnih športnih zvez, kadrovske podporo trenerjem in krepitvijo programov dvojne kariere športnikov.
- Slovenijo bomo pozicionirali kot destinacijo vrhunskih športnih prireditev, z vzpostavitvijo nacionalnega sistema podpore organizaciji mednarodnih športnih dogodkov ter merjenjem njihovih gospodarskih učinkov.
- Razvili bomo trajnostni športni turizem, ki bo povezal športne dogodke, lokalne skupnosti, naravne danosti in turistično ponudbo ter prispeval k razvoju regij.
- Uvajali bomo celovit program "Šport za zdravje", ki bo povezoval šport, zdravstvo, izobraževanje in socialno varstvo ter spodbujal gibalno dejavnost kot del vsakdanjega življenja.
- Povečali bomo vlaganja v raziskave in inovacije v športu, s ciljem razvoja digitalnih orodij, spremljanja športne aktivnosti in uvajanja novih modelov športne vzgoje in rekreacije.
- Vzpostavili bomo pregledno in digitalno spremljanje učinkov športa na zdravje, gospodarstvo in družbo, ki bo podlaga za nadaljnje razvojne politike.